

HRVATSKI VOJNIK

DOSSIER

DOMOBRANSTVO

INTERVIEW

MILJENKO CRNJAC

POSTER

163. BRIGADA

Zagreb, Kneza Ljudevita Posavskog 14
Tel. 041/442-050, Telefax 041/451-693

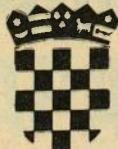
OLYMPUS

OLYMPUS OPTICAL CO. LTD. Tokyo, New York, Hamburg, London

FOTO APARATI, VIDEO KAMERE, DIKTAFONI

41000 Zagreb, Jurjevska 15

Telefon: (041) 42 15 35, 42 15 22, 42 14 82 · Telefax: 42 08 88

**GLASILO MINISTARSTVA
OBRANE REPUBLIKE
HRVATSKE**

**Glavni i odgovorni urednik:
brigadir Ivan Tolj**

Glavni i odgovorni urednik:
brigadir Ivan Tolj

Zamjenik glavnog i odgovornog
urednika:
pukovnik Krunoslav Matešić

Izvršni urednik:
Mate Kovačević

Uređuje kolegij uređništva: Ti-
homir Bajtek (vojna tehnika), Žel-
jko Hanich (HRZ), Dejan Frigelj
(HRM), Mirjana Kuretić (ustroj i
postrojbe HV), Bože Šimleša (kul-
tura i podlistak), Andelka Musta-
pić (novinar), Alojz Boršić (fotog-
rafija), Žarko Taraš (lekatura), Sini-
ša Halužan, Tomislav Lacković,
Neven Valent Hribar (reporteri),
Marina Pavičić (marketing), Mari-
na Šego (tajnica).

Grafički urednici:
Svebor Labura
Mirko Stojić

**Naslov uredništva: Zvonimirova
12, Zagreb**

Brzoglassi: 46 80 41, 46 79 56

Dalekoumnoživač (fax): 45 18 52
Tisak: Hrvatska tiskara, Zagreb
Godišnja preplata 18.200 HRD
Polugodišnja preplata 9.100 HRD

Sve promjene tiraže slati na Vjesnik
Tuzemna prodaja Slavonska avenija 4
brzoglas 341-256 ili na MARKETING
Hrvatskog vojnika brzoglas 467-2911
brzoglas i dalekomnoživač 451-852.
Preplata za tuzemstvo uplaćuje se
u kiosku.

U korist:
PODUCJE »TISAK«, ZAGREB (za
preplatu na »Hrvatski vojnik«) br. rn.
30101-601-24095

Preplata za inozemstvo uplaćuje se
u korist:
ZAGREBAČKA BANKA — ZA
PODUZEĆE »TISAK« (za preplatu
na »Hrvatski vojnik«) br. rn.
30101-620-16-25731-3281060.

Cijena polugodišnje preplate:
 Njemačka 54 DEM, Austrija 360 ATS,
 Kanada 42 CAD, (zrakoplovom 82,95),
 Australija 48 AUD, (zrakoplovom
 106,50), SAD 42 US\$, (zrakoplovom
 76,45), Švicarska 48 CHF, Nizozemska
 60 NLG, Francuska 216 FRF,
 Svedska 216 SEK, Belgija 1080 BEF,
 Danska 216 DKK, Velika Britanija 20
 GBP, Slovenija 1800 SLT, Italija 39600
 ITL, Norveška 212 NOK

Rukopise i materijale ne vraćamo

ustroj hrvatske vojske

Povjesni iskorak	4
Zapovjednici — iskusni i učeni časnici	5
Promocija prve generacije informatičara	6
Invalidi — trajna briga cijele Hrvatske	6
Zrakoplovi hrvatskih boja	8
Dobrovoljci	10

intervju ••••••••••••••••••••••••••••••••••••••

brigadir Miljenko Crnjac: Mi smo sretna generacija... 11

postrojbe hrvatske vojske

123. ide dalje	14
Goranski risovi	17
Jastrebovi na Kupi	18

Domobranstvo spremno 20

Mirage 5 — jurišni zrakoplov	31
Automatski granatni bacači	34
Poljske oružane snage	39
U službi njenog veličanstva	42
Protuoklopna pomagala za blisku borbu	45
Sustav za nadzor vatre GUNSTAR	48
Primopredajnik za helikopter PAH-2	48
SuperCobrine preoblike	49
Preoblika BMP-1	49
Zakonitost uspjeha	50
Čovjek protiv materijala	52
Chassepotova ostraguša	55

Trica — za peticu	56
Trg od hvale	57
Spomenik krunici	58
Hrvatski konjanik iz 17. stoljeća	59
Hrvatsko domobranstvo	60
Okom kamere	61
Sam kod kuće	62
Ratni grafiti: HRVATSKA '91/92	63
Časnik posebne časti	64
Križaljka	66

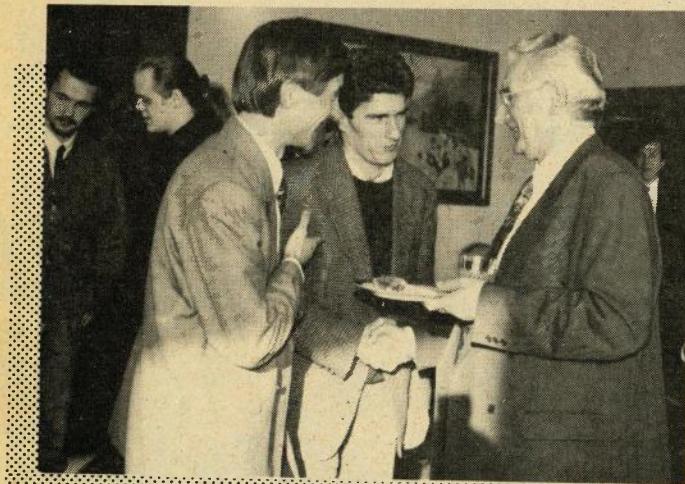
HRVATSKI VOJNIK

LIST NEPOBJEDIVIH!

POVIJESNI ISKORAK

Naglasci s novogodišnjeg susreta glavnih i odgovornih urednika hrvatskih javnih općila s predsjednikom Republike dr. Franjom Tuđmanom

Sad već tradicionalni novogodišnji razgovor predsjednika Republike dr. Franje Tuđmana s glavnim i odgovornim urednicima javnih općila okupio je uglavnom hrvatske medijske uglednike, a urednicima je bio zgodnom prigodom da iz prve ruke doznaaju odgovore na pitanja koja zanimaju ili pak još uвijek potresaju ne samo hrvatsku javnost. Tako je predsjednik Države rezimirao političke uspjehe hrvatskoga vrhovništva, naglasivši poglavito povijesni iskorak Hrvatske iz jedva očuvane državne i nacionalne samobitnosti u svijet pune državne ravnopravnosti.

Snimio: Alojz Boršić

Urednici »Hrvatskog vojnika« brigadir Ivan Tolj i Mate Kovačević u srađnom razgovoru s predsjednikom države dr. Franjom Tuđmanom

»Godina 1992. ostat će zabilježena kao jedna od rijetkih, znamenitih godina u povijesti hrvatskoga naroda. Bila je to godina potpune afirmacije suverene i samostalne Hrvatske, godina u kojoj su stvorene pretpostavke da u idućoj godini dokrajčimo ustavno-pravnoga poretka na čitavom teritoriju. To je godina u kojoj se Hrvatska afirmirala kao čimbenik mira na tlu bivše Jugoslavije i s kojom međunarodni čimbenici računaju i u širim okvirima na tlu jugoistočne i srednje Europe.«

Široj hrvatskoj javnosti posebice je zanimalo pitanje odnosa službenе hrvatske politike prema Bosni i Hercegovini, poglavito nakon učestalih napadaja stanovitih pojedinaca iz prekoceanskih zemalja, a uz to smo zamolili predsjednika da komentira i pojavu ruskih dobrovoljaca pod srpskim zapovjedništvom na bosanskohercegovačkim ratištima.

Takov pojav govori da postoji realna prijetnja stare i boljevičke i pravoslavne ruske politike na balkanskem tlu radi zaostrevanja i izazivanja čak i svjetskoga sukoba, što je povezano s previranjima unutar Rusije. S druge strane, postoje mudžahedini, dobrovoljci i spremnost islamskih zemalja. No isto tako postoji spremnost demokratskih snaga u Rusiji da Rusija dade svoj prilog političkom rješenju i da se suprotstavi izazivanju katastrofe trećega svjetskog rata — zaključio je predsjednik Tuđman.

Odajući priznanje doprinosu hrvatskoga iseljeništva predsjednik je naglasio da bez njegove potpore ne bismo imali ovakvu pobjedu hrvatske demokracije i u domovinskom ratu, naglasivši da među iseljeništvom nije bilo tada ovih koji sada nude nekakvu alternativu hrvatskoj politici. Hrvatska politika prema BiH pokazala se ispravnom. Dokaz tomu

REPUBLICA HRVATSKA
MINISTARSTVO OBRANE
GLAVNI STOŽER HV

PREDsjEDNIK REPUBLIKE
HRVATSKE
Dr. FRANJO TUĐMAN

Drago mi je što Vam kac vrbovnom državnom poglavaru i nadolazećim Rožićim i Novogodišnjim blagdanom mogu iskazati svoju odanost i stovanje. Hrvatski narod s Vama na celu u svojoj međunarodno priznatosti i samostalnoj državi slavi već drugi Božić. Unatoč poticanju koje je prošao kroz zadnje dvije godine, on je zadovoljan ostvarenjem devetstoletne četvrte za samostalnom vlastitom državom. Sada, kada je posve jasno da je hrvatska politička vizija pretocena u temelje hrvatske države, kao pravne i demokratske, uvjerjen sam da će hrvatska povijest to djelo izditi na mjesto dostojno njegova znacaja.

Pred svima nama je po mnogo čemu presudna godina. Dutan sam kazati da cu učiniti sve da Hrvatska vojska, ako i kada ustreba - po Vasoj zapovjedi - bude sposobna udovoljiti povijesnoj zadaci te osloboditi i posljednji centimetar svezne hrvatske zemlje.

Gospodine Predsjednike,

U nadi da će predstojeća godina biti uspješnija od ove i da će suverena i demokratska Hrvatska ostvariti punu vlast na čitavom svom teritoriju, želim Vama osobno kao i Vasoj obitelji cestit Božić, mnogo sreće i zdravlja te uspjeha u daljnjem vodenju državničkih poslova u Novoj 1993. godini.

NACELNIK
general zbor
Janko Bobetko

jesu činjenice da nisu uspjeli nikakvi pokušaji nametanja sankcija prema Hrvatskoj, izjave islamskih zemalja da je Hrvatska jedina država u Evropi koja je priznala BiH i primila više od pola milijuna izbjeglica, rezolucija UN o posebnoj pomoci Hrvatskoj.

Od samog početka hrvatska je politika bila živo zainteresirana za BiH iz geopolitičkih razloga. Kad bi se dogodaju u BiH razvijali potpuno u suprotnosti s hrvatskim interesima, bila bi ugrožena čitava južna Hrvatska od Splita do Dubrovnika. Hrvatska je politika itekako vodila računa o interesima hrvatskoga naroda u BiH i interesima hrvatskoga naroda u cijelini. Nismo pali ni pod glupostu isključivoga vođenja te politike u suglasnosti s Muslimanima i Albancima na Kosovu. Takva je politika omogućila da se danas BiH ne nalazi u Velikoj Srbiji ili u trećoj Jugoslaviji. Hrvatska je politika, bila omogućiti hrvatskom narodu u BiH da se organizira za obranu i da obrani hrvatska područja, te tako sprijeći da čitava BiH ne bude pripojena Velikoj Srbiji i Jugoslaviji. Hrvatska je zagovarala referendum za samostalnu BiH kao zajednicu triju konstitutivnih naroda. Ta se ideja teško probija u smislu ustavnoga rješenja i osobito teritorijalnoga razgraničenja na provincije. Predsjednik je također naglasio da sama Hrvatska i sami Muslimani ne mogu vojnički rješiti rat u svoju korist zbog nadmoći JA, pa bi nastavak rata nužno izazvao europske i svjetske komplikacije, a međunarodni su čimbenici prihvatali političko rješenje koje je u sukladnosti sa stvarnim položajem i demokratskim odnosa jima u BiH — rekao je predsjednik Tuđman.

Mate Kovačević

NAJBOLJIMA - ZAPADNE VOJNE AKADEMIJE

U Časničkom centru u Zagrebu započela je nastava u Stožerno zapovjednoj školi za visoke časnike koji su se istaknuli u domovinskom ratu

Snimio: Alojz Boršić

Visoki časnici Hrvatske vojske koji su uspješno zapovijedali ratnim operacijama u domovinskom ratu, na svoje iskustvo dodat će i potrebna teoretska znanja

Prvoga dana nastave u Stožernoj zapovjednoj školi, koja je počela 4. siječnja, polaznicima – visokim časnicima Hrvatske vojske koji su svoje zapovjedničke sposobnosti dokazali u domovinskom ratu – obratio se general zborna Janko Bobetko, načelnik Glavnog stožera Hrvatske vojske. »Hrvatska je svoju državu čekala devet stoljeća, sada je ima i

mora je znati braniti. Stoga Hrvatska vojska mora biti u rukama sigurnih ljudi. Hrvatska je omogućila svakome da se provjeri u ovom ratu a i ovdje ćete svakoga dana na nastavi polagati ispit savjesti», rekao je polaznicima general Bobetko.

Visoki časnici koji su izabrani za polaznike prve generacije Stožerno zapovjedne škole u Časničkom centru (uskoro Hrvatskom vojnom učilištu) dobit će znanja iz taktičko-

General zborna Janko Bobetko u razgovoru s nastavnicima i polaznicima Stožerno zapovjedne škole

operativnog područja vojnih znanosti ali će istodobno raščlanjivati i revalorizirati taktičke operacije iz domovinskog rata. Borba za Vukovar i ratne operacije na drugim bojištima u Hrvatskoj bit će jedan od predmeta koji će proučavati polaznici ove škole. Iskustva koja su zapovjednici ponijeli iz borbi za slobodu Hrvatske zasigurno će ubrzati usvajanje i teoretskog znanja. Stoga će nastava trajati tri odnosno šest mjeseci, a najbolji polaznici bit će upućeni na nastavak školovanja u neku od zapadnih vojnih akademija. Bit će stimulirani svi koji vlastitom inicijativom obogaćuju nastavu i pridonose njezinoj kakvoći. U vrednovanju uspjeha u ovoj školi jedini kriteriji su talent i zalaganje, upozorilo je general Bobetko. Usprkos relativno kratkom trajanju nastave, provest će se temeljita priprema kako bi najviši vojni zapovjednici mogli odgovoriti postavljenim zadaćama.

Nakon pristupne riječi, general zborna Janko Bobetko je u pratnji zapovjednika Stožerno zapovjedne škole Miroslava Jerzečića i drugih visokih časnika Hrvatske vojske razgledao nastavne prostorije i sobe u kojima će učiti i stanovati polaznici, te ocijenio da se ono što je viđao nema što prigovoriti.

Mirjana Kuretić

U ŽARIŠTU.....

INVALIDI - TRAJNA BRIGA CIJELE HRVATSKE

Vesna Puljak

HV: Kad se spomene termin invaliditet ili invalid, redovito se – u svakodnevnom govoru – misli na ljude koji imaju neki manje – više lako uočljiv tjelesni nedostatak, primjerice nedostatak uda, nepokretnost jednog ili više udova, sljepoču i sl. Pri tome se podrazumijeva općenita nesposobnost tih ljudi i za rad i za život. Vjerojatno ovakvo laičko mišljenje nije sasvim primjerno jer, osim toga, invalidnost ima i psihološke i socijalne dimenzije, zar ne?

– Riječ »invalid«, kao i sve njezine izvedenice, nije sasvim točna i nije dobro odabrana, ali je već toliko uvriježena da bi je bilo teško mijenjati. Ona sugerira »ne – valjanost« neke osobe, iako su općenito osobne razlike i među tzv. normalnim ljudima toliko velike da doslovno svatko za nešto »valja«, a za nešto »ne valja«, tako da zapravo stvarna oštra granica između nominalnih invalida i onih koji to nisu i ne postoji. Stručnjaci koji se bave invalidima upravo tako i gledaju na tu pojavu, iako je kategorizacija zbog formalno-pravnih razloga i potrebna i nužna.

Svaki traumatski događaj nužno ima posljedica na psihološkom planu. Većina ljudi tako izazvana psihološka stanja (koja se obično očituju u burnim i dugotrajnim emocijama) sami ili uz pomoć svoje bliže okoline bez većih teškoča svladavaju. No, ratno ranjavanje s trajnim tjelesnim posljedicama, u ovom rijetko brutalnom ratu protiv Hrvatske, predstavlja možda najveći stres kojemu čovjek može biti izvrgnut. Ljudi koji su prošli rat nose sa sobom sve te strašne doživljaje i uža-

Razgovor s dr. Vladimirom
Kolesarićem, članom
stručnog tima Centra za
profesionalnu rehabilitaciju
Ministarstva obrane

se, tragedije koje su vidjeli. Povrh toga, invaliditet sam za sebe traži dodatni psihološki napor privikavanja na protezu ili kolica ili općenito na nastali hendikep, ponovnog privikavanja na užu ili širu okolinu (obitelj, prijatelji, poznanici), ponovnog oспособljavanja za redovni profesionalni život i općenito na reintegriranje u društvo. Zbog tih razloga – mnoštva teškoča s kojima se susreće svaki ranjenik – dužni smo mu pomoći da ih što lakše i brže svlada. U toj pomoći psiholozi mogu već od samog časa ranjavanja, odnosno početka medicinskog tretmana, pridonijeti da se ranjenik lakše oporavi od prvog šoka, da se pripremi za operativne i druge medicinske zahvate. Psihološka pomoć nužna je i tijekom čitave poslijeoperativne i općenito medicinske rehabilitacije, kada se ranjenik treba suočiti sa svojim novim stanjem, prihvati ga i prilagoditi mu se (primjerice učenje hodanja s protezom i sl.) uz istodobnu profesionalnu orientaciju, pa zatim i profesionalnu rehabilitaciju. Mogli bismo čitav taj proces nazvati psihosocijalnom rehabilitacijom, koja obuhvaća resocijalizaciju, prilagodbu na hendikep, učenje samostalnom životu što manje ovisnom o drugim ljudima, tj. učenje samopomoći, stjecanje socijalnih vještina potrebnih za stvaranje i održavanje skladnih meduljudskih odnosa sa svojom obitelji, prijateljima, poznanicima te stjecanje novih interesa i zanimanja za slobodno vrijeme (hobiji), uz sve to dakako podrazumijeva se i profesionalno savjetovanje, orientacija i rehabilitacija.

Iako su psihološke teškoče koje svaki ranjenik i invalid mora svladati vrlo velike, zanimljivo je da se

Snimio: Alojz Borišić

PROMOCIJA PRVE GENERACIJE INFORMATIČARA

Snimio: Alojz Boršić

»Bez žrtava ne bi bilo ni današnje Hrvatske, pa upravo oni koji su dio sebe ugradili u budućnost domovine zasluzuju posebnu brigu i pažnju«, istaknuo je general zbora Janko Bobetko, načelnik Glavnog stožera Hrvatske vojske na promociji prve generacije polaznika tečaja u Centru za profesionalnu rehabilitaciju vojnika – invalida domovinskog rata u Senjaku. Nastavu u trajanju od dva i pol mjeseca, koja se provodila po verificiranom programu Zavoda za školstvo, a pod stručnim vodstvom pukovnika Ivana Radoševića, načelnika uprave za informatiku GSHV, s izuzetno dobrim uspjehom završila su trideset i četiri polaznika. Za šesnaest polaznika koji su završili tečaj već su poduzete konkretnе mjere za njihovo zapošljavanje, dok će se osamnaest polaznika vratiti u poduzeća u kojima su bili ranije zaposleni.

General Bobetko založio se i za širi i odgovorniji pristup uključivanja invalida domovinskog rata u život kao ravnopravnih članova društva, naglasivši da završetkom ovog programa briga o invalidima domovinskog rata nije završena. Uz ravnatelja Centra g. Zvonka Talačića, koji se zahvalio svima koji su pružili podršku u proteklih šest mjeseci, te pukovnika Ivana Radoševića, koji je podijelio diplome novim operaterima na računalima, promociji su pribivali general bojnik Imra Agotić, general bojnik Franjo Feldi, te brojni visoki uzvanici.

V. P.

ipak psihijatrijski simptomi ne javljaju (barem do sada) češće nego inače, a to će reći u manje od 5 do 10 posto slučajeva. Psiholozi smatraju da je tome razlog velika motivacija s kojom su naši ljudi pošli u rat za obranu svoje domovine, a ta im motivacija daje snage da i dalje svladavaju teškoće s kojima se susreću. Uz to je svaki borac, koji pouzdano zna da će se o njemu voditi briga ako mu se što desi, još više motiviran i sigurniji u sebe. Stoga sada, brižljivom i sveobuhvatnom organizacijom skrbi za invalide, moramo našim borcima pokazati da je njihovo vjerovanje bilo opravdano i da svi oni koji će još možda stradati od neprijateljske ruke mogu čvrsto računati na tu brigu.

U svladavanju ovih teškoća postoje, naravno, među ljudima velike razlike koje će u velikoj mjeri ovisiti i o njihovoj obitelji, o prethodnom životu, sadašnjim ciljevima itd. Stručni, nedavno prikupljeni podaci psihologa pokazuju da čak vrlo teški ranjenici, barem za sada, nemaju depresivnih stanja. Oni sada »nemaju vremena« za depresije, jer su zaokupljeni svladavanjem problema u kojima se nalaze.

No, ipak moramo biti svjesni toga da resocijalizacija svih povratnika iz rata, a ne samo ranjenika i invalida, nije ni jednostavna ni laka i da čitavo društvo treba sudjelovati u toj djelatnosti angažirajući u tom procesu specifično educirane stručnjake. Ekstremni slučajevi, koje treba navrijeme otkriti, možda nisu češći ali su zbog posjedovanja velike količine oružja drastičniji.

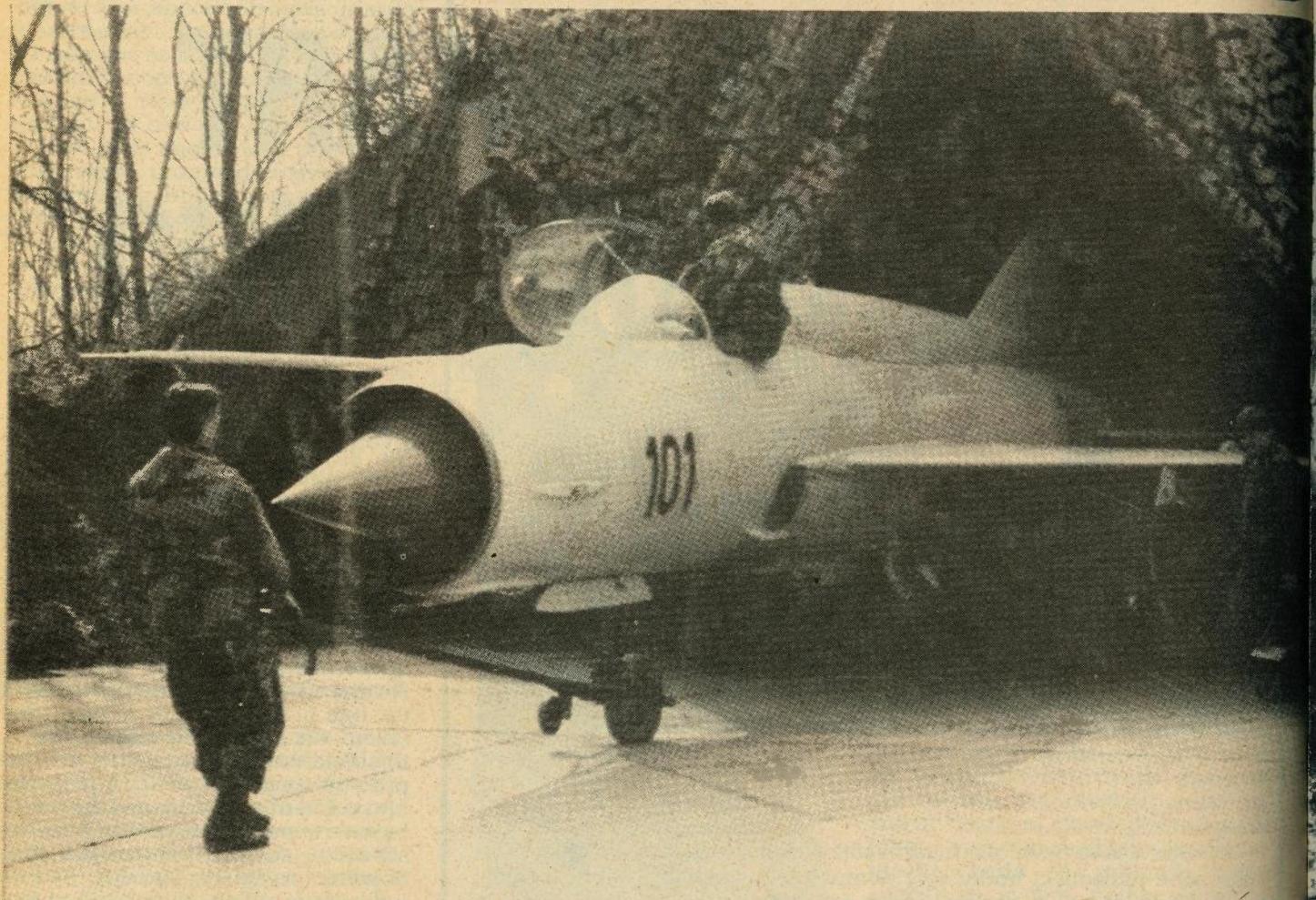
HV: Da li se iz toga može zaključiti da bavljenje ranjenicima i invalidima smanjuje šansu pojavljivanja težih psihičkih stanja, kao što je recimo depresija?

– Bez sumnje. Za svakog čovjeka, pa tako i za ranjenika i invalida, najgori i najteži je osjećaj bespomoćnosti, beznadnosti. Osobi u takvom stanju stručnjaci moraju i trebaju pokazati da postoji izlaz, i to valjan i kvalitetan izlaz za svakoga. Društvo treba pomoći invalidima da svladavaju teškoće povratka u redovni život, jer svaki od njih želi ponovno postati ravnopravan član društva, i u ljudskom i u profesionalnom smislu. Ratnim invalidima sasvim sigurno treba dati neke pov-

Nastavak na str. 28.

Zrakoplovna baza Pleso
obilježila prvu obljetnicu

ZRAKOPLOVI U

Pleso je imalo čast primiti prvi zrakoplov bivše JNA koji je postao nova snaga u obrani hrvatske opstojnosti

Svaka svjetska država veliku pozornost poklanja razvoju svojeg ratnog zrakoplovstva. Republika Hrvatska svoje je ratno zrakoplovstvo razvijala od samog početka domovinskog rata s više nego skromnim mogućnostima, preuzetim iz postojećega civilnog zrakoplovstva. Zato postignuti rezultati zaslužuju svaku pohvalu i pobuduju pozornost mnogih svjetskih stručnjaka za vojna pitanja.

Prije godinu dana »Jugoslovenska narodna armija« napustila je zrakoplovnu bazu Pleso i time su se stvorili uvjeti da Republika Hrvatska brže i kvalitetnije ustroji i razvije vlastite zrakoplovne snage koje

bi se mogle suprotstaviti svakom neprijatelju, posebice srpskom zrakoplovstvu. Božić je dan zrakoplovne baze Pleso, jer je 25. prosinca 1991. hrvatski stijeg svečano podignut u bazi i time je označen novi početak hrvatskoga zrakoplovstva.

Baza Pleso bila je potpuno opremljena za primanje i najmodernejih ratnih zrakoplova, za sve uvjete rada. Jugovojska je povlačenjem sve u potpunosti devastirala. Oprema je pokradena i odvučena u Srbiju, pojedini dijelovi vojne opreme inventar i namještaj razbijeni i potpuno uništeni. To nije obeshrabrilno stručnjake i entuzijaste nove hrvatske zrakoplovne baze koji su odmah po preuzimanju krenuli u obnovu cijele baze i nabavu svih

potrebitih pomagala, a uskoro je otkriveno i to da je »JA« velike količine vojne opreme i streljiva zakopala u obližnjoj jami. Čitavo vrijeme velika je pogibelj prijetila i od tisuća mina razasutih širom zračne luke. U kratkom roku izvršena je popuna kadra, razminirano je uzletište i svi objekti na njemu. U obavljanje te iznimno pogibeljne zadatce uključila se i inženjerijska postrojba iz vojarne Prečko sa svojim iskusnim ljudstvom i kompletom mehanizacijom. Nažalost, dvojica pripadnika te postrojbe tada su ranjeni od eksplozija mina.

Uzletište Pleso ubrzo je obnovljeno i stavljeno u funkciju. Velik dio uništene i zakopane opreme je

HRVATSKIM BOJAMA

Smotra vojnika zrakoplovne baze Pleso pokazala je osposobljenost branitelja hrvatskog neba

osposobljen. Iz jame je izvučeno 15 tona streljiva, 200 mina, nekoliko kamiona naoružanja, više od deset tona eksploziva, mnogo elektronske opreme. Sve to bilo je brižljivo zakopano, vjerojatno zato jer ni tada jugo-generali nisu bili svjesni da je to njihov definitivan kraj. Nisu vjerovali da će biti pobijedeni.

Već 30. siječnja 1992. uzletište je obišao zapovjednik HRZ-a i PZO-a general bojnik Imra Agotić, koji je tom prigodom pohvalio pripadnike zrakoplovne baze. 11. veljače je dan koji će ući u povijest domovinskoga rata: na Pleso je u 14.05 sati sletio MIG-21, prvi zrakoplov Hrvatskog ratnog zrakoplovstva. To je bio početak uspjeha zrakoplovne baze i potvrda da će Pleso postati jedna od

najvažnijih baza ratnog zrakoplovstva Republike Hrvatske. Potvrda je stigla 15. svibnja prošle godine kada je sletio i drugi, a poslije njega i treći naš lovački zrakoplov. To su datumi koji će biti zlatnim slovima upisani u povijest razvoja Hrvatskog ratnog zrakoplovstva.

Usporedno s prestankom borbenih djelatnosti, zrakoplovna baza počela je preuzimati niz zadaća, a jedna od najvažnijih bila je priprema objekta za dolazak pripadnika Uniprofora. U travnju prošle godine počinje predaja objekta časnicima Uniprofora po već prije utvrđenom planu, a pripadnici zrakoplovne baze sele se u objekte gdje se i danas nalaze. Iako ti objekti nisu prikladni za smještaj ljudi i tehnike, ipak se

dečki snalaze i sve zadaće izvršavaju u najkraćem roku. Velika pozornost poklanja se i izobrazbi kadrova, održavanju postojeće infrastrukture i uređenju kompletног zemljišta. Sve su to neki od niza preduvjeta koji se moraju ispuniti da Pleso postane jedan od potpornih stupova razvoja Hrvatskog ratnog zrakoplovstva.

Obilaskom baze, a vidjevši postignuća i sami smo se uvjerili da prava budućnost tek slijedi. To je budućnost modernih lovačkih zrakoplova u hrvatskim bojama, budućnost Hrvatskog ratnog zrakoplovstva i njegove baze i svih ljudi koji stoje iza čitavog projekta obnove i razvoja.

Gordan Laušić

DOBROVOLJCI

Prijem dobrovoljaca u ratne jedinice ima izrazito domoljubno značenje s pozitivnim psihološkim utjecajem na same dobrovoljce i na ratne postrojbe

Člankom 51. Zakona o obrani predviđeno je da se u ratu, za slučaj neposredne ugroženosti neovisnosti i jedinstvenosti Republike ili u izvanrednim okolnostima, dakle iznimno, oružane snage Republike Hrvatske mogu popunjavati i dobrovoljcima.

Tijekom domovinskog rata formirane su i popunjavane dobrovoljačke jedinice i obavljena je pojedinačna i grupna popuna ratnih jedinica Hrvatske vojske s dobrovoljcima, mahom hrvatskim državljanima, ali i s određenim brojem stranih državljanina. Svim takvim osobama, koje su iz domoljubnih pobuda željele pomoći Hrvatskoj, bilo je zakonski omogućeno i regulirano aktivno učešće u obrani Hrvatske sukladno njihovim znanjima i mogućnostima. Sa stajališta popune oružanih snaga kao planske i kontinuirane djelatnosti prijem dobrovoljaca u ratne postrojbe ima izrazito domoljubno-simbolično značenje, ali s vrlo pozitivnim psihološkim utjecajem, kako za same dobrovoljce, tako i za ratne postrojbe. Time je u stvarnosti potvrđena i opravdana praksa popune ratnih postrojbi oružanih snaga i dobrovoljaca.

Dobrovoljci su osobe oba spola koje nisu vojni obveznici a na svoj zahtjev su primljene i stupile u oružane snage. Radi se o osobama koje se ne vode u vojnim evidencijama, koje su mlađe od 18 godina, o muškarcima starijim od 60 godina, ženama starijim od 50 godina, osobama koje su nesposobne za vojnu službu, te o osobama koje su dvojni ili strani državljeni. Od trenutka kada stupe u oružane snage Republike Hrvatske na dobrovoljce se primjenjuju odgovarajuće zakonske odredbe o pravima i obvezama pripadnika oružanih snaga, kao i svi ostali propisi za pripadnike oružanih snaga, uključujući i odredbe međunarodnog ratnog prava. Bitno je naglasiti da je pravna ustanova dobrovoljnosti dispozitivne naravi jer osoba koja nema vojnu obvezu može, ali ne mora biti dobrovoljac, te da od trenutka dobrovoljnog javljanja uredu za obranu otvara postupak prijema i stupanja u oružane

snage koje je zakonski reguliran i istovjetan postupku stupanja oružane snage vojnih obveznika. Različita je samo pravna osnova prijema u oružane snage. U pravom slučaju to je dobrovoljnost, a u drugom slučaju ispunjavanje vojne obveze. U jednom i u drugom slučaju popuna ratnih postrojbi oružanih snaga obavlja se temeljem zakonom predviđene procedure, preko ureda za obranu, a sukladno ratnoj postrojbi i planovima popune.

Vojni obveznici

Temeljni i najvažniji način popune oružanih snaga obavlja se s vojnim obveznicima, i to posebno s osobama iz pričuvnog sastava kao najbrojnijom kategorijom. Vojnim obveznicima smatraju se osobe koje podliježu vojnoj obvezi a to su: novaci (od 17. do 30. godine života, odnosno do odlaska na odsluženje vojnog roka), vojnici (od 17. do 27. odnosno 30. godine života) i osobe u pričuvnom sastavu (muškarci od trenutka reguliranja obveza služenja vojnog roka do 60. godine života, žene od 19. do 50. godine života). Iz toga slijedi da svaka osoba u

pričuvnom sastavu u ovisnosti o životnoj dobi, zdravstvenoj sposobnosti, vojno-videncijskoj specijalnosti, te znanjima i sposobnostima koje je stekla u građanstvu, ima ratni raspored u ratnim postrojbama Hrvatske vojske, postrojbama i službama Civilne zaštite, službi motreњa i obavešćivanju, te pravnim osobama od posebnog značenja za Republiku Hrvatsku.

Utvrđivanje ratnog rasporeda obavlja se prema propisanim ratnim postrojbama Hrvatske vojske, a sukladno kriterijima sadržanim u Uredbi o kriterijima za raspoređivanje građana i materijalnih sredstava za potrebe popune Hrvatske vojske i druge potrebe obrane. Osobama u pričuvnom sastavu ratni se raspored priopćava i upisuje u njihove vojne iskaznice. Tim načinom popune Hrvatske vojske osigurano je da osobe u pričuvnom sastavu, suglasno svojim sposobnostima i mogućnostima budu raspoređene tamo gdje mogu dati puni osobni doprinos borbenoj spremnosti ratnih jedinica Hrvatske vojske i obrani Republike u cijelini.

Mobilizacija vojnih obveznika na dobrovoljnoj osnovi

Vojni obveznici koji imaju utvrđen ratni raspored, mobiliziraju se u ratne postrojbe HV sukladno potrebama obrane Republike Hrvatske. Novaci i osobe koje čekaju upućivanje na služenje vojnog roka ne mobiliziraju se u ratne postrojbe HV.

Vojni obveznik koji ima priopćen i upisan ratni raspored u ratnoj postrojbi HV koja nije mobilizirana, može zatražiti izmjenu svog ratnog rasporeda u svrhu mobilizacije u neku od ratnih postrojbi HV. Zahtjev za mobilizaciju na dobrovoljnoj osnovi predaje se nadležnom uredu za obranu koji temeljem planova popune u ratnih postrojbi procjenjuje mogućnosti udovoljavanja takvom zahtjevu. Ako postoje mogućnosti i potrebe, a vojni obveznik ispunjava zakonom propisane uvjete, poništava mu se raniji ratni raspored, upisuje novi ratni raspored temeljem kojeg se mobilizira i upućuje u ratnu postrojbu HV, sukladno

planu popune, odnosno prema osobnom zahtjevu vojnog obveznika, ako za to postoje mogućnosti.

Ovdje se ne radi o dobrovoljnosti koja je regulirana člankom 51. Zakona o obrani, nego o želji vojnog obveznika da u datom trenutku na osobni zahtjev bude mobiliziran u neku od ratnih postrojbi HV. ■

**pukovnik Bekir Dedić, načelnik Up-rave za vojnu obvezu i mobilizaciju
Boris Ćurković, načelnik Odjela za pričuvne časnike**

MI SMO SRETNA GENERACIJA

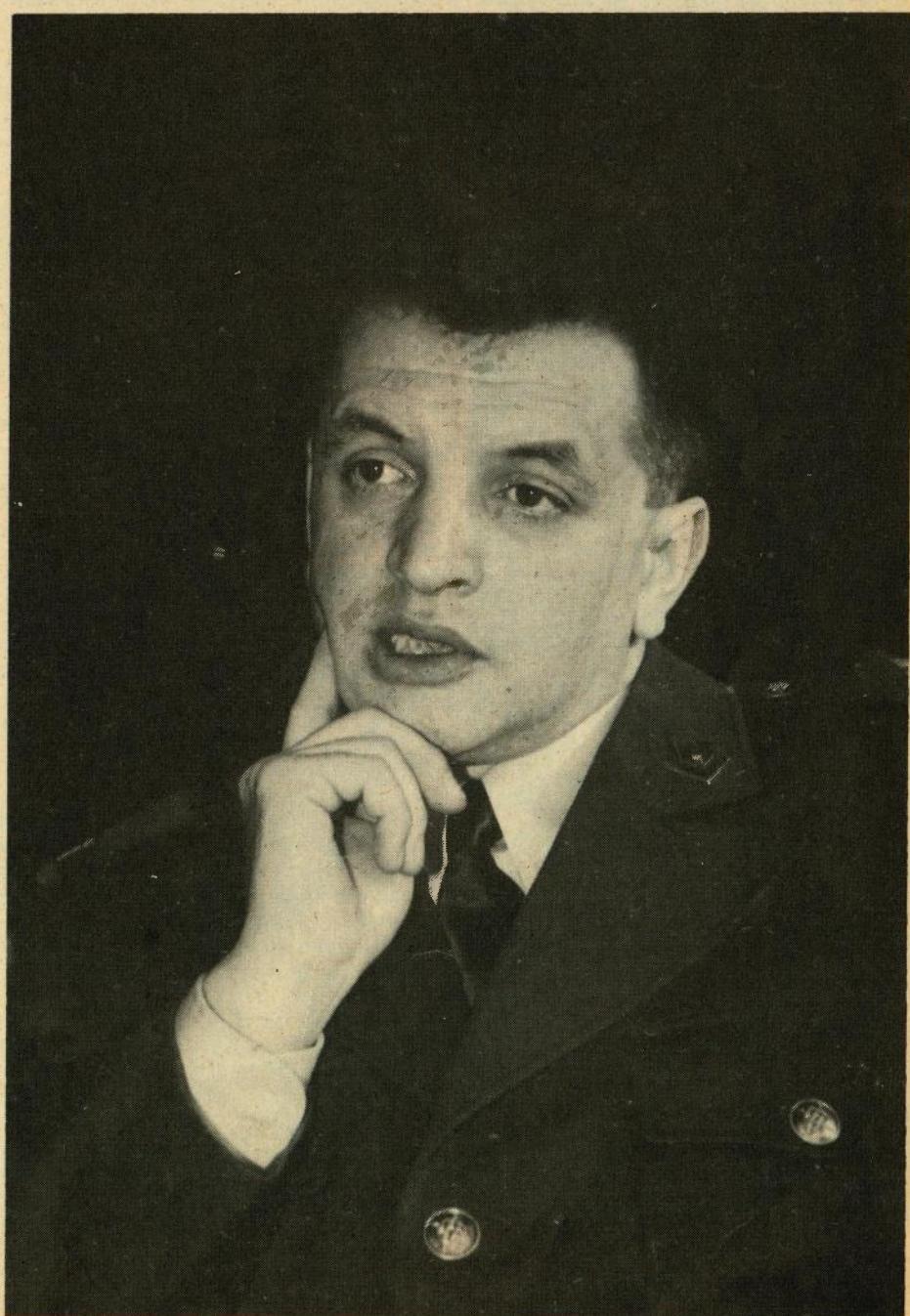
Brigadir Miljenko Crnjac,
pomoćnik ministra obrane i
načelnik Personalne uprave,
od uspostave demokratske
hrvatske vlasti prošao je
bogati ratni put od
zapadnoslavonskog do južnog
bojišta te obnašao visoke
dužnosti u Hrvatskoj vojsci.
Stvarao je prve postrojbe za
hrvatsku obranu još i prije
zapovijedi ministra obrane.
Pod njegovim
zapovjedništvom uspješno je
branjena ne samo Požega,
nego i zapadna Slavonija.
Moto požeške brigade kojoj
je bio na čelu »123. ide dalje«
vrijedi i za Miljenka Crnjca. I
on ide dalje a danas, s
pozicije funkcije koju obnaša,
govori o tijeku preustroja
Hrvatske vojske, školovanju
kadrova, skrbi za invalide i
obitelji poginulih, statusu
mobiliziranih hrvatskih
vojnika... .

Razgovarala: Mirjana Kuretić

Snimio: Alojz Boršić

HV: Gospodine brigadire, imate bogato ratno i zapovjedničko iskustvo s fronte. Koliko Vam je to iskustvo pomoglo u obnašanju ovako zahtjevne dužnosti kao što su personalni poslovi u Ministarstvu obrane?

– Kada zapovijedate postrojbom na terenu, vidite mnoge nedostatke i mno-

ge stvari o kojima djelatnici ovdje u Ministarstvu obrane i ne razmišljaju, jer mnogi od njih nisu ni bili na fronti. Postrojba je najbolji pokazatelj koliko je neka zapovijed odgovarajuća situaciji. S druge strane, kada jednom živite u postrojbi i s postrojbom, stvorit se, rekao bih, nekakva vojnička ljubav kojoj se uvijek želite vratiti. Ja nikada nisam mislio da će postati vojnik kao, vjerujem, niti oni momci koje smo, tada još tajno, skupljali po kafićima i tako stvarali prvu grupu za obranu. Mnogi od nas bili su u bivšoj Jugoslaviji ocrnjeni, pod prismotrom i bez prilike da se dokažemo i to samo zato što smo htjeli pokazati da smo naprsto – Hrvati. Željeli smo živjeti u slobodnoj državi i zato smo stavili glave u torbu, svjesni da će, ako mi poginemo, naša djeca sutra živjeti slobodno u svojoj državi. Često sam govorio mojim vojnicima da smo mi sretna generacija jer smo doživjeli slobodnu, neovisnu i suverenu

razumijevali. Na nama zapovjednicima je bilo da izaberemo one koji će moći izvršiti postavljene zadaće.

HV: Preustroj Hrvatske vojske je upravo u tijeku, pri čemu je ustrojavanje gardijskih brigada najvažniji dio. Kako teče taj proces, kakav je odziv i da li ste zadovoljni onim što je do sada postignuto?

– Mi smo imali gardijske brigade i tijekom rata i vidjeli smo koji su nedostaci, pa ih sada nastojimo izbjegići i i neke stvari popraviti. Stvorit ćemo vrhunske gardijske brigade s kvalitetnim i stručnim ljudima koji će moći obaviti sve zadaće. Struktura kadrova u njima se profilira na temelju uspješnosti tijekom rata. Proces popunjavanja još traje, iako sam očekivao da će ići brže. Javlja nam se priličan broj ljudi ali svi moraju udovoljiti određenim zahtjevima visokih kriterija. Pripadnici gardijskih brigada moraju biti psihofizički sposobni za poziv profesionalnog vojnika i moraju imati određena vojnička znanja, posebno zapovjednici.

HV: Da li oni koji se tek prijavljuju moraju imati vojnička znanja ili ih mogu kasnije stjecati?

– Pretpostavljamo da su svi koji se javljaju prošli određenu vojnu obuku, bilo u bivšoj JNA, bilo u domovinskom ratu ili u Hrvatskoj vojsci. Nakon prijema u ZNG prolaze obuku s instruktorima, kako bismo stvorili onaku vojsku kakvu hrvatska država želi imati.

Gardijske će brigade biti elitni dio Hrvatske vojske, obučavane na sasvim drugačiji način od pričuvnih i domobranskih postrojbi. Sustav obuke koji se provodi za pripadnike gardijskih brigada sličan je NATO sustavu, ali za sada on još u cijelosti nije primjenjiv jer se u svaku promjenu mora ipak ići postupno.

HV: Školovanju kadrova u Hrvatskoj vojsci u posljednje vrijeme poklanja se velika pažnja. To je bilo i za očekivati jer u vrijeme kada se branila domovina vojna znanja su se usvajala u praksi, na bojišnici. Kako se odabiru časnici i dočasnici za tečajeve u Časničkom centru?

– Mi smo zatražili od postrojbi i operativnih zona da nam dostave popis perspektivnih kadrova koji bi se trebali školovati. Do sada je kroz tečajeve prošlo gotovo tri tisuće časnika i dočasnika. Oni su prošli osnovno obrazovanje za one dužnosti koje obnašaju u svojim postrojbama. Oni će se kasnije još morati doškolovati da unaprijede vojnička znanja. Upravo je počela s radom i Stožerno zapovjedna škola za zapovjednike brigada u kojoj će polaznici dograditi

ona znanja koja već imaju. Oni najsporobniji će, kada za to dode vrijeme, biti upućeni na školovanje izvan Hrvatske. Koji zapovjednici će to biti, odredit će ministar obrane i načelnik Glavnog stožera Hrvatske vojske.

HV: Kako je kadrovski ekipirano Ministarstvo obrane?

– Ministarstvo obrane je najmlade ministarstvo u Republici Hrvatskoj. Ni smo imali dovoljno kvalitetnih i stručnih djelatnika koji bi mogli obnašati sve funkcije koje su zadane Ministarstvu obrane i proces kadrovskog ekipiranja još i danas traje i trajaće. Mi smo intelijgentan narod, što smo tijekom povijesti i dokazali, i pronalazimo kadrove koje postavljamo na prava mjesta na kojima mogu dati najviše od sebe. Dok se taj proces ne dovrši mnogi u Ministarstvu će raditi i dalje mnogo duže od utvrđenog radnog vremena, i dalje s onom ljubavi koja nas je vodila kada smo s puškom u ruci branili domovinu. Nijedno ministarstvo, nijedna uprava nije odjednom stvorena, pa tako ni naše ministarstvo. Sada imamo spoznaje gdje su nam manjkavosti i znamo što i gdje treba produzimati da bi se poslovi i funkcije što bolje ostvarivali.

HV: Pored ustrojavanja Zbora narodne garde, dio pripadnika oružanih snaga još uvijek je mobiliziran. Bilo je prigovora da mobilizirani vojnici nemaju riješena svoja statusna prava. Kakva su zapravo njihova prava gledje radnog staža i svih onih drugih prava koja bi im kao braniteljima domovine trebala pridati?

– Personalna uprava je pokrenula inicijativu za rješavanje statusnih pitanja mobiliziranih i demobiliziranih vojnika, kao i onih koji su se mobilizirali u Hrvatsku vojsku iz Zavoda za zapošljavanje. Svima će biti priznat beneficirani radni staž dok su boravili u postrojbi, kao što se priznaje i profesionalnim vojnicima. To će biti regulirano u promjenama Zakona o obrani Republike Hrvatske i Zakonom o službi u Hrvatskoj vojski, koji bi se uskoro trebali naći pred Vladom. Za rješavanje ovih prava do sada nije bilo zakonske osnove. Pravna uprava istodobno radi i pravilnike i naputke koji će osigurati provođenje zakonom utemeljenih prava mobiliziranih vojnika i svih ostalih koji su u službi Hrvatske vojske i u Ministarstvu obrane. Prilikom predlaganja zakonskih rješenja otklonili smo sve uočene manjkavosti i uvažili činjenice koje prije nismo mogli predvidjeti. Držim realnim da će do sredine ove godine sva zakonska rje-

Hrvatsku. To nisu mogli doživjeti naši djedovi, niti njihovi djedovi. Sviest i saznanje o tome daje moral da se ide dalje.

Moram priznati da me često zasmetalo isticanje zapovjednika u javnosti. Zapovjednik može biti vrhunski vojni strateg i teoretičar, ali ako njegove zapovijedi nema tko provoditi, onda su one bezvrijedne. Hrvatski vojnici su iznjeli pobedu u ovom ratu, oni su borci. Mislim da bi bilo dobro da građani Hrvatske obidu ratišta na kojima su se borili naši vojnici jer bi ih onda možda bolje

šenja biti donijeta i da ćemo ih onda primijeniti.

HV: U kojoj mjeri Ministarstvo obrane može utjecati na zapošljavanje i rješavanje problema demobiliziranih pripadnika Hrvatske vojske?

— Pokrenuli smo isto tako i akciju u općinskim vladama i poduzećima da ponajprije zapošljavaju ljudi koji su došli s bojišta, odnosno koji su bili mobilizirani u Hrvatskoj vojsci, ako su bili bez posla. Naravno, pod uvjetom da ispunjavaju kriterije koji se traže za obavljanje poslova. No, u Hrvatskoj se provodi privatizacija poduzeća a mi ne možemo privavnika, odnosno poslodavca prisiliti da nekoga primi. Možemo dati preporuku a koga će vlasnik zaposliti, o tome on sam odlučuje. Isto tako, ako su neki primljeni po našoj preporuci, oni se moraju u poslu dokazati da su sposobni kao što su na fronti pokazali što mogu i znaju. One demobilizirane vojnike, koji se na poslu ne mogu snaći, trebalo bi psihološki obraditi, pomoći im i postupno ih uvoditi u rad u poduzeću. Treba priznati da se nije lako nakon godine ili godine i pol borbe ili boravka u postrjobji odmah prilagoditi civilnom životu, pa onda i ispunjavanju radnih zadataka koji zahtijevaju sasvim drugačije vještine od borbenih. Svim ljudima koji su došli s bojišnice treba dati priliku da se dokažu u civilstvu. To što tražimo nisu privilegije jer si Hrvatska u ovom trenutku ne može dopustiti privilegije ni za koga. Znamo u kakvoj situaciji nam je gospodarstvo od posljedica rata i nasljeđa strogog sustava.

HV: U skrbi o invalidima domovinskog rata i obiteljima poginulih branitelja Hrvatske čini se mnogo. Da li je to dovoljno i možemo li više?

— Ponavljam da smo mi najmlade ministarstvo pa smo se preuzimajući skrb o stradalima u domovinskom ratu moralni kadrovski i organizacijski ospesobili. Napravili smo veliki dio posla i moramo biti svjesni da nećemo moći riješiti sve. Nastojimo, doslovce svakodnevno, usmjeravati i poboljšavati rješavanje problema stradalih u domovinskom ratu. Zapošljavamo stručne i kvalificirane ljudi, a nedavno smo pokrenuli i osnivanje komisije za invalide pri Vladi Republike Hrvatske (pod predsjedanjem dr. Mate Granića već je održana prva sjednica) koja bi uz pomoć jedne uže komisije imala sustavni pregled svih problema vezanih za zbrinjavanje invalida kako bi se oni zakonski rješavali. Želimo rješavanje problema invalida postaviti tako da svi u lancu sustavne skrbi, od brigade

do Uprave za skrb u Ministarstvu obrane i u drugim ministarstvima odrade svoj dio posla. Očekujemo da će uskoro Vlada na temelju rada svoje komisije promijeniti zakonsku regulativu kako bi se, među ostalim, i razgraničilo što koje ministarstvo treba raditi. Činimo sve da ljudi koji su nastrandali u ratu ne budu zaboravljeni i napušteni, i da osjete da cijelo društvo skrbi o njima i njihovim obiteljima. Tražimo maksimalnu odgovornost od svih koji rade na skribi: od postrojbi, zapovjedništava zbornih područja, općina itd. Prevelik teret je da sada nosila Uprava za skrb i stoga tražimo definiranje tko što treba činiti, iako ona treba nositi najveći dio posla.

HV: Cesto se u javnosti a i među vojnicima postavlja pitanje vojnih stanova. Koliko se daleko odmaklo u rješavanju toga problema?

— Uskoro će se u Ministarstvu obrane formirati Stambena komisija a također i komisije u zapovjedništvima zbornih područja, te u brigadama, koje će tu vrstu problema rješavati na svojim razinama. Odlukom Vlade stanovi bivše JNA i SSNO stavljeni su pod nadležnost Ministarstva obrane ali još nismo dovršili popis ljudi u tim stanovima. Imamo podataka da u tim stanovima 70 posto čine stanari koji su dobili rješenja od bivše JNA i SSNO a u 30 posto stanuju oni koji

su dobili rješenja od Ministarstva obrane. Ministarstvo obrane davalо je rješenja u prvom redu obiteljima poginulih i ranjenima u domovinskom ratu, ali smo svjesni da ne možemo sve zadovoljiti. Jedan dio stanova morat ćemo imati kao kadrovske stanove jer će zapovjednici i djelatnici u Hrvatskoj vojsci morati seliti onako kako će njihova služba zahtijevati.

Osnivanjem stambene komisije, koja će raditi po pravilniku, vjerujem da će se problemi sa stanovima brže i bolje rješavati.

HV: Bili ste zapovjednik slavne požeške 123. brigade a u ovom broju pišemo o njenom ratnom putu. Iako smo razgovarali najviše o složenim i odgovornim poslovima Personalne uprave, vjerujem da želite nešto poručiti vojnicima kojima ste zapovijedali?

— Moram pozdraviti sve borce i njihove obitelji a posebno članove obitelji poginulih i ranjenih, kojima poručujem da ne gube nadu. Naravno, pozdravljam i sve građane Požege u koju sam s ocem rudarom došao prije dvadesetak godina. Iako sam porijeklom Hercegovac, zavolio sam Slavoniju i Slavonce, ali kada me netko pita otkuda sam, odgovaram da sam Hrvat. Nije dobro da se dijelimo iz kojeg smo kraja Hrvatske. Važno je da smo Hrvati i da to dokazujemo.

123.

IDE DALJE

Pripadnici požeške brigade i dalje su spremni za obranu svoje Hrvatske

Piše: Vesna Puljak

Borci 123. požeške brigade od početka srpske agresije na Republiku Hrvatsku u prvima su redovima obrane. Već kao pripadnici snaga MUP-a sudjelovali su u prvim akcijama kada su balvani u Kninu najavili početak najprljavijeg rata ikad vodenog protiv hrvatskog naroda. Prošli su Plitvice, Pakrac, Glinu, Kostajnicu, Vukovar, Tebru... a uspjesima u oslobođanju papučko-psunjskog i posavskog dijela Hrvatske dokazali su da su jedna od naših najboljih brigada.

Terroristi se na požeškom području prvi put oružano oglašavaju na Uskrs 1991. bacanjem bombe u Ivandolu, pucnjavom u Mijačima a cestu u Kamenskoj zaprečuju balvanima. Nakon napada JA na Sloveniju i saznanja o postojanju vojnočetničkog štaba na Zvečevu, počinje se s ustrojavanjem prvih postrojbi Hrvatske vojske na ovom području. Svakodnevna druženja od početka lipnja rezultiraju osnivanjem prve jezgre Zbora narodne garde u Vidovcima koju je tada činilo osamnaest pripadnika MUP-a, a već narednih dana, brojčano povećana, ova postrojba odlazi na pripreme u Veliku. Osnivanjem prve postrojbe ZNG-a 7. lipnja kao 63. samostalnog bataljuna pod zapovjedništvom g. Miljenka Crnjca i 4. bataljuna 108. brigade pod zapovjedništvom g. Željka Samardžije krajem lipnja, počinju organizirane pripreme za obranu drevnog hrvatskog grada Požege. Prisjeća se tih vremena i tadašnji zapovjednik bojne 63. samostalnog bataljuna g. Kalić: »Nismo tada imali ništa, samo srce«.

Ratni zapovjednik 123. brigade brigadir Miljenko Crnjac

Početkom srpnja jedinica ZNG-a iz Velike (63. samostalni bataljun) odlazi u obranu Požeške kotline na novogradiliško ratište.

Tijekom lipnja i srpnja 1991. učestale su provokacije neprijateljske vojske, svakodnevni su preleti jugozrakoplova i helikoptera kojima se dovozila tehnika i ljudstvo u četnički štab na Zvečevu i okolna uporišta u sjeverozapadnom dijelu općine. Početkom kolovoza pada prvi šest granata na Orljavac, neprijateljske su provokacije sve učestalije, a u istočnoj Slavoniji ratni požar već se uvelike razbuktao. Sredinom rujna Krizni štab općine Požege na čelu s g. Antom Baganićem poziva komandu požeškog garnizona da pušti vojnike kućama, a časnicima nuditi prelazak na stranu obrane Hrvatske. Pripadnici JA iz Doma JNA odmah se odazivaju, te se već iste večeri na Domu vijori hrvatski stijeg. Komanda garnizona, koja se nalazila u vojarni u okruženju Hrvatske vojske, odbija se predati te se rat živaca nastavlja do 17. rujna. Hrabrost, odlučnost, motiviranost i vjera boraca koji su držali vojarnu

u okruženju nagrađeni su – ona prelazi u ruke Hrvatske vojske. Vojarnu napušta 348 vojnika i 70-ak časnika, a od tog su dana svi vojni objekti, osim baze na Papuku, u posjedu naše vojske.

Prve žestoke borbe na požeškom području počinju krajem rujna u Kamenskoj i Mijačima kada na Papuk stižu niški specijalci i »Beli orlovi«. Tu je postignuta i prva velika pobjeda postrojbi HV iz Požege; niški specijalci, a i oni koji su se kriliiza njih skupo su platili svoje zablude. Nažalost ova akcija odnosi živote petorice boraca, dok je jedan branitelj zarobljen i odveden u četnički zatvor u Bučju u koji su već od početka rujna četnici odvodili otete civile. Četiri dana kasnije četnici iz Gornjih Vrhovaca topništвom napadaju sela Stražeman, Doljance, Dragu i Kantrovce. Cilj četničkih granata i ovdje je, kao toliko puta do sada, bilo ono nama najsvetiјe – Crkva sv. Mihovila u Stražemanu. Topnička vatrica nastavlja se po selima južno od njihovih uporišta: Or-

»Dać« je uvijek spreman na akciju

General zbora Anton Tus u posjetu postrojama 123.

ljavač, Kantrovci, Poljanska... Primjera kao da s četničke strane nisu ni bila potpisana, a kratkotrajna zatišja bila su samo rezultat žestokog odgovora i uspješnih pogodaka s hrvatskih položaja.

Kako bi osigurali liniju obrane i spasili civile u psunjskim i papučkim selima, donijeta je odluka o evakuaciji stanovništva koja je u roku 48 sati i provedena. Ovaj potez Hrvatske vojske kod četnika izaziva novi rušilački bijes. Redom pale iseđena sela koja im zbog položaja nisu mogla poslužiti kao uporišta, a ona do kojih nisu mogli uništavali su topničkom kanonadom.

Dolaskom zime neprijatelj sve više bježi u zaštitu psunjskih i papučkih šuma. Da bi sprječili prodor prema Požegi sa psunjске strane, 123. brigada zajedno sa 121. novogradiškom 10. prosinca kreće u akciju čišćenja trinaest psunjskih sela u kojima su se nalazila neprijateljska uporišta. Stalna granatiranja i povremeni pješački napadi duž više desetaka kilometara, duge psunjско-papučke fronte bili su spremno dočekani. Borbe su se tog dana vodile do kasnog poslijepodneva i završile bezglavim bijegom četnika koji za sobom ostavljaju veću kolicičnu tehnike i vozila, topničkog i pješačkog streljiva, ali i veliki broj svojih mrtvih. Uz samo dvojicu lakše ranjenih boraca, 123. zauzima ne-

Ulazak u Vrhovce

prijateljska uporišta iz kojih se stalno ugrožavalo civilno stanovništvo u obližnjim selima. Ova je akcija, a sve su se one dogovarale timski, pridonijela znatnom pomaku linije obrane, a Vučjak Čečavački, Ruševac, Jeminovac, Sinlija, Snjegović, Čečavac, Koprivnica, Resna, Golobradac, Milanovac, Peranci, Ozdakovci i Milivojevci opet su bila hrvatska sela. Definitivnim protjeriva-

njem četnika iz ovih trinaest psunjskih uporišta do temelja je uzdrmano i ono malo borbenog morala što su ga imali, a znatno je i smanjen teritorij s kojeg su mogli djelovati. Iako su promrzlim i izglađnjelim četnicima u pomoć stigli »svježe snage« sa silnom tehnikom, sada već prekaljene borce 123. nije ništa moglo zaustaviti da obrane svoje domove, svoje obitelji, svoju slobodu. Razbijeni neprijateljski ostaci povlače se prema Cikotama i Bučju. Jako neprijateljsko uporište u Gornjim Vrhovcima, iz kojeg su mjesecima ugrožavani položaji Hrvatske vojske, oslobođeno je sredinom prosinca, no prije bijega četnici su se i ovdje »potrudili« zapaliti i uništiti sve što su stigli.

Prodor 123. brigade nastavlja se dalje: oslobođeno je Zvečovo, Striježevica, Bogdašići... Zvečovo je bilo potpuno uništeno, a četnički štab, u kojem su se mjesecima planirale akcije, četiri dana ranije helikopterima je pobjegao u Bučje. Tada još

jedino jako neprijateljsko uporište na putu prema Bučju bila je Kamenska. Borbe za Kamensku počinju 21. prosinca, a već sljedećeg dana pojedine postrojbe 123. počele su s istjerivanjem neprijatelja sa šireg područja južno i zapadno od Kamenske.

Iako neprijatelju u pomoć stižu i zrakoplovi, na Badnjak HV zauzima Ka-

POSTROJBE HRVATSKE VOJSKE

Pripadnici 123. na jednom od položaja

▶ mensku, posljednje uporište i jedinu vezu s Bučjem, gdje se smjestio četnički štab nakon prelaska Zvečeva u ruke Hrvatske vojske. Neprijatelj se povlači prema Mijaćima i Čikotama i dalekometnim topništвom nastavlja iskaljivati svoj rušilački bijes na Orljavac, Skenderovce i Jaguplje. Ni ovaj put neprijateljski zrakoplovi nisu zaustavili 123. Na Božić četnici su protjerani iz svojih zadnjih uporišta u požeškoj općini – Sažija i Mijača.

Zaustavljanja ni odmora nije bilo. Već sljedećeg dana glavnina snaga 123. brigade kreće cestom od Kamenske prema Bučju, dok dio ide iz pravca Mijača. U Bučje prvi stižu izviđači 1. i 2. bataljuna 123. brigade. Zatječu ogroman krater nastao najvjeroјatnije dizanjem u zrak skladišta streličiva, te zloglasni logor i mučilište za brojne civile dovedene sa slavonskog i bilogorskog područja. U ovoj se akciji na Bučju sastaju i slatinska 136. brigada koja je krenula iz pravca Zvečeva i virovitička 127. brigada koja je stigla preko Grahovljana, Dragovića i Novog sela. I ovdje je sve upućivalo na to da je četnički štab pobjegao već ranije, a obične vojниke ostavio da se bore i snalaze kako znaju.

Ono u što se ni najveći optimisti nisu usudivali vjerovati ipak se dogodilo: Papuk i najveći dio Psunja vraćeni su Hrvatskoj. Na sam dan potpisivanja Sarajevskog primirja, 3. siječnja 1992., neprijatelj, ojačan vojnicima Prizrenskog korpusa pridruženim Banjalučkom korpusu, pokušava prodror prema sjeveru te usprkos primirju napada hrvatske položaje.

Od nastupa primirja veći dio položaja uz komunikaciju Kamenska – Pakrac

padno-slavonskom ratištu, jer uspjeli njenih pripadnika ponovo su vratili samopouzdanje i vjeru hrvatskom narodu. Potpisivanjem sarajevskog primirja napredovanje 123. je zaustavljeno, no složen brigada »123. ide dalje« ostaje. Ako zatreba!

Umješnost, hrabrost, upornost i duh zajedništva razvijen u zakonima ratne nužde bili su presudni da borcima 123. pripadne čast da formiraju Centar za odgoj i obuku vojnika u kojem temeljnu i specijalističku obuku iz pješaštva stječu novaci iz regije Slavonija i Baranja, a od listopada se u krugu vojarne provodi i specijalistička auto i moto-obuka za vojnike tih specijalnosti iz cijele Hrvatske. Odnedavno je zapovjednicima i vojnicima 123. pripala još jedna čast – ova je brigada postala ročna brigada HV pa će mlade hrvatske vojниke učiti vojnim vještinama – od temeljne i specijalističke obuke do kraja odsluženja vojnog roka.

Fico je postao pokretni bestrzajni top

drže pripadnici 123. brigade, no i dalje su neprestano izloženi neprijateljskim provokacijama.

Do potpisivanja Sarajevskog primirja brigada je brojčano narasla na gotovo dvije brigade. U borbama za slobodu 57 pripadnika izgubilo je život, a 402 su ranjena. Srčanost i visoka motiviranost boraca 123. požeške da obrane svoje imala je presudan utjecaj na događaje na za-

Uvijek u prvim redovima, ili ispred njih, ona prva jezgra, nažalost ne u punom sastavu, i danas je tu. Naoružana više ne samo srcem, već i oružjem i iskustvom, zajedno s drugima i dalje je u obrani svojih domova i svoje Hrvatske. Za sve postignuto, svim pripadnicima i zapovjednicima 123. brigade, gospodi Crnjcu, Farkašu i Kaliću, ljudi požeškog kraja odaju sva priznanja.

GORANSKI RISOVI

Mjeseci, kada je trebalo osigurati nesmetan promet na relaciji Zagreb – Rijeka, kada je trebalo odgovoriti zadaćama na ličkom ratištu i sačuvati mir na ovim prostorima, kad je trebalo pokazati i dokazati svoju odlučnost i spremnost na obranu, srećom su iza nas. U svemu Gorani su dokazali da su bili dorasli ovom zadatku i da su bili spremni obaviti sve pred njih postavljene zadaće.

Postrojbe ZNG-a, formirane na područjima općina Delnice, Čabar i Vrbovsko, jezgra su buduće 138. goranske brigade formirane 28. listopada 1991. Formiranju brigade pretvodile su koordinirane zadaće u svim postrojbama buduće HV na ovom području, kriznim štabovima i policijskim postajama, s jednim ciljem da se u što kraćem roku organizirano pristupi zajedničkom boju hrvatskog naroda. Koliko su uspješno provedene zadaće na formiranju brigade, najrječitije govori primjer da su već nakon osam dana zauzeti svi vojni objekti u općini Delnice. U ovom prljavom ratu, u zaštiti i očuvanju svoje slobode gotovo pet tisuća Gorana, od Delnica preko Čabre do Vrbovskog, bilo je uključeno u četiri bataljuna ove brigade.

Budući da se pravodobno znalo za ideje velikosrpske politike i nazočnost jugo-armije na ovom području, vođene su pripreme i obuka s ciljem suprotstavljanja neprijatelju, no kako doći do oružja i municije bila je svakodnevna briga pripadnika ove brigade.

Rješenje je bilo zauzeti vojarnu u Delnicama te skladišta streljiva. Plan

Zauzimanjem značajnog vojnog skladišta u Delnicama hrvatski borci su preokrenuli situaciju u cijelom Gorskem kotaru, i šire, te zapjevali glasno i složno — Pjesmu oslobođenja

Pripadnici 138. brigade na samom vrhu Kapele

Nakon raketiranja skladišta streljiva u Delnicama

zauzimanja vojnih objekata bio je detaljno razrađen, pripadnici HV i policije dobili su konkretnе zadaće; Vrbovčani su morali sprječiti eventualno ubacivanje neprijatelja među srpsko stanovništvo Gorskog kotara i osigurati prohodnost prometnica, a Čabranji zapriječiti pri-laz iz pravca Klane i Slovenije. Ratna kronika bilježi da su 5. studenoga '91. brzom i odlučnom akcijom zauzeti svi vojni objekti u Delnicama. Odmah se prišlo raseljavanju skladišta. Prilikom jednog zračnog napada jugo-zrakoplovni raketiraju skladište no uspijevaju uništiti samo jedan od objekata u skladištu.

Kako ratni vihor svom žestinom i dalje bjesni širom Hrvatske, pripadnici 138. brigade pod zapovjedništvom g. Sabo Antuna 19. prosinca '91. odlaze na ličko ratište gdje stoje rame uz rame pripadnicima 111. brigade. Mjeseci koji su iza nas potvrdili su odlučnost Gorana da na ličkoj bojišnici izvrše sve zadaće postavljene pred njih.

Razvoj ratnih zbivanja u Hrvatskoj i u ovoj je brigadi omogućio provođenje demobilizacije, s jednim ciljem: da se pomogne gospodarstvu ovog kraja.

Zbog uspješnosti obavljenih zadaća brigade i zbog stečenog iskustva u domovinskom ratu, 30. ožujka '92. formiran je u vojarni Delnice Centar za specijalističku obuku vojnika koji je u funkciji od 1. svibnja. Djetalni sastav Centra najvećim dijelom čine pripadnici 138. brigade, što je ujedno i potvrda, ali i obaveza Goranima da i nadalje budu u funkciji potreba Hrvatske vojske.

Vesna Puljak

JASTREBOVI NA KUPI

Općina Jastrebarsko i
pripadnici njene 140. brigade
među prvima su pružili otpor
neprijatelju

Jastrebarsko, živopisno mjesto u blizini Zagreba, imalo je prigodu ranih ljetnih mjeseci godine 1991. osjetiti što znači suprotstaviti se tada još vrlo moćnoj JNA. Hrvatska težnja za samostalnošću i stvaranjem vlastitog identiteta našla je svoju potvrdu kroz slobodne demokratske izbore kojima je ta težnja u potpunosti izražena. Odluka o osamostaljenju i izdvajajući iz jugoslavenske federacije koju je donijela vlada Republike Slovenije bila je povod za oružanu intervenciju kojom je vodstvo SFRJ željelo pokazati svjetskoj javnosti koliko mu je stalo do očuvanja »cjelovitosti i teritorijalnog integriteta« socijalističke Jugoslavije kao i njenog nepostojećeg bratstva i jedinstva.

Tenkova brigada iz Jastrebarskoga pokreće motore i u dva navrata tenkovske kolone iz vojarne u Jastrebarskom kreću na Sloveniju. Pučanstvo je ogorčeno ali svjesno da se u tom trenutku tenkovi ne mogu zaustaviti.

Bilo je to prvo veliko ogorčenje, ali i prvo pravo saznanje o onome što će uskoro pogoditi Republiku Hrvatsku. Svjesni toga, građani Jastrebarskog i njihovo općinsko poglavarsko s gospodinom Branimirom Peseckym na čelu prionulo je samoorganiziranju i ustrojavanju postrojbi, sačinjenih prije svega od dobrovoljaca, koje bi u određenom trenutku bile spremne suprotstaviti se neprijateljskoj vojsci. Tako je već 16. kolovoza 1991. godine, kada se rijeka neprijateljske tehnike počela slijevati preko hrvatskih granica, u Jastrebarskom ustrojen 61. samostalni bataljun Zbora narodne garde, sastavljen od dobrovoljaca. Jak neprijateljski garnizon u srcu grada, kao i blizina kupskog bojišta, bili su signal za krajnji oprez. Četvrtog danu mjeseca listopada pripadnici 61. bataljuna odlaze prema rijeci Kupi i tamo zauzimaju obrambene položaje. U gradu iskri. Iz dana u dan pre-

Zapovjednik 140. brigade Stjepan Žuti

Posljednji dogovor prije odlaska na kupsko ratište

Jutro — nekoliko trenutaka prije neprijateljskoga napadaja

govara se s oficirima jugo-vojske oko napuštanja vojarne. U skladu s politikom koju je u to vrijeme vodilo hrvatsko vrhovništvo i općinsko vodstvo Jastrebarskog stavilo je težište inicijativa na pregovore. Predsjednik Skupštine općine Branimir Pasecky sa suradnicima u iscrpljujućim pregovorima s potpukovnikom Tasićem uspjevaju ishoditi povlačenje jugo-vojske bez uporabe sile. Mudra taktika kojom se neprijatelju dalo na znanje da mu se jamči siguran i neometan odlazak iz vojarne urodila je plodom. Na ulazu u vojarnu postavljen je razglas kojim se vojnike pozivalo na predaju, što se pokazalo iznimno djelotvornim. Više od stotinu vojnika JNA predalo se uz obećanje da će biti vraćeni svojim kućama, što je i učinjeno. Blokada je bila potpuna i nije se odgovaralo na učestale provokacije kojima su pojedini jugo-oficiri željeli izazvati incident koji bi im poslužio kao opravdanje za napadaj na grad. Kao rezultat uspješno vodenih pregovora 13. studenoga jugo-vojska definitivno napušta Jastrebarsko. Kolona od stotinjak oklopnih vozila, među kojima i oko osamdeset tenkova, otišla je zauvjek iz grada.

Tih je dana ustrojena i 140. brigada koja je 27. studenoga krenula na kupsko ratište. Sastavljena od dva bataljuna, od kojih su prvi sačinjav-

nika Stjepana Žutog. Uvjeti koji su vladali tokom zime na tom području bili su vrlo teški. Snijeg, kiša i močvarno tlo uz obalnu rijeke bili su velika zapreka. Prisjeća se i borbi koje su vodene. Bili su to uglavnom topnički dvoboji jer pješački proboji nisu bili mogući zbog prirodne fortifikacije, tj. rijeke Kupe. Topništvo brigade koje je velikom preciznošću pogáđalo neprijateljske položaje bilo je metom čestih zračnih napada. U jednom takvom napadu smrtno su stradala i dvojica boraca. No i jedan neprijateljski MIG osjetio je na svojim krilima učinak protuzračne obrane. Dobrom organizacijom spašeno je mnogo života, pa stoga i ne začuduje relativno mali broj stradalih vojnika. Petero poginulih i 43 ranjenih boraca dokaz su te tvrdnje. Svaki je život neprocjenjiv, ali se treba uzeti u obzir činjenica da je na područje od 15 do 17 kilometara, koliko je bila zona odgovornosti brigade, palo između 3500 i 5000 projektila. Bojnik Stjepan Žuti ističe i velike zasluge za ustroj brigade nje-

Topnička bitnica na Kupčini

vali borci dotadašnjeg 61. bataljuna ZNG-a, dok su drugi činili pripadnici Teritorijalne obrane i Narodne zaštite, brigada zauzima položaje uz rijeku Kupu, na potezu od kanala Kupa-Kupa s desne strane do Lijevih Štefanki s lijeve strane i po dubini u pravcu Kupčinska šuma — Pisarovina. Kakav je bio boravak brigade na kupskom ratištu doznađemo od zapovjednika brigade boj-

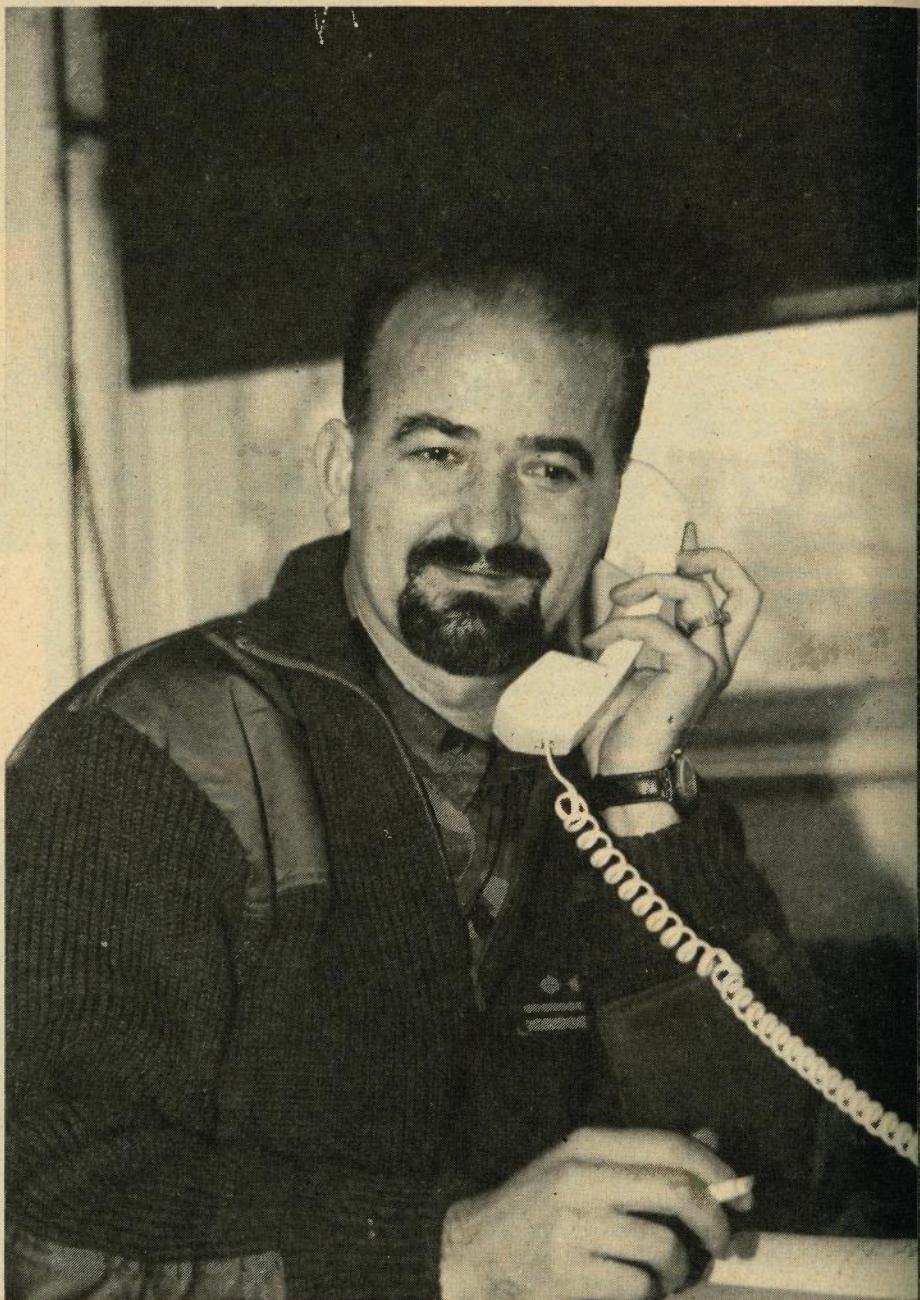
nog prvog zapovjednika pukovnika Nedjeljka Katušina.

Od 20. srpnja prošle godine brigada je u pričuvu, no briga o obiteljima stradalih boraca i danas je jedan od najbitnijih čimbenika kojem je posvećena pažnja zapovjedništva brigade kao i čitave općine Jastrebarsko.

Siniša Halužan

DOMOBRANSTVO

Dossier pripremio:
Tomislav Lacković

**Pukovnik Rajko
Dumančić govor o
ustroju i ulozi hrvatskoga
Domobranstva**

Ustroj hrvatskoga Domobranstva, što ono jest i što bi trebalo biti, kao i odgovore na niz drugih pitanja potražili smo u Uredu Domobranstva Glavnog stožera Hrvatske vojske kod pukovnika Rajka Dumančića koji obnaša dužnost taj-

nika Ureda Domobranstva i pravnog savjetnika.

Dokle se stiglo u dosadašnjem ustroju Domobranstva, da li se ostvaruju sve Predviđene aktivnosti koje jamče njegovu uspješnu integraciju u cjelovit sustav obrane Republike Hrvatske?

Mogli bismo reći da je Domobranstvo ustrojeno na čitavom teritoriju Hrvatske. Time je ostvarena prva faza njegove integracije u sustav obrane. Naravno, predстоji nam još mnogo posla, prije svega iznalaženje svih mogućih segmenta društva u kojima bi ono našlo svoju afirmaciju. S obzirom na pot-

SPREMNO

rebe koje je država istakla glede Domobranstva, ono je još uvijek ispod razine objektivnih mogućnosti koje može i mora pružiti. Razlozi za to su mnogobrojni, no među najvažnijim možemo istaknuti manjak stimulativnih čimbenika. Tu prije svega mislim na uključivanje svih dijelova društva koji će moralno i stvarno podići kakvoću ovog sastavnog dijela Hrvatske vojske. Naime, u ovome trenutku intelektualci znaju više o Domobranstvu nego pripadnici Hrvatske vojske.

Potrebno je da Hrvatska vojska u svim svojim segmentima počne shvaćati Domobranstvo ne kao paralelnu ili konkurentnu instituciju, već kao ono što Domobranstvo ustvari jest a to je uvjet djelotvornosti obrane svakog dijela hrvatske zemlje. Domobranstvo i Hrvatska vojska nalaze se u simbiozi.

Je li hrvatskoj javnosti konačno jasna uloga Domobranstva?

Zbog neadekvatne prezentacije svijest o biti uloge Domobranstva nije dosegla sve razine hrvatskog društva. Tek uistinu visoko školovani kadrovi razumiju ulogu Domobranstva i njegovo značenje za obranu Hrvatske. Neki još uvijek s podsmjehom koriste riječ »domobran«, pa samim tim i na Domobranstvo gledaju kao na nešto trivijalno. To nas ne treba čuditi jer dobro znamo tko je, u zadnjih četrdeset i pet godina pisao našu povijest.

Nitko ne može više od ostalih raspologati s većom odlučnošću, željom i htijenjem da se brani od neprijatelja koji ugrožava njegov dom, crkvu, njegovu obitelj. Uvijek će biti ljudi koji prihvataju i koriste prošlost onako kako im se servira bez pokušaja njezine raščlambe. Siguran sam da se svatko tko se nalazi u bilo kojem svojstvu u domobranskim postrojbama ima zašto ponositi.

Nalazimo se u razdoblju relativnog mira, granica Hrvatske je duga, a s druge strane još uvijek se nalazi agresor koji se nije definitivno odrekao svoga dana. Koliko su domobranske postrojbe pripravne očuvati postojeće granice, i, ako budete potrebno, osloboditi privremeno okupirane dijelove domovine?

Na ovo pitanje jedini je mogući odgovor – Da! Spremni smo, a to pokazuju i informacije s terena, u svakom trenutku odgovoriti na napad, a ako bude takva naredba, i krenuti u suradnji s postrojbama Garde u oslobođanje svakog pedlja Hrvatske. Pri tome se ravnamo načelom postizanja maksimalnog učinka uz što manje sudjelovanje ljudi i tehnike.

Kakva je suradnja domobranksih jedinica s lokalnim općinskim strukturama vlasti?

Suradnja je iznimno kvalitetna, posebno glede logistike s kojom nije bilo, barem dosad, nikakvih problema. Naravno, u liniji zapovijedanja, domobranstvo, za razliku od bivše Teritorijalne obrane, nema nikakav formalan odnosa s lokalnom upravom.

Predviđeno je i sudjelovanje žena u hrvatskom Domobranstvu. Kakva je njihova možebitna uloga?

One na terenu mogu biti od goleme koristi, prije svega u sanitetskim i logističkim jedinicama. Objektivne potrebe ne zahtijevaju iznimno opsežan angažman žena u izravnim borbenim akcijama.

Poznato je da gotovo sve moderne svjetske armije demokratskih država imaju iznimno jako domobranstvo. Koјi je model, po Vašem mišljenju, najsličniji našem domobranstvu?

Mislim da, po kulturološkom profilu, sličnosti postoje, osobito u modelu ustroja teritorijalne obrane Velike Britanije. Naime, svaki dio Velike Britanije (Wales, Škotska, Engleska) kao i sama Engleska ima svoje jezične, kulturne, običajne specifičnosti, baš kao što je slučaj i s Hrvatskom. Britansko domobranstvo temelji se na tzv. KLAN-u ili Borroughu, dakle na principu mikro-zajednice. Osobito izraženom tradicijom domobranstva, tradicije svoga kraja, proslavama, odorama, zastavama ističe se posebnost, ali ujedno i zajedništvo svakog njenog dijela. Velika Britanija je difuzionirala regionalizam, s time da mu je putem domobranstva dala kretivan i integrativan izvor. U organizacijskom pogledu, sličnosti postoje, osobito s modelima teritorijalne obrane Švicarske i Izraela.

Božićni blagdani su za nama. Kako je tradicija obilježavanja drevnih hrvatskih blagdana u domobranstvu?

Tradiciju narodnih blagdana, posebice Božića, njeguju i »novi« i starci domobrani. Općenito, u svakoj vojski treba voditi brigu o običajima naroda kojeg ste sastavni dio. Domobranstvo ne uopćava, pa su postrojbe slobodne definirati svoje običaje. Domobrani naglašeno poštuju i slave blagdane jer time jačaju koheziju samih postrojbi te osnažuju kulturni identitet svoga lokaliteta.

Sv. Nikola, Božić i ostali narodni, hrvatski, kršćanski običaji oblikuju domobranske običaje, a domobrani sami razvijaju i oblikuju, na specifičan način, te tradicije. Oni su, pojednostavljeni, presjek svakog pojedinog lokaliteta i daju mu identitet. Prema tome, imaju i zaštitnu ulogu, štite postojeće ali i inoviraju, oplemenjuju. Pored glavnog zadatka obrane svoga kraja, to se odnosi i na aktivnosti društvenih ustanova, kulturu i naravno na Božić koji sublimira toliko toga u hrvatskoj i domobranskoj povijesti.

VIZIJA SUVRSEMENOG HRVATSKOG DOMOBRANSTVA

Domobranstvo – sigurnost svakog pedlja hrvatske zemlje

Suvremeno domobranstvo u Hrvatskoj izloženo je proizvoljnim kritikama i nepreciznostima u ocjenama njegove potrebitosti i funkcionalnosti u svekolikom obrambenom ustroju Republike. S obzirom na odluku hrvatske Vlade i vrhovništva o uspostavi dva sukladna oblika organizirane vojne djelatnosti u okviru jedinstvenog obrambenog sustava Hrvatske, u javnosti se formiraju različita mišljenja. Samo Domobranstvo je i zamišljeno pluralno, u okviru više djelatnosti a s jednim ciljem – osiguravanje sigurnosti u svakom dijelu Hrvatske.

Domobranstvo se, u odnosu na regularnu vojsku, definira kao sta-

cionarna obrana, usredotočena na preventivu i potporu, a regularna vojska na mobilnost i, u kontekstu obrambenog rata, na ofenzivna djelovanja.

Uz općenito oduševljenje koje je popratilo povratak iskonskom i stoljetnom obliku hrvatske obrane ponovnim uvođenjem domobranstva, postojeće kritike proizlaze uglavnom iz krivog shvaćanja njegovih temeljnih značajki u kontekstu suvremenene međunarodne vojne prakse i strateško-obrambene situacije u svijetu danas, kao i iz nepoznavanja domobranske tradicije u Hrvatskoj.

Hrvatska, dakle, za razliku od Izraela ili SAD-a nije i ne treba otkrivati domobranstvo jer ga uistinu

posjeduje i razumije. Dužina njenih granica te relativno mala populacija oduvijek su zahtijevali gospodarski najrazboritiji, te logistički i po sustavu komande i opskrbe, najkraći, najbrži i najdjelotvorniji sustav.

On se sastoji iz dva nagovještena načela – s jedne strane izvanredno mobilna profesionalna vojska, spremna i sposobljena za djelovanje raznim tipovima oružja, na različitim lokacijama i u svim uvjetima, te lokalna vojska koja vrsno funkcioniра na poznatom terenu, i primjenjuje najprikladniji sustav obrane.

Njihov spoj, uz najmanja novčarska, vremenska i kadrovska ulaganja daje najveći obrambeni učinak.

Normativno uređenje Domobranstva

Domobranstvo je člankom 38. stavkom 1. Zakona o obrani, uređeno kao sastavni dio Hrvatske vojske. Treći stavak tog članka određuje da se Domobranstvo ustrojava na teritorijalnom načelu. Odlukom Predsjednika Republike o ustroju Domobranstva uređuje se da je ono posebni dio Hrvatske vojske te da je ustrojeno na teritorijalnom načelu. Njega sačinjavaju prostorne postrojbe pričuvnog sastava HV i novo-ustunjene prostorne postrojbe.

Za potrebe upravljanja i zapovijedanja, u općinama se ustrojavaju zapovjedništva čiji djelatnici za sada imaju status mobiliziranih osoba. Zapovjedništva postrojbi podređena su zapovjedništvima OZ i Glavnom stožeru Hrvatske vojske po načelima vojne subordinacije. U Zapovjedništvu OZ i HRM postoji zamjenik zapovjednika za Domobranstvo i dva izvjestitelja koji imaju status djelatnih osoba. Na Domobranstvo se odnose i drugi propisi koji vrijede za HV jer je ono njezin sastavni dio. U domobranske postrojbe raspoređuju se vojni obveznici prema Uredbi o kriterijima za raspoređivanje građana i tvarnih pomagala za potrebe popuna HV«.

Sukladno Zakonu o obrani, u Domobranstvo se raspoređuju i dobrovoljci i žene vojni obveznici. Prema procjeni GSHV, u domobranske postrojbe uključuje se do 10% žena.

Vojni obveznici u pričuvnom sastavu raspoređuju se po načelu pri-

oriteta: 1) HV do snage korpusa, 2) posebne postrojbe Domobranstva, 3) zapovjedništva postrojbi Domobranstva.

Zadaće hrvatskog Domobranstva

Domobranstvo kao sastavni dio HV znači vrlo važnu sastavnicu oružanih snaga Republike Hrvatske. Pokrivajući cijelokupan prostor i borbeno nadzirući prostor objekata, omogućiti će se potpuna sigurnost u miru. Budući da je ono i dio tradicije hrvatskog naroda, njegovi čelni ljudi nastoje da se i njegova daljnja izgradnja temelji na povijesti i kulturi naroda kojemu pripada, na vjeri i jeziku, na povijesti hrvatskog vojnika koji se istaknuo u prošlosti. Iskustva iz domovinskog rata već se ističu i ugrađuju u rad s postojećim postrojbama.

Izobrazba, školovanje i doškolovanje provodi se u integralnom sustavu Hrvatske vojske.

Glede čuvanja oružja, postoji prijedlog da domobranske postrojbe čuvaju oružje kod kuće. Za čuvanje opreme i streljiva bit će potrebna i posebna odgovarajuća skladišta.

Hrvatski domobran je istodobno diplomat, prijatelj, organizator, čuvar tradicije i identiteta hrvatske opstojnosti.

U medicinskom žargonu – domobran se bavi i preventivom i terapijskom medicinom po formuli »bolje spriječiti nego liječiti«. On raspolaze i oružjem koje će spriječiti bilo kakav lokalni ili uvezeni oblik agresije na domovinu.

Pojedinac koji se za svoje oružje brine držeći ga u kući posjeduje visoki stupanj autonomije i samoprosudbe. Time se Domobranstvo definitivno razlikuje od bivše Teritorijalne obrane koja je, kao što znamo, bila u potpunosti lišena bilo kakve automije i egzistirala je kao filijala JNA.

TO bivše Jugoslavije negirala je regionalne i lokalne specifičnosti koje Domobranstvo u svakom smislu stimulira u svrhu stvaranja kolektivnog identiteta. Domobranstvo je vezano za tlo, stoga ne postoji u okviru zrakoplovstva i mornarice. Njegove jedinice nije moguće slati izvan lokalno definiranog teritorija.

OSVRT NA POVIJEST DOMOBRANSTVA

Kronologija organizacijskoga razvoja

Domobranstvo, u svom začetku, naziv je za pomoćnu kopnenu vojsku. Javlja se pod imenom Landwehr u Austriji tijekom Napoleonovih ratova 1805 – 1809. Tada se pod njime podrazumijevaju »naoružane postrojbe naroda«. S istim značenjem i nazivom javlja se i 1807. g. u Pruskoj, a od 1871. je i sastavni dio njenih oružanih snaga, što traje do 1918. U Madarskoj, pak, postrojbe domobranstva organiziraju se za revolucije 1848 – 49., i to su bile tzv. »Hondesveg« postrojbe. U Sloveniji, domobranstvo se ustrojava godine 1809. s ciljem obrane od Napoleonovih osvajanja. Za vrijeme II. svjetskog rata, domobranstvo u Sloveniji vraća se 1943. godine kao Bela garda.

Domobranstvo u Hrvatskoj, kao teritorijalni dio oružanih snaga vuče korijene još iz razdoblja Vinodolskog zakona i Poljičkog statuta kada ono postaje pravno regulirano. Trpimirovići su paralelno razvijali domobranski i profesionalni vojni sustav; preko ličkih uskoka pa sve do današnjih dana ono se javlja u najrazličitijim oblicima.

Godine 1868. javlja se pod nazivom »Kraljevsko ugarsko-hrvatsko Domobranstvo«. Bilo je potčinjeno madarskom ministarstvu obrane. Postrojbe su koristile hrvatski jezik kao zapovjedni, a časnici su bili iz Hrvatske. Domobranstvo je tada bilo poseban dio austro-ugarskih oružanih snaga. Novaci iz Hrvatske služili su vojni rok samo na svoje teritoriju. Ovakvo stanje traje do kraja I. svjetskog rata. U Dalmaciji, domobranske postrojbe ustrojavaju se 1872. kao pješački bataljuni stacionirani u Zadru, Splitu i Dubrovniku. Dubrovački bataljun od 1883. ima zapovjedništvo u Kotoru.

Postrojbe domobranstva u austro-ugarskoj vojsci bile su pomoćne trupe u slučaju rata, a u vrijeme mira služile su za unutarnju sigurnost. Od madarskih postrojbi razlikovale su se dijelom prisege, posebnom značkom na kapi i posebnom zastavom. Uvijek je uz ugarsku krizu bio hrvatski grb, a zastava je bila ukvirena hrvatskom trobojnicom. Po ustroju, hrvatsko Domobranstvo se isprva sastojalo od pješačkih bataljuna i konjaničkih eskadrona (ulana). Ukinjanjem Vojne krajine 1873. godine uvode se bojne, polubrigade i pukovnije. Kasnije Domobranstvo dobija topništvo i postrojbe drugih rodova, te je po ustroju, naoružanju i mobilizacijskom razvoju izjednačeno sa tzv. zajedničkom vojskom.

Tijekom II. svjetskog rata u Hrvatskoj, Domobranstvo je redovna vojska. Popunjava se novačenjem i mobilizacijom. Nazivom »domobranstvo« istican je kontinuitet državnosti postignut Hrvatsko-ugarskom nagodbom. Ustroj postrojbi bio je po uzoru na domobranstvo iz ranijeg razdoblja. Postojao je Glavni stožer i Ministarstvo Domobranstva. Tada se sastojalo od kopnene vojske, zrakoplovstva i mornarice. Prostorna podjela izvršena je po divizijskim područjima. Bilo ih je pet, u svakome po tri pješačke pukovnije i topništvo. Postojala je i konjanička pukovnija kao i auto-bataljuni. Od 1943. umjesto divizijskih područja ustrojeni su gorski i lovački zdrugovi. Krajem rata, Domobranstvo je u operativnom smislu pod njemačkim zapovjedništvom ukinuto.

Domobranstvo je imalo Zastavničku školu u Zagrebu, i Središnju školu u Varaždinu. Za pilote je postojala škola u Mostaru, Petrovaradinu, Borovu i Svetoj Nedjelji.

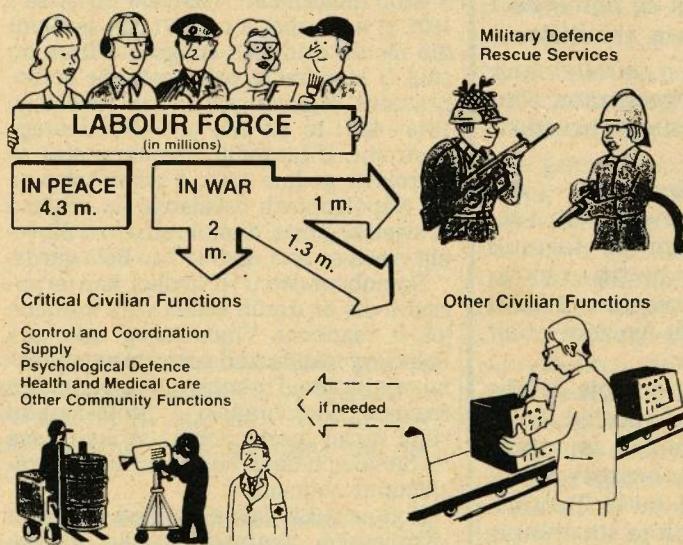
KOMPARATIVNI PREGLED DOMOBRANSTVA U DRUGIM ZEMLJAMA

Domobranstvo je izvorno i tradicionalno najблиže povijesnoj obrambenoj ulozi Hrvata. Kada je Hrvatska bila slobodna ili se približavala slobodi, uloga domobranstva je jačala, ili slabila u obrnutom slučaju.

Zemlje s naglašenom ulogom domobranstva su one koje imaju naglašenu autonomiju i demokratsku tradiciju. Domobrani orientirane zemlje u pravilu imaju jaki sabor, odnosno parlament. Ono što odgovara visoko centraliziranoj, na autokratskim načelima ustrojenoj zemlji, jest visoko profesionalizirana vojska, dok se domobranstvo javlja kao paralela u demokratski orientiranim zemljama.

Švedska i Švicarska

U Švedskoj i Švicarskoj temelj obrane je domobrani, a to je u Švicarskoj gotovo cijekupni obrambeni sastav s iznimkom male profesionalne koordinacijske ekipe. U Švedskoj to je »hän vor schwaret« što doslovce znači »domobranjenje«. Ono je organizacijski odvojeno od švedske vojske, no cijekupna strategija totalne obrane neizvodiva je bez domobranstva. Tamošnji princip sličan je hrvatskom modelu u smislu kombinacija mobilnih trupa koje djeluju na cijekupnom ratnom prostoru i lokalno

baziranih jedinica koje na području svoje odgovornosti jamče sigurnost. Osjećaj sigurnost regularne vojske maksimalno je pojačan saznanjem da lokalne komunikacije, snabdijevanje, bolnice, energetski izvori i svi ostali logistički i strateški punktovi čvrsto leže u rukama domobrana, koji onemogućavaju izdaju ili subverziju petokolonaša.

Velika Britanija uspješno koordinira dva naizgled oprečna prilaza – visoko profesionaliziranu vojsku i regionalno definirane jedinice.

Amerikanci

Američka vojska izrasla je iz domobranih formacija pod nazivom »minuteman« te lokalnih milicija koje su se transformirale u Nacionalnu gardu. Iako SAD-u ne prijeti izvanjska agresija Nacionalna garda redovito intervenira u slučajevima prirodnih nepogoda, pogranične ugroženosti (ubacivanja švercera, radnika na crno, terorista). Isto tako osigurava obalu i granice uz redovite snage. Ona djeluje i u slučaju građanskih nemira, štrajkova, što spriječava sukob vojske i pučanstva. Nacionalna garda je uvijek lokalna, tako da odgovorni ljudi ne doživljavaju njenu intervenciju kao atak države na njihova prava. Istdobno Nacionalna garda funkcioniра i kao skup klubova (edukativni sustav i faktor društvene sigurnosti). Sve te tradicije nazočne su u velikoj mjeri i kod nas. Domobranstvo time stavlja čovjeka u odnos s prirodom, s kulturom i tradicijom, i vrši, naravno, stožernu ulogu u ratu.

U svim domobranskim formacijama u svijetu javlja se potreba za stimulacijom tipa koji nadilazi uobičajene formalne obveze. Nacionalna Garda SAD-a nudi, kao i Teritorijalna obrana Britanije, nekoliko atraktivnih stimulacijskih modela.

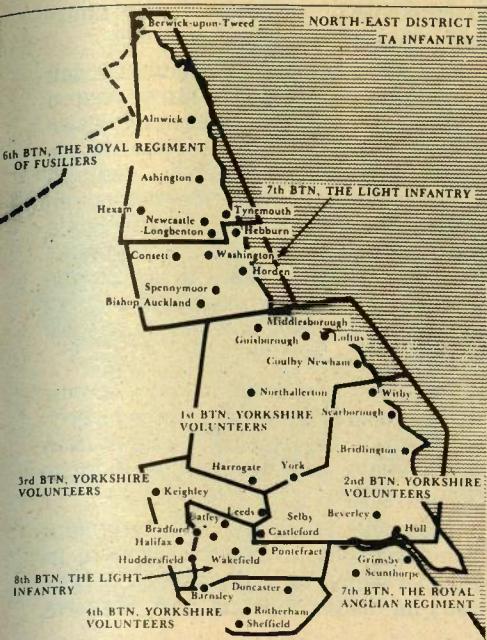
Švedska totalna obrana – raspored radno sposobnog pučanstva za slučaj rata

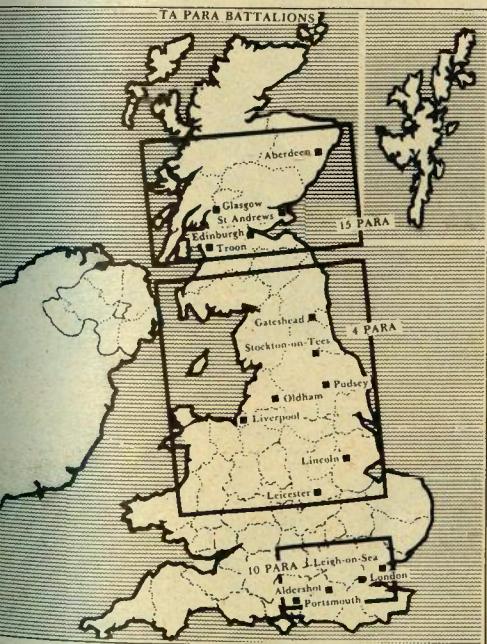
U TO Velike Britanije nalaze se i padobranske jedinice. Na slici se vide područja djelovanja svake od njih

Kod obje formacije vrlo je razvijen osjećaj »jedinične« lokalne i regionalne pripadnosti. U Britaniji je regionalni princip daleko naglašeniji, dok Nacionalna garda stimulira partikularni rad.

Pripadnici britanske teritorijalne obrane imaju svoje klupske prostorije, neke se ističu po dobroj kuhinji, druge po dobrom vinu, neki priređuju najbolje zabave. U svakom slučaju, cilj je dati svakoj postrojbi profil, identitet i identifikacijski princip koji može biti pedagoški, estetski, vizualni...

Raspored snaga Teritorijalne obrane Velike Britanije po područjima istočnog dijela otoka

Postrojba Nacionalne garde, »California Sharks«, poznata je po najboljem marširanju i paradnom rukovanju oružjem, dok engleska Warwickshire regimena vodi sjajne kadetske tečajeve.

U Hrvatskoj bi u okviru »Sinske alke« domobranstvo moglo dati konjičku postrojbu svečane garde poput Royal Cavalry Guard iz Londona. Spomenuta garda iz Londona velikim dijelom dobrovoljna je jer je samo sudjelovanje u njoj iznimna čast.

MJESTO DOMOBRANSTVA U GLOBALNOJ STRATEGIJI

Značenje domobranstva u zemlji i svijetu

U glavnoj »Case« studiji Nato-pakta ukazuje se na temeljne razlike među tzv. »homogenim« i »heterogenim« obrambenim sastavima razvijenim za zadnje desetljeće ovoga stoljeća.

Homogenost se odnosi na jedinstvo mjesa djelovanja u zemljopisnom, kulturnoškom, a time i strateškom smislu, a heterogenost na različitost u kompoziciji sastava, razmještaja i sl.

Zaključak studije jest da će ubuduće djelotvorna suradnja i razgraničenje u smislu jasne definicije različitih ali dobro ukomponiranih aktivnosti biti temeljni čimbenik stabilnosti razvijenih zemalja i svijeta u cijelini, osobito u post-komunističkom razdoblju.

Homogeno orijentirane bojne formacije odnose se u načelu na sve one, često vrlo različite, vojne jedinice koje nazivamo Domobranstvo, National Guard, Hemgard, Teritorijalna obrana i dr. Kako god se domobranstvo tipa Kubutz u

Izraelu razlikuje od Totalvar forset domobranci postrojbi Švedske, Norveške ili Švicarske ipak, skupa s Nacionalnom gardom SAD, sve te postrojbe suvremenih demokratskih i vojno visoko sofisticiranih zemalja pokazuju specifične karakteristike.

Različitost sjevernoameričkog domobranstva od izraelskog ili velikobritanskog ukazuje na nepremostive razlike u strateško-zemljopisno-kulturnoškim posebnostima svake od tih zemalja, no, vezni čimbenik čini ključ suvremene homogeno-heterogeno komponirane vojne strategije.

► Homogeno komponirane jedinice prije svega su borbene naravi, ponajprije preventivno orijentirane na jedinstveno definiranim lokacijama i ciljevima, s velikim naglaskom na jedinstvenost akcije u svakom smislu.

U domobranske jedinice uzimaju se ljudi različitih profesija i dobi. Jedinstveno homogeno uspostavljanje jedinice, sastavljene od lokalnog pučanstva, uspostavljuju skladan odnos sa sredinom u kojoj djeluju. Osobito u Hrvatskoj, svatko ostvaruje adekvatan odnos s odgovarajućom lokalnom institucijom i na taj način aktivira svoj domobranski potencijal. Svi ti ljudi imaju motivaciju i sposobnost branjenja svoje crkve, prirode, svoje obitelji.

Iako ponajprije vojnik, domobran vrši svoju dužnost i u jedinicama koje nisu striktno vojno definirane. Kao vatrogasac sprečava palitelja šume, kao učitelj u školi djeluje u smislu razvijanja pozitivnog odnosa prema svojoj sredini. To sve daje domobranu komparativnu prednost, i u ratu i u miru, za najučinkovitije djelovanje na teritoriju koji poznaje bolje od svih potencijalno sposobnih branitelja.

Heterogeno koncipirane jedinice

Kao što je poznato, svaka profesionalna vojska orijentirana je na više različitih rodova u zraku, na kopnu i moru te

je u načelu dužna intervenirati na različitim lokacijama. Zbog mnoštva ciljeva, zadataka i lokacija koje su temeljni razlog postojanja, suvremeno opremljene vojske, ona nužno posije za jedinstvenije definiranim kadrom. Po stupnju obrazovanja, generacijski, sociopsihološki, uz iznimku zapovjednog kadra, profesionalni vojnici su medusobno bliskiji. Kao i kod domobranstva i to ima svoje prednosti.

Ali u analizi akcija tzv. »Crnih pantera« usmjerenih na destabiliziranje SAD putem masovnih nemira crnaca u Los Angelesu i Chicagu u sedamdesetim, te u Los Angelesu i San Franciscu u deve desetim godinama ovoga stoljeća, zamjećuje se da je organizirani i svjesni dio, u principu financiran iz inozemstva, pokušao isprovocirati sukob formalnih profesionalnih postrojbi vojske i policije s narodom. Istu taktiku primjenjivali su od fašista i komunista financirani sindikati Velike Britanije tridesetih godina izazivanjem masovnih štrajkova s ciljem izazivanja sukoba države i naroda. Kako je istaknuo Edgar Hoover, mogućnosti lokalne policije i FBI-a vrlo su sužene jer je intervencija moguća ili zastrašivanjem ili ograničenim fizičkim sredstvima (suzavac, šmrkovi), ali u nužnosti je primjenjiva i akcija širih razmjera.

U svim tim slučajevima intervenira Nacionalna garda. Budući da su njeni pripadnici i crnci, te stanovnici pobunjenih četvrti po kojima se pljačka i uništava imovina, ti pripadnici garde posjedu-

ju daleko veću motivaciju i fizičku i intelektualnu sposobnost intervencije.

Budući da bolje poznaje situaciju, čak i ako treba pucati, domobran će znati u koga, kada i zašto, sa svrhom minimaliziranja žrtava i materijalne štete. Tako je 1975. godine domobraska jedinica »Kantek« u par sati smirila masovnu civilnu pobunu ljevičarskih ekstremista u Kansas City. Četiri su osobe poginule i postrojba je došla pred sud. U postupku svjedočenja, gen. Harvey naglasio je da bi u slučaju intervencije vojske bilo nekoliko stotina mrtvih.

Zaključak proizašao iz svega spomenutog glasio je da se čak i vojno najsufisticiranija i najprofesionalnija društva usmjeravaju baš na postrojbe domobranskog tipa.

Njemačka nema specijalno razvijeno domobranstvo, no njena obrana se ne zasniva jedino na profesionalnoj vojsci, već i na nekim oblicima domobranstva.

Najjače domobranstvo danas imaju upravo ona društva koja imaju High Tech – visoko tehnološki koncipiranu obranu, poput Sjedinjenih Američkih Država i Velike Britanije.

Suvremena vojna strategija ukazuje da će ratova u klasičnom smislu okupacije biti sve manje, dakle da će novi oblik agresije biti vršen putem izazivanja lokalnih nemira od strane inozemne sile u svrhu stvaranja uvjeta za inozemnu intervenciju. U tom kontekstu, domobranstvo ima preventivnu ulogu, jer u zametku spriječava stvaranje preduvjeta za inozemnu intervenciju.

Specifičnost hrvatskoga domobranstva jest stoljetna formalna i neformalna tradicija koja je duboko ukorijenjena u samobitnost hrvatskog naroda. Biti domobran, dakle biti onaj tko u kući posjeduje oružje i koji je uvijek spremjan i sposoban i spriječiti i intervenirati lokalno u slučaju agresije, a i prije agresije, dio je hrvatske kulture. Iako se domobranstvo u Hrvatskoj u različitim povijesnim razdobljima nazivalo različitim imenima, ipak taj oblik obrane, dakle oblik koji SAD i Velika Britanija konceptualno razvijaju tek u 20. st., nazočan je i shvatljiv velikom broju Hrvata već stjecima.

Čast je biti domobran

Čast je biti domobran, i zato hrvatsko Domobranstvo za razliku od teritorijalne obrane nekadašnjih socijalističkih sustava, pa i za razliku od TO nekih zapadnih zemalja, ne podrazumijeva nikakve represivne mјere. Domobran koji se ne odazove pozivu na akciju, zakinut je već samom činjenicom da nije sudjelovao u nečemu časnom i korisnom za svoju domovinu. Domobran je prije svega onaj tko voli i štiti svoj kraj. Iako nadziru lokalnu situaciju, domobrani nisu špijuni. Ljudi postaju domobrani upravo zato jer poznaju lokalnu situaciju, vole i cijene svoje susjedstvo i zainteresirani su za njegovu dobrobit u svakom smislu.

Zadatak domobrana jest borben i to ponajprije zaštitno usmјeren. Lepeza borbene aktivnosti za profesionalnu vojsku znatno je uža nego za domobranstvo i svodi se na konkretnu vojnu aktivnost. Istodobno, zemljopisna lepeza djelovanja za profesionalnu vojsku iznimno je široka. Za domobrane situacija je obrnuta. Zemljopisna lepeza akcije je uska, no zbog toga njena dubina i širina naglašeno je velika.

U ratu i u miru domobranstvo je savršeno koordinirano s profesionalnom vojskom s kojom čini jedinstvenu obrambenu cjelinu.

Tomislav Lacković

Nastavak sa str. 6/7

INVALIDI – TRAJNA BRIGA CIJELE HRVATSKE

lastice, ali društvo ih nikako ne smije pasivizirati i marginalizirati, jer će se tada u mnogo većoj mjeri pojavljivati teže psihološke posljedice. Zbog toga i njihova profesionalna rehabilitacija treba težiti stvaranju uvjeta – u tome se treba pokazati najveća pomoć društva – u kojima će oni moći najbolje funkcionirati.

HV: Kako bi, dakle, trebao izgledati čitav taj proces resocijalizacije ranjenika i invalida, odnosno »model«, kako se to obično naziva? Da li su Vam poznata inozemna iskustva?

— Dobro su nam poznata iskustva Francuza, Amerikanaca, Nijemaca, a ja sam osobno imao priliku detaljno upoznati rad jednog rehabilitacijskog centra u Austriji i Centra za profesionalnu rehabilitaciju u Mariboru. Osim toga, u Hrvatskoj postoji nekoliko takvih centara u kojima rade vršni stručnjaci različitih profila. Tim bi centrima trebalo sada pomoći da se što bolje ekipiraju, na prvom mjestu opremom, ali i većim brojem stručnjaka.

Sastavni, integralni dijelovi kompletne rehabilitacije ranjenika i invalida su medicinska rehabilitacija, profesionalno savjetovanje i orijentacija, profesionalno obrazovanje te zapošljavanje, a sve je to progzeto psihološkom rehabilitacijom i usmjereno ukupnoj socijalnoj rehabilitaciji. Takav pristup, koji provodi stručni tim Centra za profesionalnu rehabilitaciju vojnika Ministarstva obrane, ima svojstvo da je: **individualiziran** (programi se prave i realiziraju prema osobnim značajkama svakog pojedinog invalida); **integrativan** (obuhvaća potpunu brigu o svakoj osobi, od medicinske do profesionalne, psihološke i socijalne);

interdisciplinaran (uključuje sve potrebne stručnjake psihologe, socijalne radnike, liječnike, fizioterapeute, tehnologe, pravnike, stručnjake za šport i rekreaciju, kulturu, zabavu, svećenike); **multiinstitucionalan** (programe u cijelosti ili u pojedinim dijelovima provode narazličitije institucije – od zavoda za zapošljavanje, medicinskih i fizioterapijskih ustanova, do manjih ili većih poduzeća u kojima se zapošljavaju ili će se zaposliti invalidi, uključujući i invalidska društva i udruženja te različite upravne institucije i one za socijalnu skrb). Moglo bi se zapravo reći da se sve društvene institucije na neki način moraju uključiti u brigu za ranjenike i invalide.

Pristup o kojem govorimo je i longitudinalan (briga o invalidima ne prestaje njihovim zapošljavanjem, već se nastavlja dokle god je oni sami ili stručnjaci smatraju potrebnom); **multimodalan i disperzivan** (što znači da mogu i trebaju postojati najrazličitiji oblici i programi koji će se koristiti u rehabilitaciji invalida te da se oni provode na najrazličitijim ali kompetentnim mjestima – od samog Ministarstva obrane do malih privatnih firmi ili obitelji invalida).

HV: Spomenuli ste da u Hrvatskoj već ima centara za profesionalnu rehabilitaciju. Je li onda bilo potrebno osnivanje Centra za profesionalnu rehabilitaciju vojnika?

— Postojala su i postoje najmanje četiri razloga za njegovo osnivanje. Prvi jest upravo inauguriranje cjelovitog modela o kojemu smo upravo govorili. Drugi je potreba postojanja središnje, koordinativne institucije koja bi pratila i poticala rješavanje stručnih pitanja rehabilitacije vojnika u cijeloj državi. Treći jest to što ranjeni vojnici i invalidi opravданo žele biti pod okriljem Ministarstva obrane kojemu, sve dok se profesionalno ne osamostale, i formalno pripadaju. Tako su postupali, primjerice, i Francuzi i Amerikanci: osnovali su vojne institucije tog tipa, koje se nakon određenog broja godina postupno pretvaraju u civilne i na raspolaganju su svim invalidima. Nadamo se da ćemo takav razvojni put i mi proći. Četvrti, i u ovom času možda najvažniji razlog, jesu svi oni ranjeni borce i invalidi koji se za sada nemaju kamo vratiti jer su istodobno i prognanici, ili su im uništeni domovi ili su ostali bez svojih bližnjih, pa će se privremeno, dok se za njih ne nađe trajno rješenje, smjestiti u Centru. Zbog toga je Centar, na prvom mje-

stu namijenjen težim invalidima i invalidima bez svog doma.

HV: Kad se govori o brizi za invalide često se spominju geta. Da li postoji takva opasnost u nas?

— Veća nego što si možete zamisliti, ali ne u doslovnom smislu te riječi. Kad se govori o getima onda se misli na neke izdvojene institucije u kojima su smješteni invalidi na taj način izolirani od ostalog svijeta. Takav se tip institucija pojavljuje u obliku specijaliziranih zaštitnih radionica ili tomē slično. Ja osobno nisam protiv postojanja i takvih institucija, koje sasvim sigurno određenom broju invalida koriste. Ali treba biti jasno da to nikako nije jedini način rješavanja profesionalnih problema invalida, nego samo jedan od mogućih. Pojavljuju se sada ideje i kod samih invalida, koje po mom mišljenju treba podržavati, o međusobnom udruživanju i osnivanju nekih malih poduzeća. Invalidi opravdano smatraju da će se međusobno bolje razumjeti i lakše rješavati svoje specifične probleme.

No veći su problemi, koji vode stvarnoj »getoizaciji«, uzrokovani izolacijom zbog fizičkih i psiholoških barijera na koje invalidi nailaze u svojoj okolini. To je, primjerice, slučaj kad invalid u kolicima ne može izaći iz svog stana jer ne može u lift ili ne može preko stuba; kad se nade na ulici ne može ući gotovo ni u jednu trgovinu ili neku javnu instituciju; ne može u tramvaj ili autobus, pa niti u taksi.

Nažalost, negativni stavovi prema invalidima u nas stvarno postoje (za razliku od većine zapadnog svijeta). Psiholozi zato predlažu da se javnom, trajnom akcijom, od vrtića i škola nadalje, postupno počne utjecati na mijenjanje takvih stavova.

HV: Nailazite li na teškoće u Va-
šem radu?

— Sasvim pogrešno mnogi ljudi, čak i oni koji su izravno involvirani u rad s invalidima, misle da se pitanje kompletne rehabilitacije invalida može rješiti samo velikim novčanim ulaganjima. Ulaganja su potrebna, to je jasno, ali će ona biti uzaludnina ako ne postoji valjana organizacija i koordinacija i ako ne postoji valjan sustav donošenja odluka — a to su nam u ovom času najveći problemi.

Piše: Vesna Puljak

Damir Škaro

SAM PROTIV SVIJU

Završio je karijeru s olimpijskim odličjem, i zadovoljan je njome, premda bi za put kojim je prošao malo tko imao toliko snage

**Razgovarala: Andelka Mustapić
Snimio: Livio Andrljić**

Sedamdesetih godina, kada je Cassius Clay, hipnotizirajući svijet snagom, tehnikom i elegancijom pokreta, zapravo već silazio s ringa, Damir Škaru mu se polako približavao. U tim vjerojatno najsjajnijim godinama boksa našao se kao »čudo od djeteta« – a u desetljeću i pol, koliko se aktivno bavio boksom, stekao je, nažalost, »slavu« našeg najvećeg sportskog pehista. Zahvaljujući malo snažnijem udarcu i, kako sam napominje, tvrdoglavosti, upornosti i hercegovačkoj nedokazanosti, postao je omladinskim prvakom Zagreba, Hrvatske, one bivše državne tvorevine i Balkana (1977). To je razdoblje u kojem je mećeve završavao uglavnom u prvoj rundi nokautom.

Otada je u svjetskom vrhu, s tri olimpijade iza sebe (Moskva, Los Angeles, Seul), Svjetskim prvenstvom (1986) i Svjetskim kupom (1987). Svoje najveće protivnike pobjeđivao je u predfinalnim natjecanjima, na njihovom terenu, a gubio od njih u borbi za mjesto na tronu, i to rezultatom 3:2. Nije volio toliko pobjeđivati koliko je mrzio gubiti, priznaje. Na životnoj vagi '84. bila mu je, čini se, sudbonosna: na Olimpijskim igrama izgubio je od svjetskog prvaka Virgilla Hilla, kojeg je prije toga u Americi nikautirao, a u Parizu je prebrodil teške posljedice saobraćajke. S brončanom olimpijskom medaljom iz Seula završio je

Tri ratna druga: Jura, Damir, Dino

karijeru, iako je imao pred sobom još napretek vremena.

– Zadovoljan sam svojom karijerom – tvrdi Škaro. – Otišao sam na vrhuncu, kao šampion, s olimpijskim odličjem, a s crvenom putovnicom nisam mogao više ni postići. Zadovoljan sam, pogotovo što u Zagrebu nisam imao ni trenera, ni klub, ni upravu, što sam sam sebi bio menedžer i vječito sam protiv sviju. Boksački je savez bio na istoku, Srbi su i u sportu vodili politiku a Hrvati su im osvajali medalje: Parlov, Beneš, Josipović, Prebeg i ja – pet najvećih boksača u toj bivšoj tvorevini. Iskreno, više sam se istrošio u borbi izvan ringa nego u njemu.

Probuđeni inat

● Mislite na Vaš politički angažman?

– Danas se to može tako nazvati, a počelo je bezazleno. Gledajući na televiziji neke međunarodne mečeve 1976. i 1977., video sam da se Poljaci križaju prije meča, što mi se dopalo, pa sam i sam počeо to činiti. Ja sam katolik po rođenju i uvjerenju, tako da sam mislio da je normalno križati se, ali nije bilo normalno sredini, vlasti; pokušali su mi zabraniti, kažnjavali su me, suspendirali, što je u meni probudio inat, počeо sam se pozivati na ustavno pravo i uistinu politički nastupati. Usljedilo je šikaniranje, držali su me po strani ►

► od reprezentacije, a jedino sam se kroz nju mogao afirmirati. Tu mi je puno pomogao razgovor s tomislavgradskim gvardijanom fra Gabrijelom Miočem, koji mi je preporučio da se križam u svlačionici, da ne izazivam vrata, jer se s rogatima ne mogu bosti, da sam kao jedinka nemocan za rušenje takvog sustava. Međutim, imao sam zadovoljstvo: bio sam najjači.

● Jeste li, barem među Hrvatima, našli na bilo kakvu podršku?

— Neki su mi potajno aplaudirali, no na kraju sam shvatio da to nitko ne bi radio nego ja, pa se meni i razbilo o karijeru. Sada zrelje razmišljam, sada mi je jasno da su vladali Srbi komunisti i da su im se neki Hrvati dodvoravali, a po mom sudu puno su gori oni koji su Srbima moralni dokazivati svoju lojalnost. Smiješno, danas ti kvazi-Hrvati od mene traže pomoći, nekad su me kažnjivali, nazivali klerofašistom, nacionalistom, a danas od njih ne mogu više u crkvu ići. Za mene je život crn ili bijel, a vidim da ima i šarenog, da se toga naš sustav nije riješio, što mi je žao.

Sportska četa

● Želite li danas što Vam je trpeća karijera?

— Izdržao sam, i to je već puno. U duši sam državotvorac, zagovornik

Starčevićevih ideja, što, mislim, ne može biti greška. Za mene je Hrvatska prije i iznad svega, idealiziram hrvatstvo: netko je Hrvat ili to nije. Rođen sam u Zagrebu, ali od roditelja iz Hercegovine, iz Tomislavgrada. Tamo sam prohodao, progovorio, odrastao i dobro znam da su u tom kraju ljudi tijekom povijesti neprestano bili ugrožavani od Srba. To, što je ostali dio Hrvatske sada shvatio, ja sam shvatio od svoje pete godine. Znao sam tko sam, što sam, odakle sam i koje su mi narodne pjesme nacionalne. A u svojoj karijeri nastojao sam izdignuti Hrvatsku, premda sam tijekom vremena postao puno realniji.

● Rat Vas nije mimošao. Od poznatih ličnosti prvi ste otišli na bojišnicu.

— Ja sam borac koji u životu mrzi poraze. Takav sam bio i prije, a pogotovo u ovo vrijeme, jer sam znao što nam rade. Netko je morao krenuti prvi, i krenuli su sportaši, jer smo vičniji borbi prsa u prsa i za dozu hrabriji, tako da to smatram normalnim. Bilo bi čudno da je drukčije.

● Ipak, Vi ste ih pokrenuli.

— Pa dobro, nakon što sam obišao ratište oko Karlovca u kolovozu 1991., gdje sam bio pozvan, znao sam što mi je činiti. Dirlulo me je, u Zagrebu je život bio high life a u slunjskim brdima dečki su po tri da-

na boravili u rovovima. S trenerom Hrvojem Martinovićem iz Karlovca okupio sam dvadeset vrhunskih sportaša te Juru Stublića i Dinu Dvornika. Bila je to naša mala, ali odabrančeta, koja je u vrijeme mobilizacije odigrala veliku ulogu, prije svega u smislu moralne podrške. Poslije su »Sportske novosti« i zagrebački Sportski savez zaključili da bi i oni trebali nešto slično učiniti te su putem oglasa pozvali dragovolje, što je prešlo moje mogućnosti a nisam ni htio izigravati regrutni centar. Odmaknuo sam se, jer su oni to konceptualni drukčje zamislili. Smatrao sam da se trebaju uključiti samo vrhunski sportaši, a prijavio se Nogometni savez Hrvatske s 50 klubova, s ljudima koji se rekreativno bave sportom.

Tragedija hrvatskoga športa

● Hoćemo li otkriti što Vas trenutačno ljuti?

— Rekao bih prvo što me boli:bole me tzv. krajine, boli me što se Baranja premalo spominje, što se našim ranjenicima ne poklanja više pažnje, što ne pomažu mnogi koji bi mogli pomoći, što u ovom našem ratu, kojeg smatram nastavkom II. svjetskog rata, nismo otkrili naše heroje, a imamo ih, teško mi je što Tomislavgrad nije pripao provinciji Mostar, kojoj je uvek gravitirao, već Travniku... No vrijeme ide i liječi, za mnogo toga ima nade. Međutim, velikom tragedijom Hrvatske i hrvatskog sporta smatram povratak Ive Nakića u Zagreb. Godinu 1991. proveo je u beogradskom »Partizanu«, bio je kapetan srpskočetničke reprezentacije, prema tome putovao je po svijetu i ne može sada govoriti da je bio neinformiran. Razbesnim se kad ga vidim kako hoda Zagrebom u pratinji dvojice policajaca, koji ga čuvaju. Ako se nastavi takva politika, onda će i Divac ušetati u Zagreb s hrvatskom putovnicom. To je uvreda za naše branitelje. Znam kako se osjećaju ljudi koji su iz rata izašli u crnini, zato to i govorim. Meni je pet najboljih prijatelja iz kluba poginulo. Vjerujem da ih je Bog primio, a ja se ne mogu izmiriti s njihovim zločincima. Srpski znanstvenici i danas brane to zlo po svijetu, i njihovi akademici, bizantinci, koji su izmisliili to zlo. Mi Hrvati jesmo katolici, ali preko nečeg, ni pod koju cijenu, ne bismo smjeli olako proći. Bili smo napadnuti. Ostavimo Bogu da on oprašta i ne podcjenjujimo naše žrtve.

25. siječnja 1991., kada se očekivao udar JNA na Hrvatsku, Damir Škar poslao je s Parlovom i Prebegom telegram podrške Saboru i predsjedniku Vlade. Čim je izabran za predsjednika Boksačkog saveza Hrvatske, Škar je prekinuo sve odnose s jugo-ligama i potaknuo razdruženje s Boksačkim savezom Jugoslavije. Pola godine poslije njega to su učinile i ostale hrvatske športske organizacije. U Zagrebu je Branku Cikatiću, svjetskom prvaku u kick-boksu, organizirao meč, od kojeg je sav prihod otiašao obiteljima poginulih redarstvenika. Sredinom kolovoza 1991., na Svjetsko prvenstvo u kick-boksu u Ocean City (SAD), odveo je hrvatsku reprezentaciju, i to je bio prvi službeni međunarodni nastup hrvatskih sportaša. Potom je s tom reprezentacijom organizirao pred Ujedinjenim narodima demonstracije za nezavisnost Republike Hrvatske, u kojima se okupilo više od sedam tisuća Hrvata. Nastojeći da što više pomogne svom kraju i da se hrvatskim braniteljima osiguraju što normalniji uvjeti na bojišnici, bio je aktivno u Zajednici Tomislavgradana. Osim toga, posjećivao je ranjenike u Krapinskim Toplicama i u Skradu djecu poginulih branitelja, o kojima skrb vodi Hrvatski katolički zbor »Mi«. Za Sv. Nikolu, s Hrvojem Martinovićem, toj je djeci donio vrijedne darove, a na aukciji slika, koju je organizirao u »Intercontinentalu« za božićnu večer, prikupio za njih 7500 njemačkih maraka. Za tu djecu će se i dalje angažirati.

Ukratko, kao što je u ringu veličanstveno branio svoje podrijetlo i svoju domovinu, Damir Škar, jednakom požrtvovnošću i žarom, branii i pomaže hrvatsku samoopstojnost i slobodu. Bio je prvi športaš dragovoljac, organizirao je športsku četu i bio njezinim zapovjednikom.

Mirage 5 - jurišni zrakoplov

Pojednostavljena inačica Miragea s manje elektronske opreme, prije svega namijenjen za dnevne napadaje u niskom letu

ROBERT BARIĆ

Godine 1965., ubrzo nakon isporuke Miragea IIICJ, izraelsko je zrakoplovstvo od Dassaulta za tražilo da otpočne razvoj novog jurišnog zrakoplova temeljenoga na Mirageovu dizajnu. Izraelci su tražili jurišni zrakoplov s manje elektronske opreme, prije svega namijenjen za napadaje u niskom letu: zahtjevi za ovakvom pojednostavljenom inačicom Miragea proizašli su iz iznimno dobrih vremenskih uvjeta i vidljivosti u zračnom prostoru nad Bliskim istokom, i izvrsne poduzenosti izraelskih zrakoplova. Dassault je predložio uklanjanje složene avionike iz Miragea (radar Cyrano II.) čime bi se težina zrakoplova smanjila za oko 450 kg, cijena za 200.000 dolara, a pojednostavljeno bi se i održavanje. U rujnu 1966. godine Izrael je naručio 50 novih Miragea 5J, vrijednih 60 milijuna dolara. Dassault je otpočeo s radom i 19. svibnja 1967. pohitio je prvi prototip.

Uz temeljnu inačicu Miragea 5, jednosjedni jurišni zrakoplov, Dassault je izbacio i nove inačice: trenažni 5D i izvidnički 5R. Kupac je bio Peru, koji je naručio 14 zrakoplova u travnju 1968: to su bili prvi nadzvučni zrakoplovi koji su se pojavili na latinskoameričkom kontinentu. Perú je nabavio ukupno 32 Miragea 5. Ubrzo su i susjedne zemlje nabavile nadzvučne lovce (uglavnom američke F-5).

Godine 1968. Belgija je naručila 106 Miragea 5 (jednosjedni 5BA, dvosjedni 5BD, izvidnički 5BR) kao zamjenu za zastarjele F-84F. SVi Miragei licencno su proizvedeni u Belgiji, u tvornici tvrtke SABCA u Charleroiu. Nakon uspješne ugradbe motora Atar 9K-50 u južnoafričke inačice Miragea, Dassault je odlučio istim motorom opremiti i Mirage 5. Petnaestog travnja 1979. poletio je novi Mirage 5. Nova inačica je razvijena kao višenamjenski lovac, sposoban za vođenje zračne borbe pomoću vođenih raket i topovskog naoružanja, zračnu ophodnju, nadzvučno presretanje, te napadaje

na zemaljske ciljeve. Mirage 50 može biti opremljen radarima Agave ili Cyrano IV, inercijalnim, navigacijskim sustavom i HUD-om. Jedina narudžba bila je kupovina 16 Miragea 50 od strane Čilea (jednosjedni 50C i trenažni 50DC). Pojavom Miragea IIING tih je otpisan ovaj pokušaj daljnje razvoja Miragea 5.

5 povećana na 15,50 m. Dodan je još jedan unutrašnji spremnik goriva od 500 l u prostor iza kokpita, gdje je kod Miragea III bila smještena avionika. Time je ukupna količina goriva povećana na 3410 l (kod Miragea 50 dodavanjem podvjesnih spremnika goriva ova količina se povećava na 6810 l). Ugradbom novog (i 180 kg težeg) motora Atar 9K-50 u Mirage 50 umjesto standardnog 90 kojim je

Južnoafrički modernizirani Miragei: jednosjed Cheetah E i trenažni dvosjed Cheetah D.

Konstrukcija Miragea 5 vrlo se malo razlikuje od konstrukcije Miragea III. Glavna je razlika u tanjem i izduženijem nosu zrakoplova (rezultat uklanjanja radara Cyrano II) čime je dužina Miragea

opremljen Mirage III i 5, došlo je do manjeg pomjerenja gravitacijskoga središta zrakoplova, što je kompenzirano povećanjem potiska (u usporedbi s Atarom 9C, normalni potisak je povećan za 737 kp, a u forsazu za 986 kp) uz istodobno smanjivanje potrošnje i proizvodjavanje radnoga vijeka motoru. Takoder, borbe-

ZRAKOPLOVI

Mirage 5, prvično razvijen za izraelsko zrakoplovstvo, danas leti i u sastavu zračnih snaga mnogih arapskih zemalja: na slici je prikazan Mirage 5AD zračnih snaga Abu Dabija.

ni je domet povećan za 140 km, povećana je brzina penjanja, strop leta povećan je na 18.500 m, a za 15–20 posto smanjena je dužina PSS pri uzlijetanju.

Avionika je slabija strana Miragea 5, što nije čudno jer je zrakoplov i dizajniran kao dnevni jurišnik opremljen s minimumom elektronske opreme. Opremanje Miragea 5 avionikom ovisilo je o željama i platežnim mogućnostima kupaca. Rane inačice nisu ni mogle nositi složenu avioniku zbog ograničenog prostora u nosu zrakoplova. Ali minijaturizacijom elektronike omogućeno je instaliranje inercijalnog navigacijskoga sustava, navigacijsko-borbenog računala ili višenamjenskog radara u nos zrakoplova. Na primjer, egipatski Miragei 5.E2 opremljeni su navigacijsko-borbenim sustavom koji se sastoji od laserskog daljinomjera i HUD-a.

Laserski daljinomjer koji se standarno ugrađuje je TVM-630 tvrtke Thompson-CSF. Njegov najveći domet iznosi 19 km, a operativna valna dužina je 1.06 mikrona. Mirage 5/50 može biti opremljen radarima Aida II ili Cyrano IV-M3. Aida II je laki minijaturni radarski sustav koji može biti instaliran u nosu zrakoplova ili u potkrilnom spremniku. Radar automatski traži, zahvaća ili i određuje udaljenost do cilja (pomorskog ili zračnog) unutar konusa od 18°. Antena je fiksirana i pilot mora pomjerati zrakoplov u pravcu cilja. Korišten zajedno sa ūroskopskim ciljničkim uredajem, radar osigurava sve informacije potrebne za presretanje ciljeva u zraku ili obavljanje jurišnih misija. Radar radi u I-J frekventnom području, a snaga mu iznosi 80-100 kW. Radar Cyrano IV-M3 je inačica istoimenog modela razvijenog za Mirage F1C. To je višenamjenski radar snage 200 kW. Ima antenu većeg promjera (57 mm), tri frekvencije ponavljanja impulsa (600, 2000, 4000 Hz) i domet od 64 km. Ironicno je da je Mirage 5

opremljen jednim od ova dva radara bilo i obavljanju presretačkih zadatača od starog Miragea IIIC/E opremljenog radarem Cyrano.

Mirage 5 obično nije opremljen sustavom za elektronsko ometanje, ali belgijsko zrakoplovstvo je žeće povećati vjerojatnost preživljavanja svojih Miragea, odlučilo u njih ugraditi sustav za elektronsko ometanje radara Rapport II američke tvrtke Loral. Isporučka ovog sustava belgijskom zrakoplovstvu počela je 1978. Rapport II istodobno služi kao RWR detektor i ometač radara. Sustav radi u I-J frekventnom području (2-20 GHz).

Naoružanje je isto kao kod Miragea III (dva topa DEFA 552A, do 4000 kg borbenog tereta na 5–7 podvjesnih točaka). U presretačkim misijama Mirage 5/50 najčešće nosi dva dodatna spremnika goriva i dvije rakete zrak-zrak R.550. U jurišnim zadatcima moguće su razne kombinacije borbenog tereta (npr. dvije rakete R.550 za samoobranu, dva lansera 68 mm nevodenih raketa i dvije bombe od 400 kg). Za napad na aerodrome zrakoplov može nositi četiri bombe Durandal, dvije kazetne bombe Beluga, te dvije rakte R.550. Osim nabrojanih zemalja,

Mirage 5 nalazi se i u naoružanju Kolumbije (18 primjeraka), Egipta (66), Gabona (7), Pakistana (62), UAE (24), Venecuele (6) i Zaira (7).

PROGRAMI MODERNIZACIJE

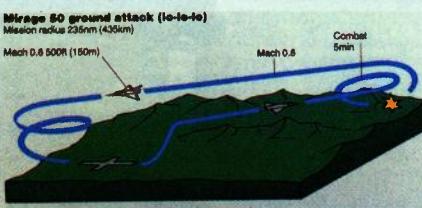
Mnogi korisnici Dassaultovih lovaca odlučili su da umjesto nabave novih i skupih zrakoplova moderniziraju stari Mirage. Neke zemlje odlučile su se samo na modernizaciju avionike, dok su se druge odlučile za opsežnije preinake. Dassault je od 1977. godine otpočeo s razvojem programa modernizacije Miragea. Na osnovu iskustava stečenih s Mirageom 50 i IIING razvijena je nova IIIE konfiguracija dobivena preinakom standardnog IIIE. Miragemu IIIE produžen je nos, uklonjen je kućište doplerskog radara, postavljeni su usmjerivači, te fiksirani priključak za opskrbu gorivom u zraku (AAR sustav) ispred kokpita, kao i neizbjegni kanardi. Ugrađen je motor 9K-50 čime su poboljšane performanse zrakoplova (pri brzini od 1,8 Macha Mirage će se popeti na visinu od 40.000 ft za samo 4,2 min). Priključak za opskrbu gorivom u zraku povećao je akcioni radijus sa 695 km na 1443 km (profil leta HI-LO-LO-HI). Postavljanjem kanarda i LERX-ova smanjen je radijus zaokreta i dužina PSS pri uzlijetanju. Od avionike ugrađen je FBW sustav s Miragea 2000, HUD, navigacioni sustav i radar (Agave ili Cyrano IV-M). Prema zahtjevima kupaca u modernizirane zrakoplove može se ugradivati i sustav za protuelektronsku borbu. Sve ove pro-

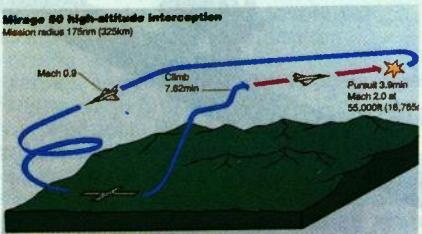
Tipični borbeni teret Miragea 5 pri pružanju zračne potpore: dvije bombe od 400 kg na središnjem podtrupnom nosaču, dva lansera nevodenih raketa zrak-zemlja SNEB kal. 68 mm i dva projektila R.550 za samoobranu.

mjenje povećale su maksimalnu poletnu težinu Miragea za 1000 kg. Na temelju ovog programa, Dassault je otpočeo modernizaciju brojnih Miragea. Brazilsko zrakoplovstvo opremilo je svoje lovce (10 IIIEBR, 2 IIIDBR i 7 novih IIIE dobivenih od Francuske) kanardima, AAR sustavom i dodatnom avionikom. Egipat je uz Dassaultovu pomoć sam modernizirao svoje Mirage 5 (novi inercijalni sustav, digitalno računalo i HUD). Peru je 12 Miragea 5P/5P3 i 3 5D/5DP3 opremio laserskim daljinomjerom i AAR sustavom. Venezuela je u svoje 5E opremilo motorom 9K-50, kanardima, AAR sustavom, navigacijskim sustavom SAGEM Uliss 81, radarem Cyrano IV-M3, te avioničkom potrebnom za nošenje projektila AM39 Exocet. Belgijsko je zrakoplovstvo u okviru programa MIRISIP odlučilo modernizirati 15 Miragea 5BA i 5BD, da bi ih zadržalo u naoružanju do 2005. godine. Modernizacija obuhvaća postavljanje kanarda, katapultirajućeg sjedala Martin Baker Mk.10, navigacijskoga sustava SAGEM Uliss 92, kompjutora UTR90, laserskog daljinometra TVM 630, HDD i HUD-a, sustava za planiranje borbenih misija SAGEM Circe 2001, i spremnika s izvidničkim sustavom. Osim Dassault-Breguet 1 izraelska tvrtka IAI, na temelju iskustva stečenog s Miragom IIICJ, Nesherom i Kfirov sudjeluje u brojnim programima modernizacije Miragea. IAI je dao tehničku pomoć čileanskoj tvrtki ENAER pri modernizaciji Miragea 50 u novu Panther konfiguraciju (kanardi, novi HUD i navigacijski sustav, AAR sustav, sustav za protuelektronska djelovanja). Slične preoblike IAI je primijenio i na argentinskim (program modernizacije Fingir Ia/Ila/IIa), peruanskim (modernizacija 5P, kao i isporuka 22 izraelska IIICJ 1982. godine)

i kolumbijskim (modernizacija Miragea 5) Mirageima. Dosad najopsežniji program modernizacije je pregradnja južnoafričkih IIICZ u lovac Cheetah. Uz već prije opisane modifikacije strukture, Cheetah će biti opremljen novom avioničkom (HUD, HOTAS, sustav za protuelektronsku borbu SPJ200 i lanseri IR i ra-

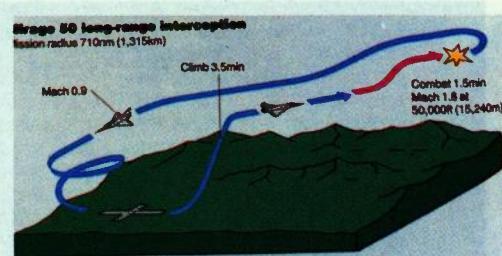

Napadaj na zemaljske ciljeve (profil leta LO-LO-LO), udaljenost do cilja 435 km.

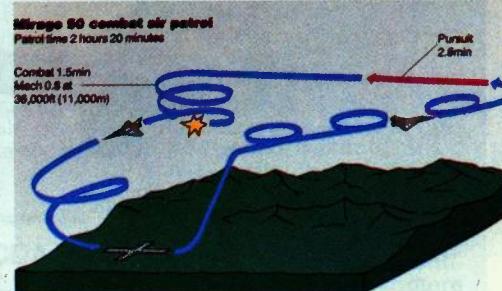

Visinsko presretanje, borbeni radijus 325 km.

profili misija Miragea 50

Dalekometno presretanje (s dodatnim spremnicima goriva), borbeni radijus 1315 km.

Zračna ophodnja (vrijeme zadržavanja u zraku 2 sata i 20 min)

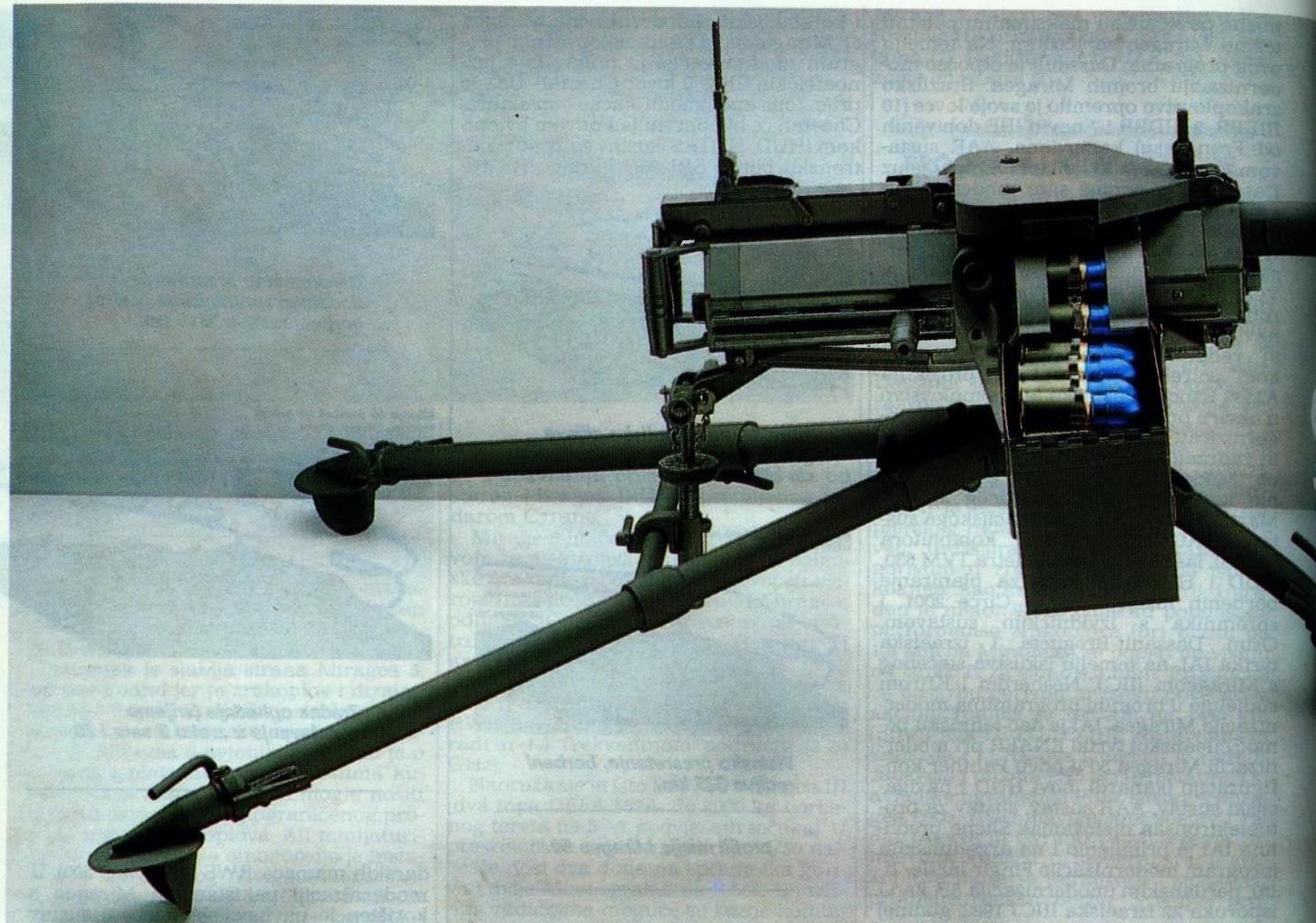
darskih mamaca RWS 200 i CFD 200). U modernizaciji pakistanskih Miragea 5 korišten je navigacijski borbeni sustav LW33 američke tvrtke Litton (moguće je da će ta modifikacija biti primjenjena i na 50 IIIO koje je Pakistan dobio od Australije 1990. godine).

Švicarska je 1985. godine odlučila modifcirati svoju flotu Miragea (30 IIIS, 18 IIIRS, 2 IIIBS, 2 IIIDS) samostalno, bez Dassaultove pomoći. Sve modifikacije razvijene su u tvornici u Emmenu, gdje su proizvedeni licencni Miragei. Modifikacije uključuju postavljanje kanarda, usmjerivača, novog katapultirajućeg sjedala Martin Baker Mk. 6, nove VHF radio-uredaje, sustav za protuelektronsku borbu, skretače mlaza za 30 mm topove i podvjesne nosače za dva potkrilna odbaciva 500 l spremnika goriva i jednog podtrupnog odbacivog spremnika goriva od 730 l. Program modifikacija otpočeo je 1986. godine i do sada je završen.

Od oko 1400 proizvedenih Mirage III-5/50, u sastavu zračnih snaga širom svijeta nalazi se još oko 1000 Miragea. S obzirom na stalno rastuće cijene novih borbenih zrakoplova, vjerojatno će se, uz ovdje nabrojene, i ostali korisnici Miragea odlučiti da moderniziraju svoje zrakoplove, cime će život Dassaultovog lovca biti produžen u 21. stoljeće. ■

Mirage 5 s borbenim teretom od dvanaest 250 kg bombi i dvije 125 kg bombe.

Automatski granatni bacači

Nagle promjene borbene situacije zahtijevaju od pješačkih postrojbi oružje koje će brzo i djelotvorno koncentrirati vatru po neprijatelju odmah nakon identifikacije, bez traženja vatrene potpore postrojbi višeg ranga

Singapurski automatski granatni bacač 40 AGL

Izravnim pretkom današnjih granatnih bacača smatra se njemački samokres iz drugog svjetskog rata (izgledom sličan signalnom pištolju u kalibru 26 mm) koji je ispaljivao različite vrste granate na daljinama od 75-300 metara. Iako je njegov kumulativni projektil probijao čak do 80 mm čelika, Nijemci su iz njega ispaljivali uglavnom razorne (protupješačke) granate. Prvim pravim granatnim bacačem smatra se američki 40 mm M79 (pisali smo o njemu u prošlom broju) koji je uveden u naoružanje 1961. godine. Rezultati postignuti ovim bacačem potakli su konstruktore na daljnji razvoj tako da je 1966. godine u Americi napravljen Mk19 – prvi automatski granatni

bacač. Poslije američkoga bacača Rusi su razvili svoju verziju automatskog bacača AGS-17 u kalibru 30 mm, a nedugo zatim i Kina je ponudila dva modela svojih bacača u kalibru 30 i 35 mm. Slijedili su zatim španjolski bacač AGL-40, rumunjski i na kraju singapurski 40AGL.

TAKTIČKA NAMJENA

Odmah po pojavi prvih automatskih granatnih bacača javile su se različite hipoteze o njihovoј taktičkoj namjeni. Protivnici upotrebe bacača tvrdili su da je to »hibridno« oružje koje nema preciznost teških strojnicu niti učinkovitost i domet minobacača, te da nema razloga za uvođenje treće vrste oružja u postrojbe. Nasuprot tome, zagovarači bacača tvrdili su da je hibridnost njihova prednost. Praksa je pokazala da automatski granatni bacači mogu uspješno poslužiti za napad na postrojbe pješaštva na daljinama do 1600 m, napad na vozila, za napad iz zraka na ciljeve na zemlji, te obranu od letjelica na malim visinama. Postavljaju se na različita trozočna postolja te montiraju na borbenu vozila ili helikoptere. Naravno tu postoje i određena ograničenja. Tako npr. zbog samog trzanja oružja, te zone opasnosti zbog samog opaljenja projektila, gadaњe iz automatskog bacača može posaditi helikoptera stvarati prilično velike poteškoće. Što se tiče primjene na brodovima, automatski granatni bacači vrlo su pogodni za ugradnju na patrolne ili torpedne čamce.

Kad se razmatraju tri temeljna kriterija na kojima su organizirane pješačke postrojbe (mobilnost, vatrena moć i autonomnost), ocito je da svaka postrojba, od odjeljenja do brigade, mora raspolagati oružjem koje će moći brzo i djelotvorno riješiti neke specifične situacije u kojima se one mogu zateći, bez traženja vatrene potpore, postrojbi višeg ranga. Ovo je naročito važno u okolnostima kad je, zbog naglih obraća u borbi potrebno, odmah po identifikaciji, brzo koncentrirati vatru po neprijatelju. Činjenica je da su, zahvaljujući teškim strojnicama i

minobacačima, pješačke postrojbe sposobne zadovoljiti većinu postavljenih zahtjeva čak i na većim daljinama i prostoru nego što je to moguće s automatskim granatnim bacačima. Međutim, činjenica je također da minobacači mogu ostvariti samo neizravnu vatru, dok granatni bacači omogućuju relativno točno izravno gadaњe na daljinama od 100 m, i nešto manje precizno neizravno gadaњe do 500 metara. Osim toga, neke ciljeve je, zbog oblika putanje, teško pogoditi iz minobacača, a i njihova preciznost bitno ovisi o točnom određivanju lokacije cilja. Konačno, čak i dobro izvježbana minobacačka posada ne može ostvariti brzinu gadaњa veću od 15-20 projektila u minuti, naročito ako se želi postići zadovoljavajuća preciznost gadaњa.

KONSTRUKCIJA

Čak i letimičan pogled na automatske granatne bacače otkriva njihovu sličnost s teškim strojnicama. Naime, i kod jednih i kod drugih projektili su smješteni u redenicima, a njihovo unošenje u cijev i izbacivanje iz oružja omogućeno je samim kretanjem zatvarača. Obje vrste oružja se postavljaju na postolja, a veće razlike uočavaju se tek u dužinama cijevi jer bacači imaju dosta kraće cijevi. I bacači među sobom imaju dosta zajedničkih karakteristika. Tako gotovo svi rade

na načelu slobodnog trzanja i gadaju iz »otvorenog zatvarača« što znači da se nakon okidanja i unošenja granate u cijev odmah obavlja i opaljenje. Menje razlike ogledaju se u ciljničkim sustavima. Tako npr. dok stariji modeli američkih minobacača imaju samo mehaničke ciljnice, ruski bacač ima optički ciljnik smješten s lijeve strane kucišta. Veće razlike mogu se zamjetiti u brzinama gadaњa. Tako npr. ruski bacač AGS 17 ima iznenadjuće malu brzinu gadaњa (65-70 metaka/minuti), dok američki Mk19 ima pet puta veću brzinu (325-375 met./min). Ove razlike naravno utječu na način upotrebe jer se na taj način ostvaruje veća gustina vatre. Naime nije svejedno da li se može ispaliti samo jedna ili šest granata u jednoj sekundi. Ipak, oružje s velikom brzinom gadaњa zahtjeva i veće rezerve strelije što utječe na povećanje mase i mobilnost bacača. U slučaju da se bacači montiraju na vozila ili helikoptere kao dodatna poteškoća može se javiti problem smještaja granata.

STRELJIVO

Iz tablice se vidi da većina automatskih granatnih bacača upotrebljava strelije u kalibru 40 mm. Iznimka su russki i kineski bacači koji rabe granate u kalibru 30 mm odnosno 35 mm. Mada je razlika u kalibrima velika, razlike

Izgled granata 40x53 mm kakve rabi većina automatskih granatnih bacača u svijetu. Granate su nanizane u redenik. Ove granate treba razlikovati od granata 40x46 mm kakve rabe ručni granatni bacači

PJEŠAČKO ORUŽJE

Američki automatski granatni bacač 40 mm Mk19 Mod 3

u njihovoj učinkovitosti nisu tako značajne jer je npr. ruska granata duža od američke i ima teže eksplozivno punjenje. Pretpostavlja se zato da kod većine razornih granata radijus unutar kojeg 50 posto krhotina ima dovoljno energije za onesposobljavanje nezaštićenih živih ciljeva iznosi oko 5 metara.

Do danas je razvijen veliki broj različitih tipova granata. Tako za bacače u kalibru 40 mm postoje razorne granate M383 i M384, razorno-probojne M430, probojne M385 i M918 itd. Najviše se rabi razorno-probojna granata M430. Razvijena je 1971. godine i može probiti homogeni oklop debeline 51 mm pri kutu od 0°. Teška je 243 grama, a sadrži 38 grama eksploziva RDX. Poboljšana verzija ima 2-3 puta veću probojnu moć od projektila 12,7 mm. Naravno, ovakve konstrukcije imaju i svojih nedostataka. Tako granate sa svojim dimenzijama 40 × 53 mm (broj 53 označava dužinu čahure) nisu pogodne za oružja na principu trzanja zatvarača. Osim toga, ove čahure su osjetljivije na oštećenja u borbenim uvjetima, u odnosu na ostale topničke granate budući da su izgrađene od aluminija.

AMERIČKI AUTOMATSKI GRANATNI BACAČ 40 mm Mk 19

Bacač Mk 19 konstruiran je 1966. godine. Više od 800 komada bilo ih je razmješteno po postrojbama u Vijetnamu u razdoblju 1968-70. Većina od njih je između 1971. i 1972. godine rekonstruirana u Model 1. Druga modifikacija bacača nije nikada bila raspoređena u trupe. Model 3 ima dosta poboljšanja koja se ogledaju u većoj pouzdanosti, 47 posto manje dijelova, te čeličnom umjesto aluminijskom kućištu. Ovaj najnoviji model konstruiran je 1979, a serijska proizvodnja počela je potkraj 1984. godine.

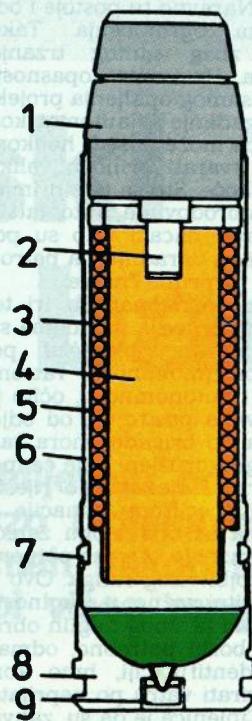
Bacač se sastoji iz pet osnovnih sklopova: kućišta s cijevi, uvodnika streljiva, gornjeg poklopca, zatvarača s oslonom pločom i mehanizma za okidanje. Za osnovno rasklapanje bacača potrebno je oko 3,5 minuta. Za to vrijeme bacač se, uz upotrebu odvijača ili vijenca čahure, rasklapa u sedamnaest podsklopova. Bacač radi na principu trzanja zatvarača. Način uvo-

jev potiskuje kariku prema zadnjem kraju čahure. Prilikom trzanja zatvarača sklop vertikalnog potiskivača postavlja novu granatu iz redenika ispred čela zatvarača pri čemu se prazna čahura izbacuje kroz dno kućišta. Ciljnik bacača ima mogućnost podešavanja po elevaciji do 1500 metara. Montira se ili na tronožac M3 ili na stožerno postolje M4. Puni se pomoću redenika. Jedna granata sa svojom karicom teška je 350 grama. Redenik s 48 granata smješta se u metalnu kutiju.

Prilikom gađanja treba voditi računa da se zbog kretanja zatvarača teškog 7,7 kg znatno mijenja centar mase bacača. To je jedan od razloga što se npr. prilikom gađanja kamiona na daljinu od 400 metara iz svakog rafala od po pet metaka, postiže dva do tri pogotka. Rasturanje je 35 m po daljini i 3-5 m po pravcu. Jedan od nedostataka ovog bacača svakako je prevelika težina (s masom od 34 kg najteži je u kategoriji automatskih bacača) pa je za razmjehštaj kompletног oružja potrebno 4-6 ljudi. Za ilustraciju, ruski automatski bacač AGS-17 upola je lakši, svega 17 kg, a opslužuje ga posluga od samo dva vojnika.

SINGAPURSKI AUTOMATSKI GRANATNI BACAČ 40AGL

Početak razvoja singapurskog automatskog granatnog bacača 40AGL (oznaka AGL dolazi od engl. Automatic

Granata VOG-17M za ruski bacač 30 mm AGS-17. Dugačak je 132,8 mm, dok je dužina projektila 112,4 mm. Masa granate je 350 grama, a projektila 275 grama

- 1 — upaljač
- 2 — detonator
- 3 — vezivna sredstva
- 4 — eksplozivno punjenje
- 5 — ubojni elementi u obliku izrečanih čeličnih prstenova
- 6 — tijelo granate
- 7 — vodeći prsten
- 8 — čahura
- 9 — kapsula

Grenade Launcher) počeo je 1986. godine. Bacač se sastoji od šestostranog zadnjaka, cijevi, limenog kućišta i oslone ploče. Zatvarač se kreće pomoću centralnog vodećeg vretena koji prolazi kroz njegovu sredinu i dva manja vretena smještena sa strane. Ovakvo rješenje bitno se razlikuje od američkog bacača kod kojeg se zatvarač kreće po žljebovima u kućištu. Oba manja vretena imaju opruge koje se sabijaju u fazu trzanja sklopa zatvarača. Većina energije zatvarača, stvorene nakon opaljenja, amortizira se udarom u grupu prstenastih opružnih odbornika. Bacač radi na principu trzanja zatvarača s predopaljenjem. S masom od 7 kg sklop zatvarača je oko 10 puta lakši od zatvarača na američkom bacaču. Veće razlike vidljive su na sistemu za donošenje streljiva jer AGL ima dvostepeno uvođenje granata. To znači da se prilikom svakog trzanja redenik pomiciće donoseći pritom novu granatu pred zatvarač. Kad povratne opruge počnu vra-

ćati zatvarač u prednji položaj, granata se izvlači iz redenika i unosi u cijev. Ovakav način rada olakšava zapinjanje zatvarača i omogućuje pouzdaniji rad i pri manjim brzinama gadanja. Time se također pojednostavljuje rukovanje jer nema potrebe za dvostrukim zapinjanjem i praznim hodom trzajućih dijelova što je neophodno učiniti kod američkog bacača ili teške strojnice 12,7 mm M2HB. Nedostaci u konstrukciji (bacač ima oko 140 različitih dijelova) postupno se otlanjavaju. Preciznost bacača 40AGL je na razini većine automatskih bacača što znači da je rasturanje pogodaka pri rafalu od deset granata 6,6 mrad po visini i 2,3 mrad po pravcu.

koliko godina počela izraditi i tvrtka Norineo (North Industries Corporation), glavni kineski proizvodač oružja. Bacač W87 u kalibru 35 mm prvi je put predstavljen 1987.

je ugrađen kompenzator neobična oblika koji smanjuje odskok tijekom automatskog gadanja. Originalno kinesko streljivo ima učinkovit domet oko 600 metara. Protupješač-

	Mk 19 Mod. 3	AGS-17 PLAMJA	40 AGL	W 87	40	SB 40 LAG
Proizvodač	SAD	Rusija	Singapur	Kina	Rumunjska	Španjolska
Kalibr (mm)	40	30	40	35	40	40
Učinkovit domet (m)	1.600	800-1.200	1.500	600	-	1.500
Maksimalni domet (m)	1.600	1.500	1.600	1.500	1.300	2.200
Početna brzina granate (m/s)	242	185	242	170	230	241
Brzina gadanja (granata/min)	325-375	65-70	325-370	65	300-400	200
Masa bacača (kg)	34	17	-	13	23	30
Duzina bacača (mm)	1.030	925	-	-	875	980
Princip rada	trzanje zatvarača	dugo trzanje cijevi				

KINESKI AUTOMATSKI GRANATNI BACAČ

Svoju verziju automatskog granatnog bacača je prije ne-

godine. Po obliku ovaj bacač više podsjeća na puškostrojnicu nego granatnim bacačima ostalih zemalja. Uz standardno tronožno postolje bacač ima i nožice što sugerira da je prilagođen brzim promjenama položaja od strane samo jednog borca. Na cijev

ki tip granate sadrži oko 400 čeličnih kuglica promjera 3 mm koje ugrožavaju živu silu na daljinama do 10 m od mjesta eksplozije. Početna brzina granate je oko 170 m/s. Granate se smještaju ili u četvrtaste spremnike (šest ili devet) ili u cilindrične sprem-

RUSKI AUTOMATSKI GRANATNI BACAČ 30 mm AGS-17

Ruski automatski granatni bacač AGS-17, poznatiji po svom nazivu PLAMJA (plamen), privukao je pažnju vojnih stručnjaka prilikom sovjetske intervencije u Afganistanu mada se pretpostavlja da je bacač ušao u naoružanje još 1975. godine kad je svaka pješačka četa dobila jedno odjeljenje sa po dva ovakva bacača. Izgleda da je ovaj bacač također zamijenio top 73 mm u nekim oklopnim izviđačkim vozilima, a ugrađuje se i u druga borbena vozila.

Bacač je po izgledu sličan teškoj strojnici. Ima relativno kratku cijev koja vira iz velikog kućišta pravokutnog oblika. S desne strane kućišta pričvršćen je spremnik u obliku bubenja s 29 granata smještenih u metalnom redeniku. Izlazni otvor za članke redenika nalazi se s lijeve strane, a otvor za izbacivanje čahura je s donje strane kućišta. Ovako velika dodatna masa smanjuje »skakanje« oružja tijekom paljbe, ali u isto vrijeme eksentričan polo-

Ruski granatni bacač 30 mm AGS-17 na tronošcu. U spremnik, smješten s desne strane kućišta, stane 29 granata

žaj spremnika negativno utječe na stabilnost bacača.

Bacač je postavljen na laki tronožac (težak 11,7 kg) koji omogućuje pokretanje bacača po pravcu i elevaciji. Za svoj automatski rad koristi silu barutnih plinova. Zapinjanje se obavlja povlačenjem ručice koja je pričvršćena za zatvarač pomoću čeličnog užeta. Pri tome se najprije zapinje mehanizam za okida-

nje, a zatim se zatvarač naglo oslobađa. Zatvarač se kreće naprijed pod djelovanjem povratnih opruga pri čemu izvlači granatu iz redenika i uvodi je u ležište. Nakon okidanja osloboda se udarna igla. Zatvarač ima masivnu konstrukciju jer nema klasičnog zabravljuvanja već zatvarač vlastitom težinom osigurava granati oslonac. Nakon opaljenja barutni plinovi gu-

raju zatvarač unazad. Sila trzanja je velika, zbog čega je cijev kratka kako bi se smanjilo vrijeme djelovanja barutnih plinova na zatvarač. Tijekom kretanja nazad zatvarač izvlači čahuru iz ležišta i izbacuje je kroz otvor na dnu kućišta. Jedna od najčešće primjenjivanih je razorno rasprskavajuća granata 30 mm VOG-17M. Čelični projektil sadrži 32,5 grama eksploziva i ima ili 20 posebnih izrečkih čeličnih prstenova, ili jedan izrečeni čelični namotaj za stvaranje komada pri eksploziji. Aluminijski udarni upaljač ima mehanizam za samolikvidaciju granate koji se aktivira nakon 25 sekundi leta granate. Projektil ima vodeći prsten pomoću kojeg 16 žljebova u cijevi (desni korak uvijanja) osigurava stabilnost projektila na putanji. Učinkoviti domet bacača iznosi 800–1200 m, a maksimalni 1750 metara. Uz početnu brzinu od 185 m/s, ostvaruje se brzina gadanja od 65 granata u minuti. Neki stručnjaci ovako malu brzinu smatraju za veliki nedostatak, dok drugi misle da manja brzina omogućava lakšu korekciju vatre.

PJEŠAČKO ORUŽJE

nike s dvanaest granata. Napunjeno oružje teži svega 13 kg što je dosta manje u odnosu na druge bacače.

ŠPANJOLSKI AUTOMATSKI GRANATNI BACAČ SB40 LAG

Španjolsko zanimanje za ovaku vrst oružja seže u 1984. godinu kad je španjolski istraživački centar (CETME) počeo rad na novom oružju nazvanom SB40 LAG. Razvoj je ubrzan 1987. godine kad CETME prerasta u »Santa Barbara« razvojni i istraživački centar.

Bacač ima modularnu konstrukciju koja olakšava održavanje i smanjuje troškove proizvodnje. Oružje radi na principu dugog trzanja cijevi što je rijetkost za ovaku vrst oružja. Nakon opaljenja cijev i zatvarač se zajedno trzaju unazad pri čemu se sabijaju njihove opruge. Nakon dolaska u stražnji položaj cijev se vraća, a zatvarač ostaje kako bi se mogla izbaciti čahura. Po vraćanju cijevi oslobođa se zatvarač koji unosi u cijev novu granatu. Ovakav princip rada ima dosta prednosti. Njime se osigurava sigurnije zabravljinjanje, smanjuje sila trzanja te ukupna težina oružja. Sustav uvođenja rednika je tako koncipiran da je

Američki automatski bacač granata Mk19

moguće dovodenje granata i s lijeve i s desne strane.

PREDNOSTI I NEDOSTACI

Iz opisa konstrukcije i mogućnosti automatskih granatnih bacača vidljivo je da se većina njihovih zadataka može obaviti pomoću teških strojnica i minobacača. Postavlja se pitanje zašto je onda bilo potrebno razvijati tre-

će oružje? Odgovor leži u hibridnom značenju bacača granata. U usporedbi sa strojnica prednost se ogledaju u znatno većoj učinkovitosti granata natočito u urbanim sredinama. U usporedbi s minobacačima imaju veću brzinu gadanja i kraće vrijeme reakcije na zbivanja na bojištu. Osim toga minobacači mogu gadati samo indirektnom vatrom, a imaju i veliku mrtvu zonu tj. daljinu ispod koje ne mogu pogadati ciljeve. Prednost bacača granata je i u brzom reagiraju na trenutnu situaciju tj. vrlo kratkom vremenu potrebnom da se na različitim daljinama (uključujući i daljine od 50–100 m) vatra prebacuje s jednog cilja na drugi. Automatski bacači su korisni i u svim situacijama u kojima se kao imperativ postavlja trenutna neutralizacija neprijatelja što je nekada bila isključivo uloga teških strojnica. Danas automatski bacači predstavljaju sponu između oružja koja gadaju direktnom vatrom (strojnica) i indirektnom (minobacači). Zbog svega toga daljnjem razvoju i usavršavanju automatskih granatnih bacača posvećuje se sve veća pažnja. ■

Španjolski automatski granatni bacač SB40 LAG

Poljski T-72 na vježbi

POLJSKE ORUŽANE SNAGE

Velikim političkim promjenama koje su korjenito preoblikovale političku kartu Europe u posljednje dvije godine promijenio se i međunarodni položaj i uređenje Poljske, što se odrazilo i na ulogu i organizaciju njenih oružanih snaga. Poljska (površina 312.683 kvadratnih kilometara, 38 milijuna stanovnika prema popisu iz listopada 1991. godine) je srednjoeuropska i baltička država, smještena u srednjeeuropskoj nizini na koridoru preko koga vode najkraći i najprohodniji pravci između Zapadne Europe i Rusije. Zbog svog strateškog položaja, Poljska je stoljećima bila meta raznih napadaja.

Poljska vojska, donedavno po veličini i snazi na drugom mjestu među zemljama članicama bivšeg Varšavskog pakta, trenutno je u procesu velike reorganizacije. Raspadom Varšavskog pakta oružane snage Poljske postale su prevelike: cilj trenutne modernizacije je stvaranje manjih i učinkovitijih snaga s isključivom obrambenom ulogom. Poticaj za ovu reformu jest i iznimno težak gospodarski položaj zemlje kao i odredbe CFE sporazuma koji je potpisala i Poljska. U studenome 1990. godine zemlje članice NATO-a i tada još postojećeg Varšavskog pakta potpisale su sporazum o smanjivanju konvencionalnih snaga u Europi (Conventional Armed Forces (CFE) Treaty). Prema odredbama ovog sporazuma Poljska mora svesti svoje

Poljska vojska, donedavno po veličini i snazi na drugom mjestu među zemljama članicama bivšeg Varšavskog pakta, trenutačno je u procesu velike reorganizacije

ROBERT BARIĆ

oružane snage na 1730 tenkova, 2150 oklopnih borbenih vozila/transportera, 107 lakih tankova, 1610 topničkih oružja, 130 borbenih helikoptera i 460 zrakoplova (broj vojnika nije ograničavan). Sadašnja reorganizacija je nastavak već ranije započete modernizacije. Prvo smanjivanje poljskih oružanih snaga otpočelo je još 1987. godine, kad su 3. i 9. motostreljačka divizija (stožeri u Lubinu i Rzeszowu) smanjene za 15.000 vojnika i pretvorene u materijalno tehničke depoe (iz naoružanja je tada povućeno i 419 tenkova i 225 oklopnih vozila). Istodobno zračnodesantna i amfibijske divizije, već od prije smanjenog sastava, pretvorene su u brigade. U siječnju 1989. godine obavljeno je daljnje smanjivanje u skladu s odlukom Mihaila Gorbačova o smanjenju konvencionalnih snaga zemalja Varšavskog pakta, objavljenom na zasjedanju Generalne skupštine UN u prosincu 1988. godine: 2. i 15. motostreljačka divizija (stožeri u Nisi i Olsztynu) također su pretvorene u materijalno te-

hničke depoe. To je bila tek najava temeljite rekonstrukcije koja će uslijediti nakon raspada Varšavskog pakta.

Trenutnom reformom stvorit će se obrambene snage isključivo defanzivnog karaktera: ova modernizacija poljske vojske ne sastoji se samo od jednostavnog smanjivanja oružanih sustava i broja vojnika, već je usmjerena na promjenu cijelokupnog obrambenog sustava i strukture oružanih snaga. Zbog teške gospodarske situacije u kojoj se nalazi Poljska, prioritet u reorganizaciji dat je kopnenoj vojsci, sustavu zapovijedanja i nadzora, razmještaju kopnenih snaga, ravnopravno po cijeloj zemlji, modernizaciji oružanih sustava, osnivanju regionalnih obrambenih snaga, uvođenju elektronskih sustava u proces zapovijedanja (posebno sustava za elektronsko izviđanje i ratovanje) te modernizacija transportnih pomagala. Dugočrno, cilj je poboljšavanje strukture vojske, povećanje broja profesionalnih vojnika, reorganizacija treninga vojnika i časnika, te mobilizacijskog sustava.

Poljska je zainteresirana i za uključivanje u europski sustav zajedničke si-

► gurnosti i razvoju tog sustava (prvenstveno za stupanje u NATO), ali i za razvoj regionalnog sustava sigurnosti u suradnji s Madžarskom, Češkom i Slovačkom (ta suradnja trebala bi obuhvatiti zajedničko uvježbavanje jedinica i časnika, izmjenu iskustava u stvaranju integriranih sustava zračne obrane, izmjenu iskustava na području vojnih doktrina, kooperaciju u razvoju tehnologije i sl).

Poljska je zainteresirana i za stvaranje budućih europskih multinacionalnih snaga za očuvanje mira, kao i za sudjelovanje u mirovnim operacijama Ujedinjenih naroda (dosad su pripadnici poljskih oružanih snaga sudjelovali u nekoliko takvih operacija: kao promatrači u Afganistanu, Koreji i Siriji; u sastav multinacionalnih snaga tijekom operacije Desert Shield/Storm Poljska je poslala spasilački brod Piast, brod bolnicu Wodnik i sanitetsku jedinicu sa 300 pripadnika liječničkog osoblja).

U ovom trenutku jačina poljskih oružanih snaga iznosi 305.000 vojnika (od čega je 191.100 novaka). Vojni proračun u 1991. godini iznosio je 23.275 milijuna zlota ili 2.11 milijardi dolara (7,7% državnog proračuna i 2,91% GNP). Vojni rok za sve rodove vojske iznosi 18 mjeseci. U siječnju 1990. godine smanjeno je trajanje vojnog roka sa 24 (u mornarici 36) na 18 mjeseci. Očekuje se da će vojni rok biti smanjen na 12 mjeseci, zbog pritisaka javnosti kao i novčanih ušteda. Već 1991. godine zbog smanjivanja troškova, prijevremeno je iz vojske otpušteno 39.000 vojnika. U slučaju rata Poljska može mobilizirati 507.000 pričuvnika (420.000 kopnene vojske, 70.000 ratno zrakoplovstvo /do 80 godina starosti/, 17.000 ratna mornarica /do 50 godina starosti/).

Poljski predsjednik je nominalni vrhovni zapovjednik oružanih snaga. Ispod njega nalazi se Glavni stožer i tri odjeljenja u sastavu ministarstva nacionalne obrane: Odjel za društvene односе i obrazovanje, Odjel za obrambenu politiku i Odjel za naoružanje i vojnu infrastrukturu. Zapovjednik Glavnog stožera u miru rukovodi oružanim snagama u ime predsjednika (i u ratu, ukoliko tako odluči predsjednik); on je također i generalni inspektor oružanih snaga. Ministarstvo nacionalne obrane je srednje administrativno tijelo zaduženo za određivanje glavnih pravaca obrambene politike (uz odobrenje predsjednika) i njihovo provođenje u praksi, kao i koordinaciju svih operacija poljskih oružanih snaga.

U sastavu kopnene vojske nalazi se 199.500 vojnika (od čega je 127.500 novaka). Cijela Poljska podijeljena je na tri vojna okruga (varšavski, pomeranijski i šleziski, sa po jednim armijskim stožerom u svakom). U tijeku je osnivanje novog krakovskog vojnog okruga.

Tijekom zadnje dvije godine došlo je do velikih promjena u organizaciji kopnene vojske. Raspšušteno je pet tenkovskih divizija; u devet preostalih mehaničiranih divizija uvedena je nova struktura (smanjen je broj tenkova sa 271 na 186 po diviziji). Cetiri divizije nalaze se u

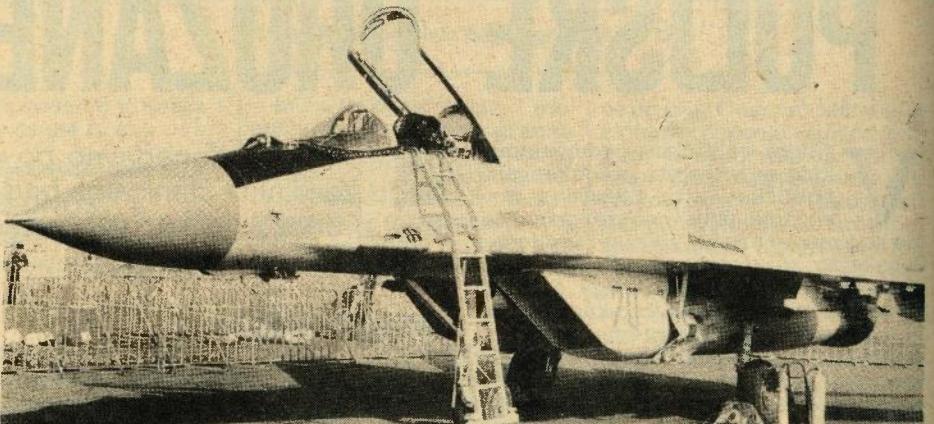
šleziskom vojnom okrugu (4. divizija sa stožerom u Krasno Odrz, 5. divizija sa stožerom u Gubinu, 10. divizija sa stožerom u Opoleu, 11. divizija sa stožerom u Zaganu), četiri u pomeranskom vojnom okrugu (2. divizija sa stožerom u Szczecineku, 8. divizija sa stožerom u Koszalinu, 12. divizija sa stožerom u Szczecinu, 16. divizija sa stožerom u Elblagu), jedna u varšavskom vojnom okrugu (1. divizija sa stožerom u Legionowu).

Od nabrojanih mehaničiranih divizija, pet ih je A kategorije (75 – 100 posto snage, najveća borbena gotovost, najmoderna oprema), dvije B kategorija (50 – 75 posto snage, potpuna popuna ljudstvom moguća je u roku od tri dana, divizije se mogu smatrati borbeno spremnim) i tri C kategorije (20 – 50 posto snage, stariji borbeni sustavi, potpuna popuna ljudstvom moguća je u roku od sedam dana, plus do 60 dana ponovnog treninga). Uz divizije, u sastavu kopnene vojske nalazi se i jedna zračnodesantna brigada (A kategorija: sastoji se od četiri zračnodesantske bataljune i jednog topničkog bataljuna), jedna brigada obalne obrane (A kategorija: tri bataljuna, jedan bataljun višecijevnih raketa bacača, jedan bataljun opremljen s raketama zemlja – zemlja tipa FROG, jedan opkoparski bataljun), tri topničke brigade (svaka s četiri topnička bataljuna; tijekom 1991. raspšuštene su tri topničke brigade), tri brigade ra-

proizvedeno je nekoliko inačica: OT-64A (poljski naziv SKOT, naoružan s mitraljezom kal. 7,62 mm, u poljskim jedinicama nalazi se sedam primjeraka), OT-64C1/SKOT-2A (naoružan s mitraljezima od 14,5 i 7,62 mm smještenim u kupoli, 170 primjeraka), OT-64C2/SKOT-2AP (elevacija oružja smještenih u kupoli povećana je na +89,5 da bi se mogli gađati ciljevi u zraku, 879 primjeraka) i OT-62C/TOPAZ-2AP (specijalizirana inačica, 72 primjerka).

U sastavu topničkih postrojbi nalazi se 2300 topničkih oružja, od toga je 883 vučna topa (715 haubica, M-1938(M-30) kal. 122 mm, 166 top-haubica D-20 kal. 152 mm, dvije haubice M-1943 kal. 152 mm), 599 samohodnih topova (498 topova 2S1 kal. 122 mm, 93 topa Dana(M-77) kal. 152 mm, osam topova 2S3 kal 203 mm), 262 višecijevna raketa bacača (232 BM-21 kal. 122 mm, 30 RM-70 kal. 122 mm), 556 minobacača M-120 kal. 120 mm, te 65 lansera raketa zemlja – zemlja (40 FROG, 25 SCUD B). Za protuoklopnu borbu koriste se vođene rakete AT-3 Sagger (296 oružja, od kojih je dio postavljen na izvidačka vozila BRDM-2), AT-4 Spigot (115), AT-5 Spandrel (18), AT-6 Spiral(7), te 725 protuoklopnih topova D-44 kal. 85 mm. Za protuzrakoplovnu borbu služe topovi ZU-23-2 kal 23 mm (242 oružja), samohodni sustav ZU-23-4 Silka kal. 23 mm (87 oružja), topovi S-60 kal 57 mm (574 topa), i rakete zemlja – zemlja SA-4/6/7/8/9.

U sastavu zračnih i zračnoobrambenih snaga nalazi se 86.000 ljudi (52.000 novaka) i 506 borbenih zrakoplova. Nakon 1990. došlo je do povezivanja zračnih snaga (lovci i lovci-bombarderi) sa zemaljskim jedinicama naoružanim protuzrakoplovnim oružjem i logističkim jedinicama u jedinstvenu organizaciju protuzračne obrane. Nova organizacija sastoji se od sljedećih postrojbi: 1. zračnoobrambeni korpus sa stožerom u Varšavi, 2. zračnoobrambeni korpus sa stožerom u Bydgoszcu, 3. zračnoobrambeni korpus sa stožerom u Wrocławu, 4. zračnoobrambeni korpus sa stožerom u Poznanu, 2. lavačkobombarderska brandenburška divizija u Piti, 3. lavačkobombarderska brandenburška divizija u Świdwinu, 4. pomeranijska lo-

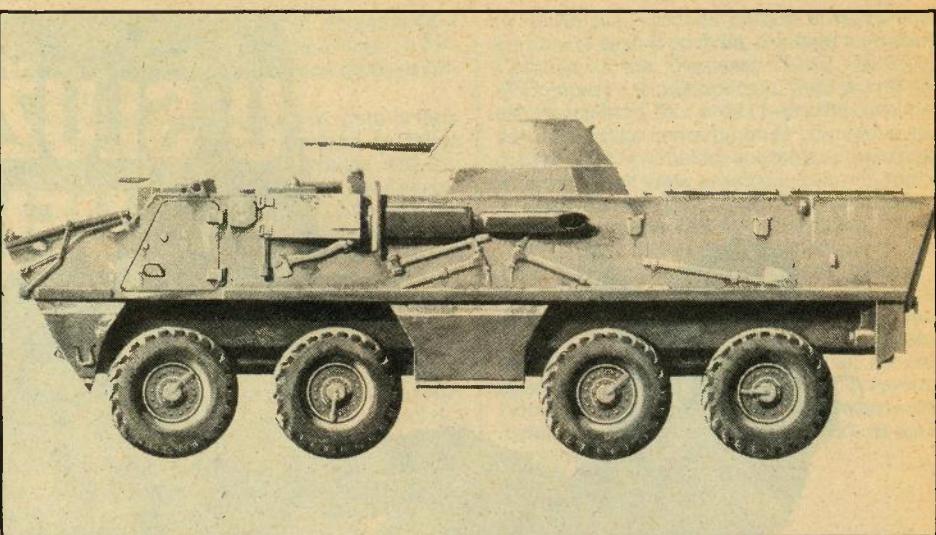
MIG-29 poljskih zračnih snaga

keta zemlja – zemlja tipa SCUD (nedavno je raspšuštena jedna SCUD brigada), četiri opkoparske brigade i tri protutankovska regimonta. Za protuzračnu zaštitu jedinica kopnene vojske namijenjena su tri regimonta opremljena raketama zemlja – zrak SA-6 i dva regimonta s raketama SA-8.

Poljska vojska raspolaže sa 2093 tenka T-54/55, 757 T-72 i 30 lakih tenkova PT-76. U sastavu mehaničiranih divizija nalazi se i 631 izvidačko vozilo tipa FUG-65 i BRDM-2, 1391 borbeno vozilo pješaštva BMP-1, 928 oklopnih transporterata OT-62/64 (TOPAZ), OT-64 izgledom podsjeća na BTR-60P, ali je teži, opremljen je dizel motorom, i omogućeno je sigurnije iskrcavanje vojnika. Transporter ima dva člana posade, a može ponijeti 13 vojnika.

vačka divizija u Malbroku. U sastavu zrakoplovnih postrojbi nalazi se 259 lovac MIG-21, 37 MIG-23 i 12 MIG-29 raspoređenih u osam lovačkih regimenta. U tri jurišna regimeta nalaze se 20 Su-20 i 105 Su-22. U sastavu tri izviđačka skvadrona nalazi se 31 MIG-21RF. Transportni zrakoplovi (10 An-2, 1 An-12, 12 An-26, 4 IL-14) nalaze se u okviru jednog regimeta. U tri helikopterska regimeta nalazi se 134 Mi-2, 21 Mi-8, 3 Mi-17 (koji počinju zamjenjivati Mi-8), 29 Mi-24 Hind. Za obuku koriste se zrakoplovi MIG-21 UTI (30), MIG-23U (6), MIG-29UB (4), PZL-130 (7), SU-22 (20), TS-8 (50) i TS-11 (120). Postoji i poseban skvadron namijenjen prijevozu uglednih osoba (2 Tu-134A, 12 Jak-40, 1 Tu-154, 4 Mi-8). Borbeni zrakoplovi su naoružani raketama zrak-zrak AA-2 i AA-8, te raketama zrak-zemlja AS-7 Kerry. Za zemaljsku protuzračnu obranu zadužene su četiri brigade i jedna nezavisna regimeta, naoružane s oko 700 raketa zemlja-zrak tipa SA-2, SA-3 i SA-5. Tijekom 1991. iz zrakoplovnih jedinica povućeno je 40 lovac MIG-21 i 30 jurišnika Su-7.

Od svih rodova vojske, poljska ratna mornarica doživjela je najmanje promjene. U Varšavskom paktu osnovna zadaća poljske mornarice bio je obrana poljske obale i pomorskog prometa, što ostaje temeljna zadaća i danas. U sastavu mornarice nalazi se 19.500 vojnika (11.600 novaka). Pomorske baze nalaze se u Gdyniji, Helu, Swinoujsci, Gansku i Kolobrzegu. Glavne mornaričke postrojbe su 3. brodска flotila (Gdynia), 8. obalna obrambena flotila (Swinoujsci), 9. obalna obrambena flotila (Hel) i pomorska brigada brodova obalne straže (Gdansk; ova jedinica nalazi se u sastavu Granične straže pod zapovjedništvom ministarstva unutrašnjih poslova, u njenom sastavu nalazi se 14 patrolnih brodova tipa Obluze, Pilica i Gdansk). Komandni brod poljske flote je razarač Warszawa tipa Kashin (naoružan je sa 2 x 2 lansera protuzračnih raketa SA-N-1, 4 lansera protubrodskih raketa SS-N-2C, pet torpednih cijevi kal. 533 mm, dva protupodmornička raketana lansera). Ovaj brod, uveden u sastav flote 9. šijećnja 1988. godine, zamjenio je stari razarač tipa Kotlin SAM koji je otpisan 1985. godine. Oba broda dobivena su od bivšeg SSSR-a. Od podmornica, u naoružanju je jedna tipa Kilo i dvije tipa Foxtrot. Stare podmornice tipa Wiskey otpisane su potkraj osamdesetih. Od ostalih tipova brodova tu je fregata Kaszub (poljski projekt zasnovan na sovjetskim fregata-

Okoljni transporter OT-64C1

ma tipa Grisha, naoružan je sa 1 x 2 lanserom raketama zemlja-zrak SA-N-4, četiri torpedne cijevi od 533 mm, dva lansera RBU-6000, četiri korvete tipa Gornik (sovjetski tip Tarantul I), osam raketenih čamaca tipa Osa I (naoružani su sa četiri lansera protubrodskih raket SS-N-2A). Za protutinska djelovanja služe 23 minolovca: osam tipa Krogulec, 13 tipa Noteć (najnoviji tip, izgradnja se nastavlja) i dva tipa Leniwka (u sastavu flote ne postoje minopolagači, ali podmornice i minolovci tipa Krogulec mogu polagati mine).

U sastavu desantnih snaga nalaze se četiri broda tipa Lubin (nose osam tenkova i 130 vojnika), 15 tipa Polnocny (šest tenkova, 180 vojnika; neki brodovi opremljeni su s dva visecijskna raketna bacača kal. 140 mm) i dva laka desantna broda tipa Deba. Za davanje logističke potpore pomorskim snagama zadužena su tri tankera i sedam pomoćnih brodova. U sastavu mornarice nalaze se i jedinice obalne obrane (4200 vojnika), i to šest topničkih bataljuna naoružanih s topovima M-1937 kal. 152 mm i tri bataljuna protubrodskih raketa SS-C-2B. Mornaričko zrakoplovstvo (2300 vojnika) nalazi se 10 helikoptera Mi-8 i 11 helikoptera Mi-14 namijenjenih za protupodmorničku borbu. Potkraj osamdesetih iz sastava mornaričkog zrakoplovstva brisani su lovci MIG-17 i MIG-21. Tijekom 1991. godine iz flote je izbačeno osam desantnih brodova ti-

pa Polnocny, a primljena su dva desantna broda tipa Lubin.

Uz oružane snage postoje i formacije jedinica Granične straže (15.000 vojnika raspoređenih u 14 provinčijskih stožera i jedinica, pod komandom Ministarstva unutrašnjih poslova) i jedinice gradskoga redarstva. Jedinice teritorijalne obrane su raspuštene.

Poljska je razvila i snažnu vojnu industriju; u 80 tvornica zaposleno je oko 260.000 ljudi (7 posto radne populacije). Većina proizvodnje sastoji se od licencno izradivanih sovjetskih sustava, te nešto domaće dizajniranih oružja. Dondonedavno, polovina proizvedene vojne opreme bila je izvožena u zemlje Varšavskog pakta i druge države poput Egipta, Indije, Indonezije, Sirije, Iraka i Libije. Proizvodni program poljske vojne industrije obuhvaća streljačko oružje (automatske puške Kalašnikov u kalibru 7,62 i 5,45 mm, automatske pištolje Glauber i 9 mm pištolje Wanad, lanse-re granata od 40 mm), topove, razne vrste streljiva, komunikacijsku i elektronsku opremu, transportna vozila, protutenkovske rakete AT-3, tenkove T-72 (prije i T-55) i protuzrakoplovne sustave (Strela 2M i novi sustav ZUR-23-2S). U brodogradilištima u Gdynji i Gdansku izgrađena je većina brodova poljske mornarice, a desentni brodovi tipa Polnocny izradivani su i za sovjetsku mornaricu. Tu je i poljska zrakoplovna industrija PZL, konglomerat od 27 tvornica, istraživačkih instituta i komercijalnih organizacija, koja se bavi istraživanjem, dizajniranjem, proizvodnjom i izvozom zrakoplova, zrakoplovnih motora i opreme. Do sada su licencno proizvedeni lovci MIG-15/LIM-1, MIG-17/LIM-6, laki transportni zrakoplovi An-2 i An-28, helikopteri Mi-1 i Mi-2, kao i domaći trening zrakoplovi TS-8 i TS-11. Raspad Varšavskog pakta teško je pogodio poljsku vojnu industriju: npr. PZL je izgubio 85 posto tržišta. Mnoga vojna poduzeća nastoje se povezati sa sličnim tvrtkama u Zapadnoj Europi.

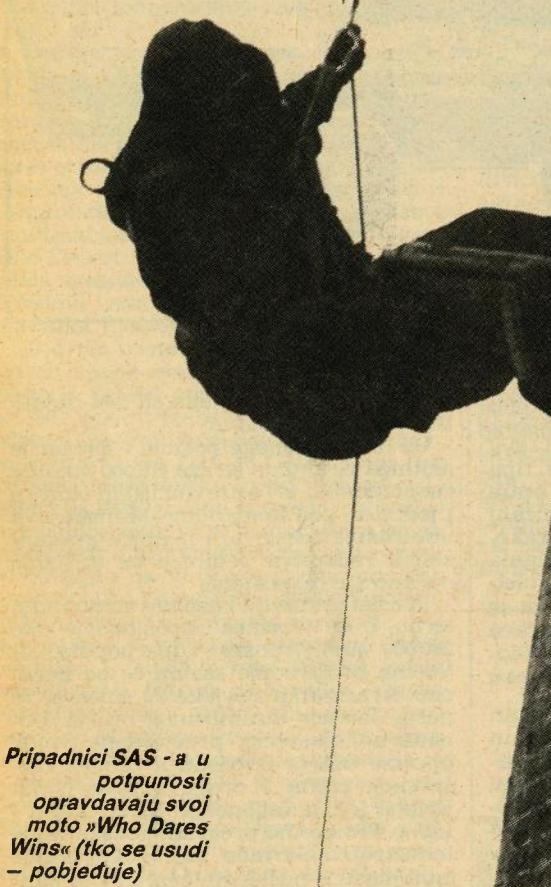
Struktura nove poljske mehanizirane divizije

Mehanizirana divizija – 186 tenkova

Mehanizirana regimeta – 31 tenk i 42 BMP-a

Svih devet poljskih mehaniziranih divizija imat će 186 tenkova (umjesto prijašnjih 271) i 252 borbena vozila pješaštva, raspoređena u tri regimeta (svaka regimeta će se sastojati od dva tenkovska i dva bataljuna borbenih vozila pješaštva)

U SLUŽBI NJENOG VELIČANSTVA

Pripadnici SAS-a u potpunosti opravljaju svoj moto »Who Dares Wins« (tko se usudi – pobjeđuje)

Gotovo sve posebne postrojbe Velike Britanije imaju svoje korijene u drugom svjetskom ratu. Iznimak su Gurke koji su ušli u sastav britanske vojske još davnog 1815. godine. Britanske elitne postrojbe, kao što su »Paras« padobranci, Kraljevski marinici i Specijalne zračne snage SAS, sudjelovale su u velikim bitkama tijekom drugog svjetskog rata, ali i nakon njega, prvenstveno na Falklandskim otocima u borbi protiv oružanih snaga Argentine.

U svim ratovima i akcijama u kojima su sudjelovale britanske elitne postrojbe pokazale su svoju izuzetnu vještina, obučenost i snalažljivost u svim situacijama. Dokazali su, poput Gurka u Falkandskom ratu, da i u malim skupinama u koje su bili organizirani, mogu postići značajne rezultate i tako pomoći većim postrojbama u izvršavanju težišnih zadataka u borbi i ratu. U ratnim sukobima elitne postrojbe djelovale su uglavnom duboko iza neprijateljskih položaja izvodeći diverzantske i druge akcije koje su destabilizirale protivničke redove.

Pored toga što su britanske elitne postrojbe namijenjene za djelovanje u ratu, one se angažiraju i u miru, uglavnom za protuteroristička

djelovanja. To je posebno važno za Veliku Britaniju, jer se ona sve češće susreće sa terorističkim akcijama različitih organizacija. Najpoznatija je Irska republikanska armija (IRA).

S obzirom na veličinu oružanih snaga Velike Britanije, posebne snage su relativno male. Razvrstane u četiri osnovne kategorije postrojbi: Gurke, Padobranci, Kraljevski marinici i Special Air Service (SAS). Britanske snage posebne namjene organizirane su u sklopu svačake kategorije od 3-4 bataljuna pa do nekoliko pukova. Zbog toga što su brojčano male, postrojbe posebne namjene mogu strogom selekcijom doći do vrhunski izvježbanih pripadnika. U britanske elitne postrojbe dolazi se dobrovoljno, nakon čega se prolaze različite vrste provjera koje su u funkciji oštре selekcije, kako bi se odabrali najbolji kandidati. Nakon odabira, kandidati prolaze iznimno tešku obuku koja može trajati i do godinu dana.

Britanske elitne postrojbe uglavnom koriste lako naoružanje, kako bi bile mobilne i prilagodljive. Zbog posebnih zadataka pripadnici elitnih postrojbi imaju i specifične odore od specijalnih tvari i različitih boja, koje ih razlikuju od drugih pripadnika oružanih snaga Velike Britanije.

Britanske elitne postrojbe strogom selekcijom dolaze do vrhunski izvježbanih pripadnika koji pokazuju iznimnu vještina, obučenost i snalažljivost u svim situacijama

SINIŠA TATALOVIĆ

Pripadnici padobranksih postrojbi svjesni su težine i rizika u izvršavanju zadaca

Bez obzira na zajedničke karakteristike britanskih elitnih postrojbi, svaka od četiri navedene kategorije ima važne specifičnosti.

PADOBRANCI – The Red Devils

Temeljna karakteristika djelovanja britanskih padobranaca jest rikantnost akcija koje izvode, zbog čega postižu velike uspjehe i slavu, ili tragično završavaju, o čemu svjedoči i veliki broj filmova čija su tema akcije britanskih padobranaca u drugom svjetskom ratu. Ova karakteristika uvjetovala je i njihovo pravo ime »Paras«. Prva postrojba britanskih padobranaca je formirana potkraj 1940. godine na prijedlog Winstona Churchilla, po uzoru na slične postrojbe kakve je imala Njemačka.

Nakon drugog svjetskog rata padobranci su sudjelovali u svim ratovima u kojima je sudjelovala i Velika Britanija. Najupečatljivija akcija padobranaca u tim ratovima izvedena je

u ratu na Falklandima. Pored angažiranja u inozemstvu, padobranci se angažiraju i u Sjevernoj Irskoj, gdje se smatraju za najuspješnije postrojbe.

Posljednja reorganizacija ove vrste britanskih specijalnih postrojbi izvršena je nakon završetka falklandskega rata krajem 1982. godine, kada je 5. Infantry Brigade bila reorganizirana u 5. Airborne Brigade i kao takva će funkcionirati još nekoliko godina. U sastavu ove postrojbe postoje tri bataljuna (1, 2. i 3.) djelatnih vojnika i još tri bataljuna (4. 10. i 15.) u teritorijalnoj vojsci, popunjena bivšim djelatnim padobrancima i dobrovoljcima.

Padobranci se popunjavaju dobrovoljcima koji su svjesni težine službe u ovoj postrojbi i rizika u izvršavanju zadataka. Dobrovoljci, koji moraju već biti djelatni časnici ili vojnici, prolaze rigorozne zdravstvene, psihološke i psihomotorne provjere i samo najbolji postaju kandidati za padobrance. Kandidati prolaze iznimno tešku obuku u trajanju od 23 tje-

na. Prvih osam tjedana prolaze novačku obuku koja se sastoji od drila, treninga s oružjem i čitanja karata. Dvanaest tjedan takozvani »P Company«, je najnaporniji. Tada se vrši naostrija selekcija. Tko prođe i »preživi« ovaj tjeđan ima velike šanse da bude primljen u padobrance. Prema nekim spoznajama selekcija za popunu ove vrste posebnih postrojbi toliko je oštra da do kraja obuke i uključivanja u postrojbu otpada čak 65% kandidata.

Pripadnici britanskih padobranaca kao znak raspoznavanja nose crvene beretke i zbog toga su u svijetu poznati pod nadimkom »The Red Devils«. Pored toga na rukavu nose bedž na kojem je znak u obliku krila Pegaza. Pored određenih vrsta specijalne opreme upotrebljavaju standardno oružje i opremu britanske vojske: pušku L1A1 7,62 mm, automatsku pušku Sterling 9 mm i pušku za opću namjenu L7A2 7,62 mm.

POSEBNE ZRAČNE SNAGE – Special Air Service-SAS

Ove snage formirane su početkom drugog svjetskog rata s popularnim motom »Who Dares Wins« (tko se usudi-pobjeduje). Za vrijeme drugog svjetskog rata postrojbe SAS-a borile su se protiv Ervina Rommela u afričkoj pustinji, u Italiji i sjeverozapadnoj Europi, stvarajući imidž malih postrojbi popunjениh visoko motiviranim i obučenim ljudima koji efikasno djeluju iza neprijateljskih redova. Nakon završetka drugog svjetskog rata pripadnici SAS-a angažiraju se u Malajima (do 1960. godine) gdje provode izuzetno dugo razdoblje u dubini džungle, gdje su usavršili tehniku skakanja s padobranima na drveće i spuštanje na tlo pomoću duge užadi. Nakon Malaja angažiraju se u Omanu gdje su porazili arapske pobunjenike, te u Adenu i u Borneu. Za vrijeme djelovanja u Omanu 1972. godine, zanimljiva je akcija u kojoj je 10 pripadnika SAS-a porazilo 250 pobunjenika.

U svojim misijama pripadnici SAS postrojbi izvještili su se i postali ekspertri za protuterorističke akcije: tako su danas, naprimjer, u slučaju otmica i uzimanja talaca, pripadnici SAS-a nezaobilazni ne samo u Velikoj Britaniji, nego i u svijetu, bilo da daju savjete ili izravno sudjeluju u akcijama spašavanja. Na to ukazuje i slučaj iz prosinca 1975. godine, kada su četiri pripadnika IRA-e okružena londonском policijom držala dva taoča. U stanu gdje su pripadnici IRA-e držali taoce, za vrijeme pregovora s policijom imali su uključen radio-prijemnik. U jednom trenutku BBC je objavio vijest da u oslobođenje talaca dolaze naoružani pripadnici SAS-a. Nakon što su čuli tu vijest, teroristi su oslobođili taoce i predali se. Ipak, najpoznatija akcija pripadnika ove elite postrojbe izvedena je kada su teroristi zauzeli iransku ambasadu u Londonu. Tada je SAS bio prisiljen izvoditi operaciju pred svjetskim TV kamerama, što im je ugrozilo akciju jer su teroristi ubili jednog taoča i bacili ga na ulicu. Tada su pripadnicima SAS-a date odriješene ruke, a oni su koristeći specifičnu takтику i specijalno oružje oslobođili taoce i ubili četvoricu terorista. Ipak treba konstatirati da protuterorističke djelatnosti u Velikoj Britaniji nisu u isključivoj mjerodavnosti SAS-a. On se u te djelatnosti uključuje tek kad postoje velike opasnosti za sigurnost

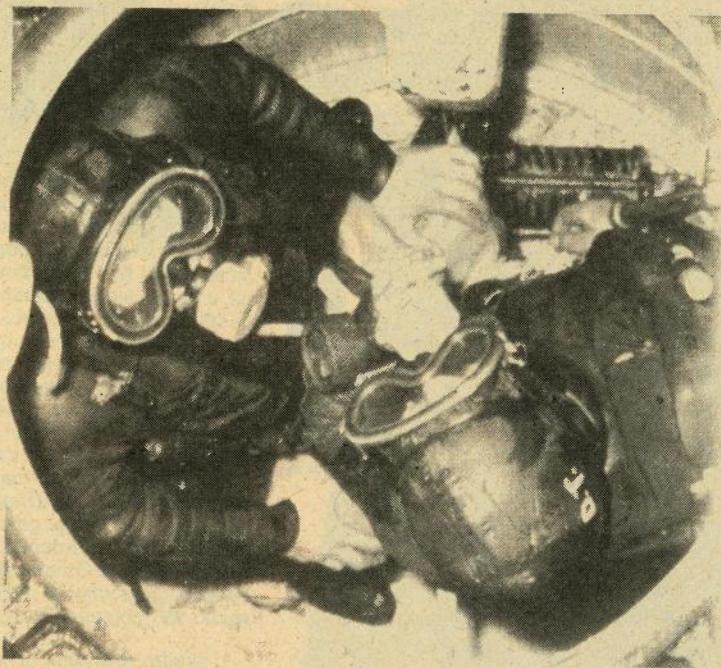

Pripadnik SAS postrojbe prigodom operacije oslobođenja talaca u iranskoj ambasadi u Londonu. Pripadnik SAS-a na sebi ima standardnu opremu za izvođenje protuterorističkih akcija

Pripadnici SAS-a naoružani protuoklopnim sustavom CARL GUSTAV 84 mm M2 prigodom jednog od treninga

Elita u eliti – manji broj posebno selezioniranih skupina marinaca od kojih je najelitniji i najpoznatiji Special boat squadron

► Velike Britanije i kada se izvode operacije protiv IRA-e.

Pored protuterorističkih djelovanja, postrojbe SAS-a izvršavaju i brojne zadaće u sklopu vojne organizacije u miru i ratu. Tako, npr., one izvode i pripremaju se za obavještajne zadaće, diverzije i djelovanje u neprijateljskoj im pozadini. U borbama protiv Argentine 1982. godine i SAS je imao vrlo važnu ulogu.

Sadašnja organizacija SAS-a uključuje tri puka od otprilike 800-700 vojnika. Od njih je samo 22. SAS puk popunjeno djetalnjim vojnicima i nalazi se u regularnoj vojsci, dok se ostala dva puka, 21. i 23. nalaze u teritorijalnoj vojsci. Ovim postrojbama zapovijeda zapovjednik SAS grupe čiji je stožer u Londonu. Svaki je puk SAS-a sastavljen od četiri odreda od kojih svaki ima četiri odjeljenja od po 16 ljudi koji rade i patroliraju u skupinama od četiri vojnika. SAS postrojbama pridodata su i dva odreda veze od kojih jedan djeluje u regularnoj a drugi u teritorijalnoj vojsci.

Nema časnika ili vojnika koji izravno dolaze u SAS, već dolaze iz drugih pukova i korpusa oružanih snaga Velike Britanije, pod uvje-

tom da se među najboljim vojnicima i časnici ma, poliglotski nadareni (znanje najmanje dva strana jezika). Svi dobrovoljci – kandidati za SAS, moraju proći oštru selekciju. Ona podrazumijeva provjere koje imaju za cilj otkriti odgovaraju li kandidati tjelesnim i duševnim zahtjevima. Jesu li samoinicijativni, samodisciplinirani, samostalni i duhovno čvrsti, kako bi mogli izvršavati i najsloženije zadaće. Proces selekcije započinje s deset dana vježbanja i čitanja karata. Tijekom toga, prolaze i 64 km dugi marš, sami u roku 20 sati, noseći naprtnjaču tešku 25 kg. Oni koji izdrže ovaj marš kreću dalje na 14-dnevni kontinuirani trening koji uključuje padobranski tečaj i trening preživljavanja u prirodi. Nakon toga rasporeduju

oružja, SAS postrojbe koriste različitu vrstu opreme kao što je satelitski komunikacijski sustav, opremu za noćno motrenje, otkrivanje i detekciju, pomagala za preživljavanje i slično.

Vojnici SAS-a nose standardne britanske odore, a od ostalih pripadnika vojske razlikuju se po tri karakteristična znaka. Nose beretke boje pijeska, bedž na kapi (svinuti bodež s motom »Who Dares Wins») i krila SAS-a koja nose na desnem ramenu. Kada izvode protuteroristička djelovanja odjeća im je potpuno crna. U ratnim operacijama gotovo se ne razlikuju od ostalih vojnika, a detalj po kojem se prepozna jest »pullover order».

Britanski SAS održava stalnu vezu s austarskim i novozelandskim SAS-om, s prvim padobranskim bataljunom belgijske vojske i s grčkim Sacred Squadron.

KRALJEVSKI MARINCI – POSEBNI BRODSKI ODRED – Royal marines special boat squadron

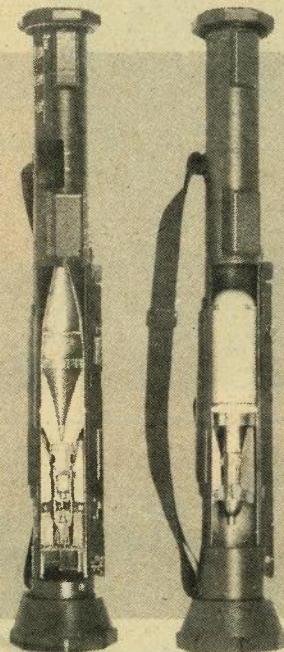
Kraljevskih marinaca u oružanim snagama Velike Britanije ima oko 7.000 i svi su raspoređeni u elitne postrojbe. Međutim, unutar kraljevskih marinaca, prema kriterijima posebnih snaga, postoji i elita u eliti. To je jedan broj manjih i posebno selezioniranih skupina marinaca od kojih je najelitniji i najpoznatiji Special boat squadron (SBS). Kao i prethodne dvije vrste postrojbi i ova ima svoje koriđene u drugom svjetskom ratu, kada su izvršavali zadaće na europskim obalama. Pripadnici SBS-a iako se njihova organizacija i djelatnosti čuvaju u tajnosti, pripremaju se i izvršavaju obalne diverzije, vrše izviđanja na obali i pod vodom, otkrivaju možebitno iskrcavanje neprijatelja na britansku obalu, brinu o sigurnosti naftnih i plinskih cijevi na obali. Sudjelovali su u mnogim akcijama u Omanu i na Borneu. Na Falklandima su osigurali prihvat ostalih marinских postrojbi u zaljevu San Carlos došavši 12 dana prije amfibijskog iskrcavanja. I novaci u SBS dolaze kao dobrovoljci koji su prije služili u Royal Marine Commandos. Takvi marinici prolaze uobičajenu tjelesnu i duševnu provjeru, nakon čega odlaze na seleksijsku provjeru u trajanju od tri tjedna. Uspješni kandidati nakon toga odlaze na 15-tjedni trening – tečaj u borilačkim vještinama, gadanju, ronjenju i uporabi malih plovila. Nakon toga još prolaze i četverotjedni tečaj za padobrance, što je konačni uvjet da postanu punopravni članovi Special boat section.

Pripadnici SBS-a odjeveni su u standardne uniforme kraljevskih marinaca, a nose zelene beretke kao i komandosi. Prepoznaju se i po tome što na desnem ramenu nose padobranska krila kraljevskih marinaca i Swimmer Canoeist bedž na desnoj podlaktici. Patrole pripadnika SBS-a, koje se sastoje od po četiri vojnika, obično su naoružane američkom puškom M 16 i M 203 s ručnim bacaćem granata, a imaju specijalnu verziju automatske puške s prigušivačem tipa Sterling L3A1. SBS pripadnici imaju nekoliko vrsta naprtnjača, naprimjer, za odstupanje i za invaziju. O njima se vrlo malo zna, jer se čuvaju u tajnosti zbog toga što služe za preživljavanje u najrazličitijim uvjetima. Raspolažu i s drugom raznovrsnom opremonom, među kojom je i veliki broj različitih čamac.

Kooperacija Marquardta i Talley Defense Systemsa proizvela je Lynx, 84 milimetarski RRB s lanserom za jednokratnu uporabu, opremljen projektilom s kumulativnom i trenutačno-fugastom bojnom glavom

Iskustva stećena u protuoklopnoj borbi inicirala su razvoj i uvedenje u naoružanje lakih ručnih raketnih bacača (RRB). Prvenac je bio M72 LAW, 66 milimetarski RRB za jednokratnu uporabu. Usavršavanje i modernizacija oklopnih pomagala uvjetovalo je razvoj i usavršavanje protu-pomagala. Prvenac M72 LAW više nije mogao odgovarati svim zahtjevima, pa je morao ustupiti svoje mjesto novim suvremenijim modelima. Pojavljuju se modeli M72 A3, E4, E5 i E6. Zajednička osobina ovih modela je poboljšanje raketnog motora tako da projektil leti brzinom 200 m/s (u odnosu na prijašnju 150m/s), povećava se zona djelovanja s 250m na 350m i novi modeli dobivaju suvremenije upaljače, ciljnik i okidač. Model A3 je uveden u naoružanje tijekom 1983. godine dok je model E4 uveden u naoružanje tijekom 1989. godine (razvijan od 1986. godine). Sada, uz uporabu u američkoj vojsci model E4 se nalazi i u norveškoj vojsci, dok je model E5 koji ima bojnu glavu od modela A3 i raketni motor od modela E4 uveden u naoružanje finske vojske. Tijekom 1983. godine u naoružanje se uvodi američ-

ka verzija švedskog RRB AT4, pod nazivom M136. Nešto kasnije razvijena je verzija AT4E1 koji je u klasi RKB-a LAW80, APILAS i Panzerfaust - 3. Probojnost modela E1 je povećana i iznosi 610mm homogenog čeličnog oklopa (HČO) dok je kod osnovnog modela AT4 bila 400mm HČO. Sredinom ovog desetljeća očekuje se model E2 koji će biti bolji od modela E1 a moći će se ispaljivati i iz zatvorenog

PROTUOKLOPNA POMAGALA ZA BLISCU BORBU

Usavršavanje i modernizacija oklopnih sredstava uvjetovalo je razvoj i usavršavanje protusredstava za protuoklopnu borbu

pripremio: MIODRAG DEDEIĆ

Alliant Techsystems je proizveo RRB M136 (lijevo) dug 1 m i težine 6,7 kp i kalibra 84 mm. Projektil leti brzinom 290 m/s i uništava ciljeve na daljinama od 250 do 500 m, a kumulativna bojna glava probija 400 mm HČO.

RRB AT8 predstavlja kombinaciju RRB M136 (lanser i raketni motor) i SMAW-a (bojna glava i upaljač), težak je 7,2 kp. Raketa leti brzinom od 219 m/s i dometa je 250 m. Namijenjena je za uništavanje bunkera, utvrđenih objekata i lakih oklopnih vozila. Detonirajući val ruši armirano-betonski zid debljine 25 cm

ja, a bojne glave s trenutno-fugastim djelovanjem su namijenjene za uništavanje lakše oklopljenih vozila, bunkera i utvrđenih objekata.

Vjerojatnost pogadanja ovog sredstva je vrlo velika, tako da minimalno potreban vojnik postiže 30 posto pogodaka na daljinama od 500m, odnosno 75 posto na daljinama od 250m gadajući u metu dimenzija 2,3m × 2,3m. Probojnost kumulativnog projektila je 600mm pod kutem aktiviranja od 70° u odnosu na podlogu (oklop). SCORPION je RRB koji već sada ispunjava sve uvjete koji su potrebni da bi se uveo u operativnu uporabu, no stručnjaci koji rade na razvoju ovog pomagala žele što bolje iskoristiti učinak kemijske i mehaničke energije bojne glave pri uništavanju oklopnih vozila opremljenih aktivnim oklopom te razviti još bolji raketni motor te još neke komponente.

SRAW je novi proizvod koji se razvija za američku vojsku i ispunjavat će slijedeće uvjete: težina će mu biti manja od 9,2kp, duljina manja od 1m, minimalna duljina gađanja 17m, a maksimalna 500m. Uz to moći će biti ispaljen iz zatvorenog prosto-

prostora. Proizведен je i model AT8 koji ima bojnu glavu kao SMAW a raketni motor je posuden od modela AT4. Testovi su pokazali veliki stupanj pouzdanosti, preciznosti i učinkovitosti ovog oružja. Od 59 ispaljenih, cilj je pogodilo i uništilo 54 projektila dok su dva zakazala uslijed neispravnosti upaljača, a tri su ispaljena na cilj koji je bio bliži od minimalne granice gađanja. Tijekom 1984. godine u uporabu ulazi SMAW kalibra 83mm s lanserom za višekratnu uporabu. Projektili su opremljeni kumulativnom bojnom glavom i na daljinama do 500 m može uništiti tenk klase ruskog T-72 iz svih pozici-

► ra uz minimalnu emisiju dima i IC zraka. Zahtjeva se i vjerojatnost pogadanja od 70 posto na ciljeve daljine 500m uz brzinu kretanja od 15km/h, odnosno na daljinu od 250m uz brzinu kretanja od 20km/h. Zahtijevana brzina gađanja je tri rakete u minuti. Prve verzije ovog oružja su već u uporabi u postrojbama marinaca, a očekuju se daljnja usavršavanja. U operativnoj uporabi od 1990. godine je i 84 milimetarski RRB

Brunswick Defense je proizvela MPIM koji detonirajućim valom ruši zid od cigle debljine 30 cm, betonski zid debljine 20 cm a fragmentirajućim djelovanjem uništava živu silu neprijatelja

HESH-RAW ukupne težine 3,85 kp, od čega na bojnu glavu otpada 1,1 kp, također je proizvod Brunswick Defensa

LYNX opremljen kumulativnim i trenutno-fugastim projektilima. Gađa ciljeve na daljinama do 300m, a kontejner je za jednokratnu uporabu.

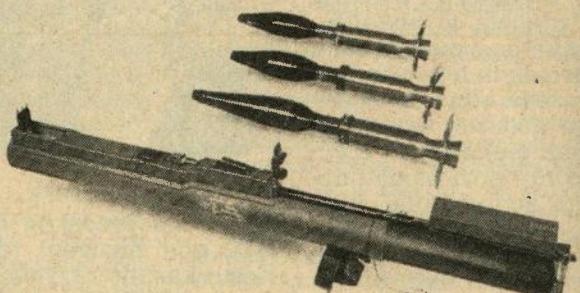
Dosadašnja uporaba RRB je polučila zavidne rezultate, posebno dobrim se je pokazao M136 tijekom 12 mjeseci 1989. godine u Panami i u Pješčanoj oluci. Modernizacija postojećih i razvoj novih RRB odnosi se prvenstveno na razvoj projektila. Trend su bojne glave za

napad odozgo i tandem bojne glave. Zatim, usavršavaju se lanseri koji bi u budućnosti trebali osigurati mogućnost lansiranja projektila i iz zatvorenih prostora, a radi se i na usavršavanju ciljničkih sustava. Drugi pravac protuoklopnih sredstava za blisku borbu su projektili slični tromblonima.

Oni se ispaljuju s puške uz uporabu posebnih adaptera. Razvoj višenamjenskog streljiva pod nazivom MPIM počeo je

sredinom osamdesetih godina, a u operativnu uporabu je ušlo 1990. godine. Težina projektila je oko 4.5kp. Probija zid od cigle debljine 300mm, a betonski zid debljine 200mm uslijed djelovanja detonačionog vala a fragmentirajućim djelovanjem uništava živu silu i tehnička sredstva. Vojnik opremljen ovakvim oružjem je učinkovitiji šest do osam puta.

Slično MPIM-u je streljivo RAW opremljeno optičkim senzorom tako da se detonacija odvija na strogo kontroliranoj daljini od cilja.

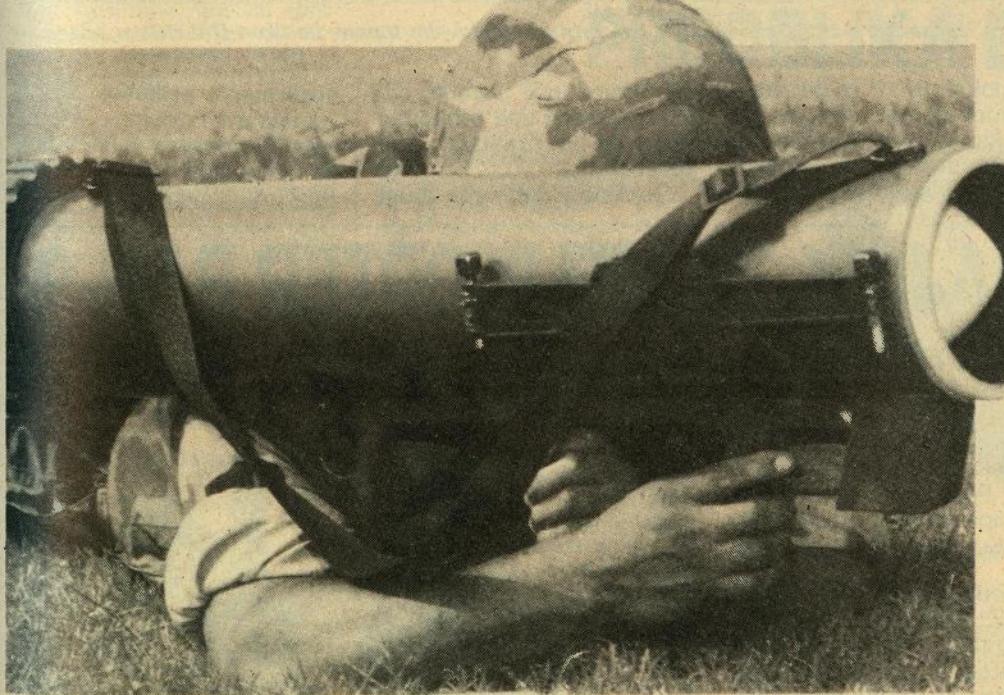

Legendarni 66 milimetarski RRB M72 LAW proizveden je u više od 6,7 milijuna primjeraka. Proizvod je konzorcija Talley Defense Systemsa, Raufossa, NI Industriesa i Tracor Aerospacea.

Na slici je prikazan lanser i raketne »nasljednice« (od dalje bližoj) M72E4 koja probija 355 mm HČO, M72E5 s povećanom daljinom gađanja i probrojnošću 300 mm HČO, te M72E6 s probrojnošću od 150 mm HČO s bojnom glavom koja povećava stupanj fragmentacije oklopa

Olim Ordance je razvila RAAM za daljine od 10 do 250 m. Ispaljuje se s puške M16A2 a kumulativna bojna glava probija 400 HČO

Hughes Aircraft je proizveo SRAW s tandem bojnom glavom. Već je uporabljivan u postrojbama američkih marinaca

HESH-RAW je slijedeće streljivo u operativnoj uporabi američke vojske. Kalibra je 140mm, ispalju-

je se s puške i namijenjena je za borbu u urbanim sredinama. Daljina gada- nja je neposredno s cilja-

njem 200m, a pod kutem ispaljenja od 45° , daljina gada- nja je do 2000m. Uspješno uništava bunke-

re, utvrđene objekte i laka oklopna vozila. RAAM je zasad i posljednje streljivo koje se rabi u postrojbama američkih marinaca. Ispaljuje se s puške M16A2 kao tromblon uz uporabu plastičnog adaptera.

Opremljeno je vlastitim raketnim motorom, duljine je 56,4cm, težine 1,65kp a kumulativna bojna glava ima sposobnost probijanja 400mm HČO.

Daljine gadaanja se kreću od 10 do 250 m.

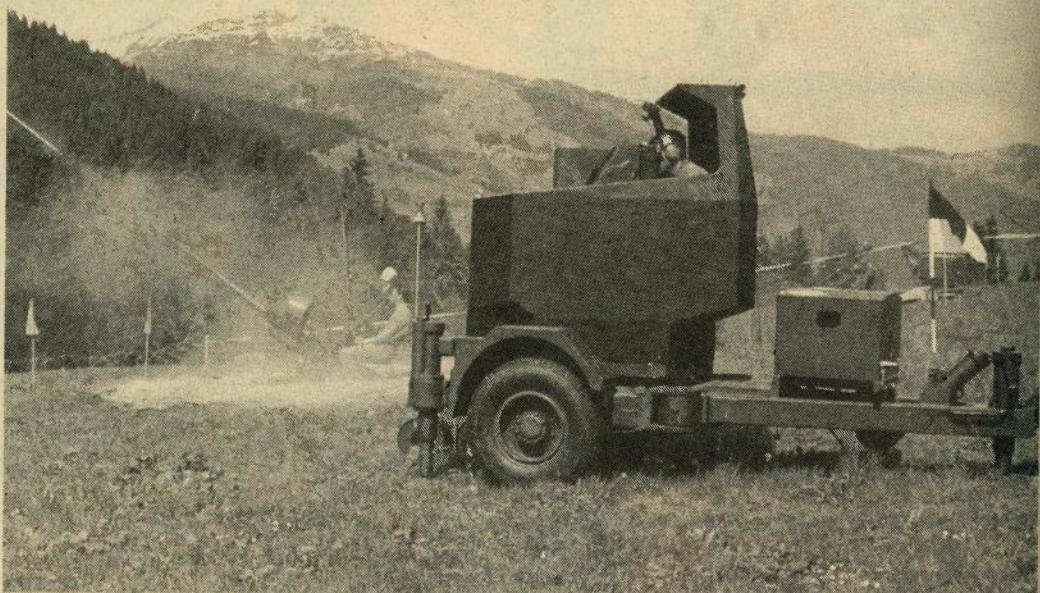
Američke korporacije i kompanije (samostalno ili u kooperaciji s drugima) kao što su McDonnell Douglas Missile Systems Company, Brunswick Defense, Talley Defense System, Alliant Techsystems i dalje rade na usavršavanju svojih proizvoda povećavajući im mogućnost i učinkovitost, a paralelno rade i na novim proizvodima koji će biti uskoro ponuđeni američkoj vojsci ali i drugim vojskama svijeta. ■

SUSTAV ZA NADZOR VATRE GUNSTAR

pripremio: IVAN HORVAT

Danas u svijetu postoje tisuće protuzrakoplovnih topova malih kalibara; predviđajući mogućnost njihove modernizacije, tvrtka Contraves Oerlikon razvijalo je jednostavan i jeftini koncept modifikacije s ciljem produžavanja životnoga vijeka starijih protuzrakoplovnih topova kalibra 20-57 mm. Predloženi sustav za nadzor vatre Gunstar sastoji se iz TV uredaja za praćenje cilja, laserskog daljinomjera, optičkog kolimata i Contravesovog digitalnog računala za određivanje kuta pretjecanja pri ciljanju. Gunstar može osiguravati ciljničke podatke za šest topova. Jedina preoblika koja se izvodi na topovima jest zamjena standardnoga ciljničkog uredaja s Gunstarovim cilnjikom na koji se izravno projiciraju kutovi pretjecanja dobijeni računalom.

Sustav Gunstar prvi je put javno prikazan na pariškom zračnom sajmu u srpnju 1989. godine. Sustav je prošao opsežnu provjeru. Contraves tvrdi da je u pokusima s ruč-

Sustav za nadzor vatre Gunstar s 20 mm protuzrakoplovnim topom Oerlikon GAI BO1 u pozadini

no pokretanim protuzrakoplovnim topom Oerlikon GAI BO1 kalibra 20-mm ostvarena gotovo 100 postotna vjerojatnost pogotka. Tvrta tvrdi da

će vjerojatnoča pogotka bilo kojeg starijeg tipa protuzračnog topa biti dramatično povećana.

Gunstar je smješten u jed-

nosovinskoj prikolici, poslužuju ga dva čovjeka – zapovjednik i izvršitelj. Sustav može biti prilagođen prema zahtjevima pojedinih kupaca. ■

PRIMOPREDAJNIK ZA HELIKOPTER PAH-2

Za opremanje novog borbenog helikoptera njemačke vojske PAH-2 Tiger, tvrtka Rohde Schwartz razvila je novi visokofrekventni primopredajnik XK 510. Ovaj uredaj treba osigurati sigurnu i pouzdanu izvornu govornu komunikaciju kao i prijenos podataka do udaljenosti od 250 km u lošim vremenskim uvjetima i elektronskom ometanju.

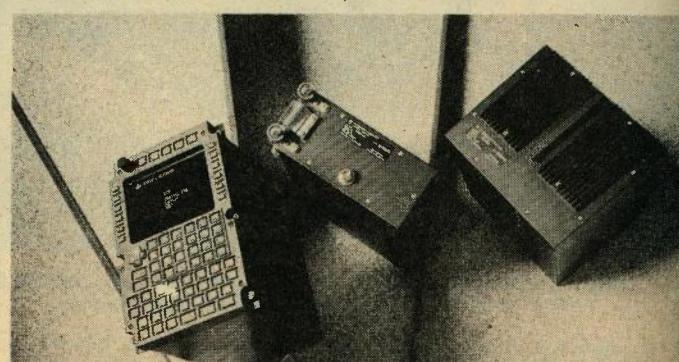
Primopredajnik je razvijen u kooperaciji s tvrtkom Telefunken Systems kao dio razvojnog programa protutankovskog heli-

koptera PAH-2. Uredaj se sastoji od 100W visokofrekventnog primopredajnika XK 510D1 i jedinice za podešavanje antene FK 510. Pokriven je frekvenčni opseg od 2 do 30 MHz (u skokovima od 100 Hz).

Telefunkenov procesor omogućuje automatsko upravljanje kanalom veze i automatsku prilagodbu frekvencije. Vrijeme prilagodbe na novu frekvenciju iznosi 0,5 sekunda. Cjelokupni sustav teži samo 13,5 kg i može se ugraditi i na helikoptere i na zrakoplove, a jedinica za podešavanje antene može se

prilagoditi na sve normalne tipove antena. Posebna karakteristika ovog susta-

va jest eliminiranje odvojenih kablova za nadzor i za napajanje. ■

Primopredajni sustav XK 510. Slijeva nadesno: nadzorna jedinica/terminal za unos podataka s alfanumeričkom tastaturom, jedinica za podešavanje antene i primopredajni uredaj

SUPERCOPRINE PREOBLIKE

Marinski korpus američke vojske planira poboljšanje svojih borbenih helikoptera AH-1W SuperCobra, čime će biti otklonjeni manji nedostatci uočeni tijekom Zaljevskog rata, i bitno će se poboljšati performanse SuperCobre. Marinski korpus namjerava nabaviti ukupno 230 AH-1W (194 za djelatnu službu, 36 za pričuvu). Zasad je ugovorena isporuka 140 helikoptera. Proizvodnja će trajati do 1997. godine, a AH-1W bi u naoružanju trebao ostati do 2020. godine.

U operaciji Desert Storm korišteno je 49 SuperCobra (28 je djelovalo iz kopnenih baza, 21 s brodova). Helikopteri su izveli 8500 sati borbenih naleta, a borbena spremnost tijekom kampanje iznosila je 72 postot (92 posto tijekom operacija na kopnu).

Na temelju iskustava iz ovog sukoba provest će se poboljšanje sljedećih sustava: noćni ciljnički uređaji, vanjski borbeni spremnici goriva, električni sustav, sustav za raščlambu vibracija, FLIR i temperaturna ograničenja sustava.

Helikopterske posade za traže su poboljšanja koja će omogućiti djelotvornije obavljanje protuoklopnih i protuhelikoperskih zadaća, noćnih operacija u lošim vremenskim uvjetima i izviđanja i navodenja na ciljeve borbenih zrakoplova i topničke i minobacačke potpore (posebno pomorske vatrene potpore).

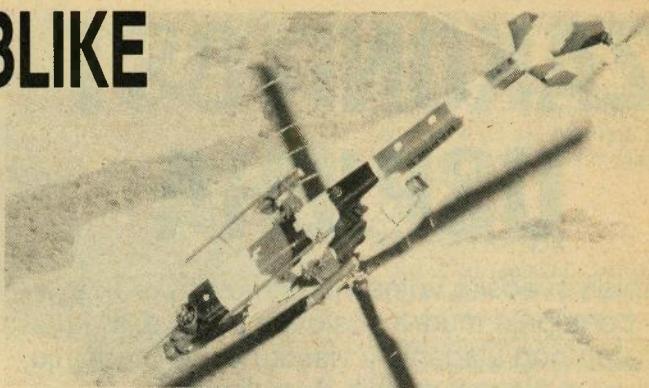
Odobrena poboljšanja uključuju izraelski noćni ciljnički sustav Tamam/Kol'sman NTS, navigacijski GPS sustav APN-127, poboljšane protumjere, display postavljen na zrakoplovačku kacigu, ABAHRS sustav, te korištenje šest podyvnih točaka za borbeni teret (što će omogućiti istodobno nošenje oružanih sustava zrak-zrak i zrak-zemlja). Marinski korpus želi ugraditi i pomoćni generator električne energije, zbog nedostatka iste zamijećenog tijekom Zaljevskog rata.

Daljnja poboljšanja koja će vjerojatno biti predstavljena uključuju modernizirani kok-

pit i novi četverokraki rotor. U potpuno integriranom kokpitu svaki član posade imat će par HDD-a (Head Down Display, prikazivati podataka ispod čeonog stakla).

Ugradbom četverokrakog rotora bez šarki povećat će se maksimalna težina u polijetanju sa 6700 kg na 7360 kg, s malo ili bez ikakvog porasta težine praznog helikoptera. To će omogućiti povećanje nosivosti borbenog tereta sa 755 kg na 1780 kg, pri čemu će biti zadržane iste performanse, a brzina će biti povećana. Pokusni AH-1(4B)W može izvoditi manevre pri opterćenju od -0,5 do +3,2G, i može lebdjeti na visini od 2590 m pri težini od 7270 kg.

Novi četverokraki rotor stvara manje vibracije nego sadašnji dvokraki rotor, što će pridonijeti većoj učinkovitosti avionike. Podatci skupljeni tijekom 100 sati leta

Prototipski AH-1 (4B)W helikopter s novim četverokrakim rotorm. Ova SuperCobra korištena je za ispitivanja u letu, koja su trajala 100 sati

pokazuju da su vibracije novog rotora ispod mogućnosti opažanja članova posade. Broj dijelova rotora smanjen je sa 95 na 22, a životni je vijek produžen sa 2200 na 10.000 sati. Kompozitni materijali primjenjeni u njegovoj konstrukciji omogućavaju mu da izdrži pogodak visokoeksplozivnog zrna kalibra 23 mm. AH-1 (4B)W može letjeti

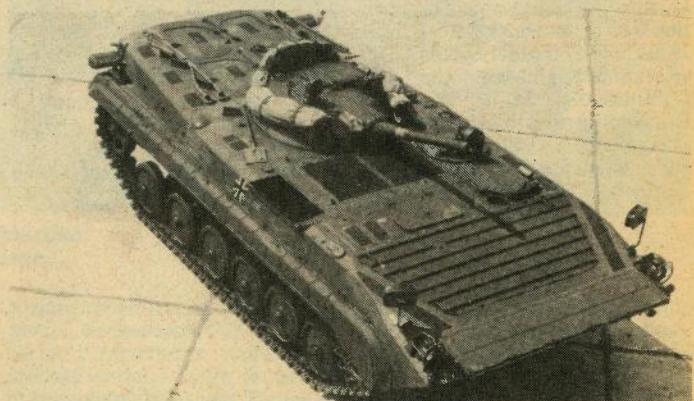
trideset minuta sa suhim reductrom. Na zahtjev Marinskog korpusa tvrtka Praxis Technologies obavila je nezavisnu studiju tvrdnji iznesenih od strane proizvođača, tvrtke Bell Helicopter. Studijom su uglavnom potvrđeni izneseni podatci (predviđa se da će težina praznog helikoptera biti veća za 115 kg od Bellovih predviđanja.) ■

PREOBLIKA BMP-1

Bundeswehr je od bivše istočnonjemačke armije naslijedio i borbenu vozila pješaštva BMP-1: ukupno 764 BMP-a bit će zadržana u sastavu motostreljačkih bataljuna u vojnim okruzima VI. i VII. na području bivšeg DDR-a do uvedbe novog oklopнog transportera Marder 2 oko 1998. godine.

BMP-1 ima malu siluetu (visina 1,47 m/trup/ i 1,98 m/kupola/, protežnosti 6,74 x 2,94 m), borbenu težinu od 13,5 t, posada se sastoji od tri člana i osam vojnika. Preobličena Bundeswehrava inačica nazvana BMP-1A1 nosit će samo šest vojnika, jer vozilo ne zadovoljava visoke njemačke sigurnosne standarde. Glavne promjene su: poboljšano kvaciло (čime će se omogućiti promjena brzina bez trzaja), novi kočioni sklop, novi predgrijač dizel motora snage 280 KS. Automatski punjač topa je uklonjen zbog čestih kvarova.

Zbog ograničenog vreme-

Novi BMP-1A1 viden odozgo

na službe kao i smanjivanja cijene modifikacije, čelične gusjenice bez gumenih jastučića neće biti zamijenjene. Stoga se BMP-1 neće moći koristiti na cestama, već samo izvan njih. Postojeće streljivo za 73 mm top i 7,62 mm mitraljez ne može se koristiti zbog sigurnosnih razloga (isparenja iz mitraljeza prelaze podnošljivu razinu). Zato se topovsko streljivo puni u nove naboje, a razvija se i no-

vo streljivo za mitraljez. Bez uračunavanja novog streljiva, cijena modifikacije iznosiće manje od 50.000 DEM po vozilu.

Na fotografiji je prikazano jedno vozilo iz prve serije od 100 preoblikovanih BMP-1A1. Preoblike obavila njemačka tvrtka SIVG Neubrandenburg, koja se nada da će dobiti ugovor i za konverziju preostalih 664 BMP-a. ■

ZAKONITOST USPJEHA

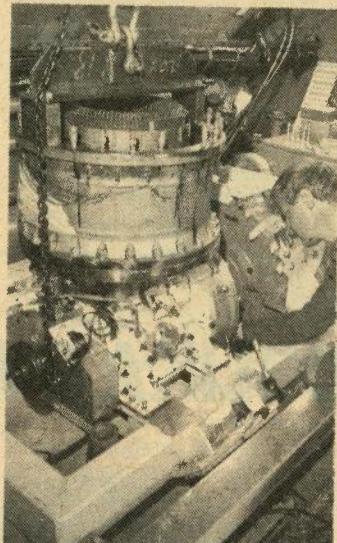
Uspjeh švedske vojne inudstrijе posljedica je ponajprije mudre poslovne politike, ali i konstantnog ulaganja u vlastitu vojnu industriju tijekom prošlih desetljeća

pripremio: DARIO BARBALIĆ

U ovom nastavku ćemo prikazati ostale kompanije grupacije »Celsius«. To su: »Kockums AB«, »FFV Aerotech«, te »Telub AB«. Neke od njih su kao i »Bofors« nastale na tradiciji švedske industrije (poput Kockumsa), dok su druge mlade, ovostvorenе industrije i rezultat su općeg napretka Švedske kao visoko industrijalizirane europske zemlje.

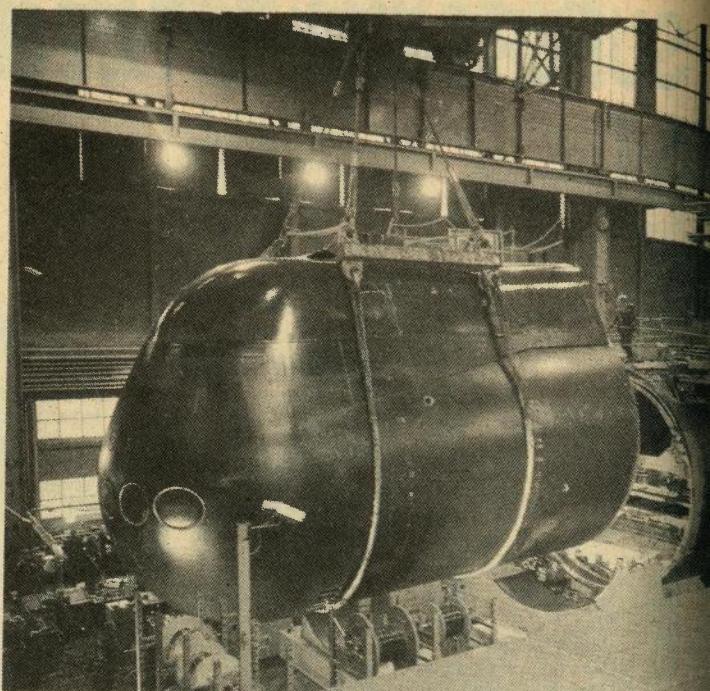
KOCKUMS AB

Grupacija poduzeća »Kockums AB« obuhvaća poduzeća koja se ponajprije bave ratnom brodogradnjom i aktivnostima vezanim uz nju. To su poduzeća »Kockums«, »Karlskronavarvet«, »Australian Submarine Corporation« (49% dionica drži Kockums), »Kockums Computer Systems«, te »Kockums Engineering and GVA Consultants«. Samo poduzeće Kockums projektira i proizvodi podmornice i podmorničke sisteme, a tvrtka ASC (Australian Submarine Corporation) – Au-

Ugradnja pogonskog sustava tipa STIRLING

stralska podmornička korporacija osnovana je kako bi rukovodi-

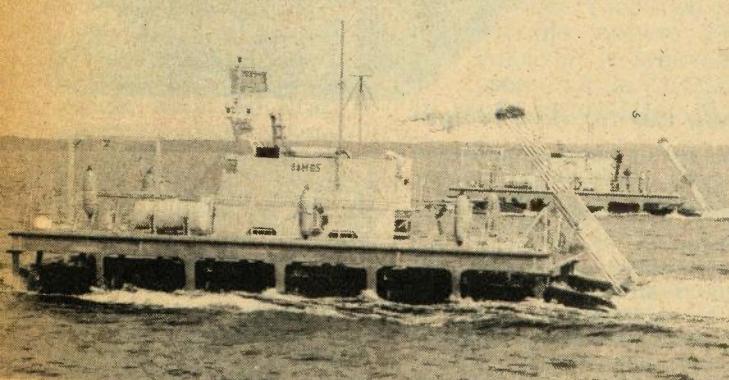
Modularna tehnologija proizvodnje podmornica

la programom izgradnje podmornica za australsku ratnu mornaricu po švedskom projektu.

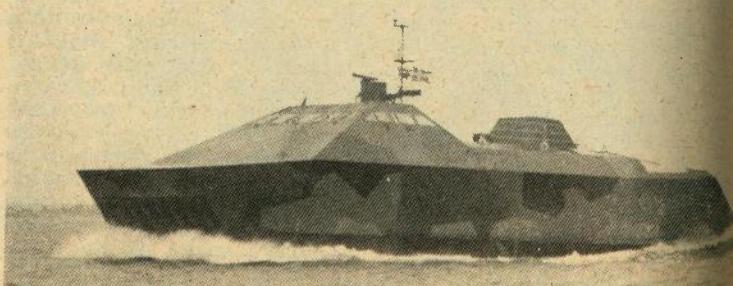
Program izgradnje šest podmornica klase 471-»Collins«, vrijedan 20 milijardi švedskih kruna (oko 2860 miliona dolara) neki smatraju »podmorničkim poslom stoljeća. »Kockums« je zadužen za projektiranje i razvoj, te za prijenos švedske tehnologije u australsko brodogradilište u Port Adelaideu.

Pošto se primjenjuje modularna tehnologija neki dijelovi podmornice bit će izgrađeni u Malmöu, dok će ostatak biti izrađen u Port Adelaideu, gdje će se izvršiti finalna ugradnja i spajanje. Zanimljivo da je australski ogrank kompanije-ASC već otkupio jedno moderno brodogradilište nedaleko od Sydneys, gdje se planira izgradnja i površinskih ratnih jedinica na istim načelima kooperacije. Pored ovog finansijski uspješnog projekta, u toku je te-

hnološki i strateški vrlo važan projekt izgradnje tri nove podmornice klase »Gotland« za švedsku ratnu mornaricu. Ove podmornice bit će prva plovila te vrste na svijetu koja će imati ugrađeni pogonski sustav tipa »Stirling«. Ovaj sustav omogućuje podmornicama na konvencionalni pogon da umjesto nekoliko dana pod vodom ostanu i po nekoliko tjedana. Pored toga švedska mornarica financira i izradbu predprojekta za novu seriju podmornica koje bi trebale biti izgradene početkom sljedećeg stoljeća. Očekuje se da će ova odluka povoljno utjecati na daljnje strane narudžbe, a već tijekom prošle godine jedan pogonski sustav »Stirling« isporučen je australskoj ratnoj mornarici na iskušavanje. Istodobno, »Kockums« u suradnji s »Kawasaki Heavy Industries« suraduje na projektu prvog pogonskog motora tipa »Stirling« koji treba biti

Specijalni minolovci tipa SAM koji koriste daljinski upravljaljive ronilice za otkrivanje i uništavanje mina

Eksperimentalno plovilo SMYGE – brod smanjene uočljivosti

isporučen japanskoj ratnoj mornarici.

Brodogradilište Karlskronavarvet

Ovo brodogradilište poznato je po tome što tradicionalno gradi ratne površinske brodove za švedsku ratnu mornaricu, premda je u nekoliko posljednjih godina počelo značajnije graditi brodove i za izvoz. U takvu vrstu spada narudžba dobivena 1991. godine a prema njoj kojoj se ovo brodogradilište obvezalo izgraditi četiri minolovca za mornaricu Republike Singapur. Ovdje je također riječ o prijenosu tehnologije, budući da će jedno cijelo plovilo i tri ostala trupa biti izrađeni u Švedskoj, pa će zatim ostatak posla biti dovršen u Singapuru. Švedskoj ratnoj mornarici isporučena je i posljednja četvrtka »obalna korveta« klase »Göteborg«, no u programu je modernizacija dvaju starijih raketnih patrolnih čamaca tipa »Hugin«. Isti naručitelj ispostavio je narudžbu i za dva specijalna minolovca tipa SAM koji koriste daljinski upravljane ronilice za otkrivanje i uništavanje mina. S tehničkog stajališta od najdalekoznačnijeg mogla bi biti izgradnja eksperimentalnog plovila »Smyge« (Nevidljivi) na kojem se u praksi provjeravaju teorije o »brodovima« smanjene uočljivosti. »Smyge« je najvećim dijelom izrađen od plastike, kako bi se reducirao radarski odraz, a pri konstruiranju uzeta je forma kojom se koristi tzv. »površinski efekt« za kretanje broda. Očekuje se da će iskustva dobivena ispitivanjem ovog plovila biti primjenjivana na mnogim slijedećim generacijama ratnih brodova. No pored mornaričkih projekata Karlskronavarvet dobila je zadatak i da izradi prototip novog inžinjerskog mosta za švedsku vojsku. Tehničko-taktički zahtjevi traže da se most može sagraditi za 1,5-2 sata umjesto 8-10 sati koliko treba prethodnom modelu, te da taj posao može učiniti svega 20 ljudi (umjesto 140).

FFV AEROTECH AB

Ova tvrtka se bavi održavanjem vojnih zrakoplova i jedina njena i najveća mušterija je švedsko ratno zrakoplovstvo. Pored toga njeni stručnjaci održavaju i trenaže zrakoplove, helikoptere te rukomete. Po funkcijama je tvrtka podijeljena na poduzeća koja se bave održavanjem avionike, zrakoplovnih sustava te provjerom opreme. Poduzeće »JAS 39« zaduženo je za razvoj opreme za održavanje, te postupaka za održavanje budućeg zrakoplova JAS 39

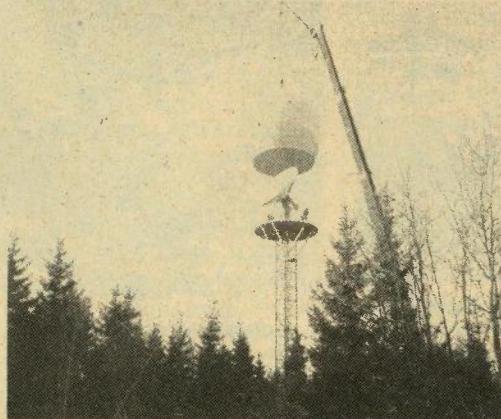
Zrakoplov JAS 39 GRIPEN

Gripen. FFV Aerotech, zajedno sa tvrtkama »Saab« i »Ericsson Radar Electronics«, te »Volvom« čine grupaciju koja priprema serijsku proizvodnju ove letjelice. Činjenica da je švedski program borbenog zrakoplova opstao, u vrijeme kad su se paralelni pro-

navigacije (GPS), te razvoj vojnih simulatora. Jedan dio se bavi i održavanjem civilnih letjelica.

TELUB AB

Područje djelovanja ovog dijela grupacije »Celsius« jesu informacijska tehnologija i komunikacije.

TELUB AB specijaliziran je za informatičke tehnologije i komunikacijske sustave...

...te konzultantske usluge

grami u mnogim drugim zemljama ugasili dovoljno govorili o finansijskoj snazi ove zemlje kao i njezinu volji da razvija neovisnu vojnu industriju. Za razvoj ovog zrakoplova su inače zanimanje pokazali čak i Amerikanci za vrijeme posjeta Dicka Cheneyja, dosadašnjeg ministra obrane u Švedskoj. Prednost švedskog zrakoplova ponajprije je u tome što se pojavio u vrijeme između dvije tehnološke generacije borbenih letjelica pri čemu posljednja generacija kasni zbog smanjenih vojnih proračuna.

Ostale djelatnosti poduzeća FFV Aerotech obuhvaćaju suradnju na izradbi informatičkog sustava za korištenje satelitske

Njegovi stručnjaci razvijaju i održavaju telekomunikacijske, nadzorne i zapovjedne sustave za švedske oružane snage, te pružaju konzultantske usluge. Tvrta je nedavno dobila ugovor za održavanje novih radarskih postaja švedske vojske i mornarice, a zrakoplovstvu je isporučen treninžni centar u Halmstadu. Za zrakoplovstvo se također razvija i novi taktički zapovjedni i nadzorni sustav »Stric«.

Od ostalih švedskih tvrtki koje ne pripadaju korporaciji »Celsius« važno je istaknuti »Volvo«, »Ericsson« i »Saab«, premda se samo neki dijelovi bave vojnom proizvodnjom. Tako npr. poduzeće »Saab missiles« (Saab rakete)

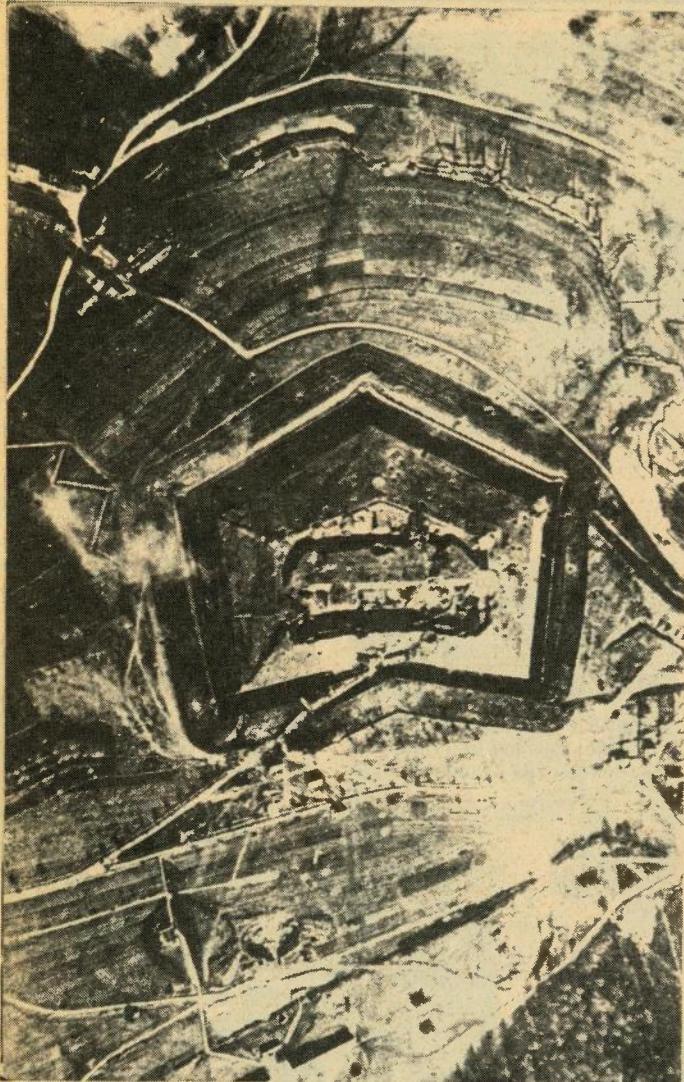
proizvodi vrlo uspjelu protubrodsku raketu RBS-15 u nekoliko verzija, dometa do 250 km, a koja se može ispaljivati s broda, zrakoplova i kopna. Stručnjaci smatraju da je od nje trenutno bolja samo američka protubrodска raka »Harpoon«.

ZAKLJUČNO RAZMATRANJE

Jedna od temeljnih karakteristika švedske vojne industrije jest svakako visoka kakvoća proizvoda koje ona nudi, uz koji često ide i visoka cijena. Iz prikazanog se lako može uvidjeti da kao nikad dosada Švedani pokrivaju gotovo sve važne grane vojne proizvodnje, te da su po tehnologiji u mnogim granama na vodećem mjestu. Posljedica je to ponajprije mudre poslovne politike, ali i konstantnog ulaganja u vlastitu vojnu industriju tijekom prošlih desetljeća. Tako je npr. 1977. godine poslovodstvo preteće »Celsius Industries« odlučilo da kompanija »Kockums« u potpunosti prekine s izgradnjom trgovачkih brodova koja je tekla paralelno sa vojnim programom te da se koncentriira na izgradnju podmornica, a re-

zultati čega se vide danas. Vidljivo je i proces okrupnjavanja švedske vojne industrije npr. u korporaciji »Celsius«, čiji se broj zapošljenih nakon kupnje »Boforsa« i FFV-a tijekom prošle godine povećao sa 7000 na 18000.

Švedska vojna industrijia prema se za kooperaciju sa stranim kompanijama što prije nije bio slučaj, pošto je dosad ipak bila riječ o državnoj i ponajprije nacionalnoj industriji. Njeni stručnjaci naime smatraju da ako se žele pratiti tehnološki trendovi onda se moraju naći partneri s kojima bi se podijelili troškovi istraživanja i razvoja novih borbenih sustava, te vjerno proširilo tržište. ■

Fort Douamont, jedan od ključnih forova koji su branili Verdun. Prva fotografija prikazuje objekt u prosincu 1915. ...

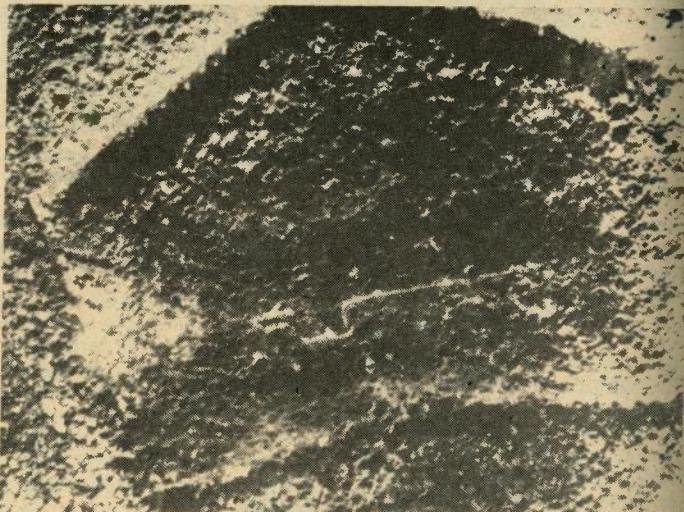
Početkom 1915. godine zapadna je bojišnica, pružala prizor neprekinutog sustava rovova, bodljikave žice i strojničkih gnejezda od Švicarske do obala Sjevernog mora. Antantini vrhovni zapovednici gledali su na ovaj način ratovanja, kojeg su uveli Nijemci, s ponešto prezira, smatrajući ga gotovo kavkičkim, preciznije; izbjegavanjem predstojeće prave bitke. Saveznike su zaveli privremeni njemački neuspjesi u borbi protiv carske Rusije, te su smatrali da je njemačka vojska prešla u opću defanzivu (što i nije bilo sasvim pogrešno glede zapadne bojišnice, no na istoku se spremao veliki protuudar). Uz to, vje-

rovali su da bi jakim napadom mogli probiti njemačke linije i ponovno voditi rat na tradicionalan način, manevrirajući masama pješaka i konjanika, kao što se, uostalom, i vodio na istoku. Pri tome su zanemarili okolnosti istočnog ratišta: zemljopisno ogroman prostor pokrivalo je razmjerno malo vojske, što je onemoćavalo uspostavljanje nepokretne bojišnice, a vatrena moć postrojbi, naročito ruskog i austrougarskog topništva bila je manja. Francuski je glavni stožer planirao ofanzivu u svibnju, no zapovjedništvo britanskih Ekspedicijskih snaga odlučilo je navaliti ranije, čim vremenske prilike dopuste. Izbor je pao na njemačku izbočinu oko se-

ČOVJEK PROTIV MATERIJALA

Nepokretna faza prvog svjetskog rata (1915—1917) često je poprimala oblik titanskih topničkih dvoboja

BORIS ŠVEL

... a druga je snimljena u rujnu 1916.

la Neuve Chapelle, u blizini grada Lillea, kraj belgijske granice.

Za napad je u ožujku pripremljen zbor sastava tri pješačke divizije (svaka po četiri brigade sa po četiri bojne, ukupno 48 pješačkih bojni), no ono po čemu su se pripreme za bitku razlikovale od svih dotadašnjih bila je uloga i količina topništva koje je bilo uključeno u plan. Ukupno je koncentrirano 340 oružja; većinu su tvorili poljski topovi 18 — funtaši, zatim haubice od 4.5 palaca (114 mm) — ova oružja bila su iz sastava divizija, pa zatim pridodani topovi od 4.7 palaca (120 mm) i 5 palaca (127 mm), te haubice od 6 palaca (152 mm). Konačno, bile su spremne i četi-

ri haubice kalibra 9.2 palca (234 mm), i jedna od 15 palaca (381 mm), koja je predstavljala više pokušno negoli standardno oružje. Izrađen je neviden (do tada) plan paljbe. Prva faza bila je priprema napada. Slijedeća faza predviđala je prijenos vatre na njemačku drugu obrambenu liniju, a konačna, treća, bombardiranje samog sela Neuve Chapelle, kako bi se sprječilo da Nijemci dovuku pojačanja. Svake je bitnica dobila svoje zadatke i pripadanje streljiva, a vatreni su položaji posjednuti danima unaprijed, kako bi topnici imali dovoljno vremena za pripreme. Plan je funkcionirao, osim u slučaju dviju bitnica šestpalčanih haubica koje su na svo-

Britanski poljski top 18-funtaš u akciji

Kalibr: 83,8 mm; dužina cijevi u kalibrima: 29,4; masa oružja: 1428 kg; masa projektila: 8,38 kg; v. zrna: 498 m/s; domet 8680 m; elevacija: 0° do + 37,5°; brzina paljbe nepoznata; zatvarač je bio okretno-čepnog, a povratnik opružnog tipa. Izvorno je top konstruirala njemačka tvrtka ERMARDT

je položaje prispjele tek noć prije bitke. Časnici ovih bitinja odmah su prionuli na pripremu početnih elemenata za gadanje po karti, kako bi nadoknadiili propušteno vrijeme. Potrebno je, međutim, naglasiti kako je ta metoda, u vrijeme kad još nisu bili spoznati u potpunosti svi vanjski čimbenici koji utječu na let projektila (vjetar, barometarski pritisak i sl.) bila izuzetno opasna.

Točno u 7 sati ujutro počele su bitnice izvoditi korekturu, a u 7,30 sati sva su topovska ždrijela otvorila vatru po Nijemcima, čija je snaga bila svega dvije pješačke pukovnije, ukupno šest bojni, zaklonjenih niskim grudobranama od vreća pijeska (razina podzemnih voda bila je toliko blizu površine tla da je to one mogućavalo ukopavanje). Zatim, slijedeći plan, topnici su u 8,05 sati prenijeli paljbu u dubinu njemačkog rasporeda, a britanski su pješaci s lakoćom zauzeli prvu liniju protivničkih zaklona, osim na onom odsječku koji je pripadao onim dvjema zakašnjeljim haubičkim bitnicama. Nakon što je težište topničke vatre preneseno na samo se-

lo, zauzete su i druge linije, iako ne tako lako, budući da je i intenzitet paljbe ovdje bio slabiji. Konačno, kad su svi ciljevi napada ostvareni, topnici su otvorili baražnu paljbu, a to je bila još jedna inovacija — osvojeno područje našlo se doslovce pregrađeno sa tri strane šrapneljskim hincima protiv (mogućeg njemačkog protunapada. Smrjam tog dana završava priča o topništvo u bici kod Neuve Chapelle, no za pješaštvo su muke tek započele. Tijekom noći izvidnici su izvijestili kako ništa ne stoji na putu daljnjem napredovanju, ali nedodlučnost na svim razinama zapovjedništva i slabe veze su spriječili iskorištenje postignute prednosti. Tako su Nijemci, ubacivanjem nešto koturaškog pješaštva (tj. opremljenog biciklima), »začeplili« rupu i energično se suprotstavili britanskom napadu kojeg topništvo nije podupiralo.

Bitka kod Neuve Chapelle postala je obrascem bitaka koje su saveznici vodili protiv Nijemaca na zapadnoj bojišnici. Topnička priprema napada činila se ključnim čimbenikom uspjeha, a kako je

materijalni učinak bio najvidljiviji, tj. uništene žičane prepreke i druge poljske fortifikacije, smatralo se potrebnim produžiti pripremu sve više i više. Ovaj način razmišljanja osobito je bio prisutan u Francuza, budući da se vatrena moć njihovog topništva pokazala nedovoljnom. No, time se gubio element iznenadenja, i Nijemci su lako popunjavalni svježim trupama ugrožene sektore. Bilo kako bilo, saveznički napadi su tijekom 1915. uzastopce trpjeli neuspjeha, a topničke pripreme su znale potrajati i dani-

ma. cu kao »utvrđeno područje Verdun«. Način na koji je Verdun bio utvrđen bio je tipičan za gradnje u posljednjoj trećini XIX. stoljeća, tj. radilo se kao i u slučaju belgijskih utvrda o prstenu forova oko gradića. Međutim, učeći iz iskustava Belgijanca, francuski je zapovjednik povezao ove forove poljskim fortifikacijama koje je popunilo pješaštvo. Treba naglasiti da je i iz verdunskih utvrda iznesen sav topnički materijal, osim najtežih oružja koja bi u pokretnoj ulozi bila nepraktična, te lakših topova koji su se nalazili u okretnim kupolama, a koje je bilo nemoguće rastaviti.

Plan načelnika njemačkog generalštaba, Falkenhayma, bio je uvući Francuze u bitku iscrpljivanja, pri čemu bi ovi u bitku ubacivali sve više snaga koje bi potom njemačko topništvo »samljelo« svojom premoćnom vatrenom moći. Pri tome nije trebalo zauzeti utvrdu. Jasno je da je stoga u plan uključena velika količina topničkog naoružanja i stavljena na raspolaganje kraljeviću Wilhelmu (prestolonasljedniku), zapovjedniku armije koja je trebala izvesti ovaj plan. Kronprinz je tako raspolagao s 247 poljskih topova, 266 srednjih haubica (od 105 i 150 mm), 128 haubica kalibra 210 mm, i 24 oružja velike moći, uključujući i »Debele Berte« austrou-

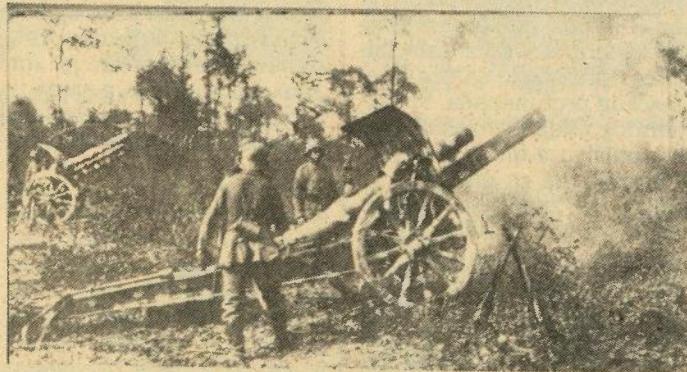

Njemački poljski top od 77 mm. Uočava se užurban i složen rad posluge. Vojnici desno od topa pripremaju strelije, dok topnik slijeva (vjerojatno časnik) motri pogotke

Haubica od 210 mm u akciji. Streljivo je poboljšani tip iz 1916. godine. 128 ovakvih oružja bilo je usmjereni prema Verdunu pred početak napada

garske mužare od 305 mm, te dva dugodometna bivša morarička topa od 380 mm. Povrh toga, bilo je tu i otprilike 600 minobacača. Napad je započeo 21. veljače 1916. godine, sa stanovitim zakašnjenjem uslijed vremenskih neprilika, a što je iskoristila francuska strana da u međuvremenu ojača posadu (uglavnom postarije privučne vojnike) s dvije svježe pješačke divizije. Zabilježeno je da su Nijemci u prva dva dana ispalili oko dva milijuna topničkih zrna, s razarajućim učinkom po obranu koja je brojila nekih 6 divizija s oko 250 topova. Zapravo, četiri zbora koja su bila spremna za napad mogli su nakon ove razarajuće pripreme »komotno« zauzeti cijelo područje Verduna, no plan je zahtijevao drukčije. I zaista, uslijedila je eskalacija sukoba, ali takva da je izmaknula i njemačkoj kontroli, te se ova bitka iscrpljivanja pokazala jednako iscrpljujućom

Njemačka haubica od 150 mm. Oružje u prednjem planu trza nakon opaljenja, dok ono u pozadini tek treba opaliti. Mrlje na cijevi i kočno-povratnom sustavu potječe od prikrivne sheme

Kalibr: 150 mm; dužina cijevi u kalibrima: 14; masa oružja: 2250 kg; masa zrna: 42 kg; v. zrna: 360 m/s; domet 8500 m; elevacija: od - 5° do + 45°; brzina paljbe nepoznata; zatvarač je bio klinast, a povratnik opružnog tipa

i po njih. S obzirom na opseg i trajanje bitke, nemoguće ju je ovdje ocrtati osim u najgrubljim potezima. U prvoj fazi inicijativa je bila uglavnom na strani Nijemaca, a to je trajalo sve do 1. srpnja

1916. godine, kad su Britanci, da rasterete Francuze, otpočeli ofanzivu na Sommei. Nakon toga, uslijedila je serija francuskih protududara kojima je ovaj dio bojišnice stabiliziran krajem godine. Kao

pokazatelj eskalacije mogu nam poslužiti slijedeći šturi podaci o francuskim topničkim pripremama napada: od 17. do 27. kolovoza ispaljeno je cca. 3 milijuna zrna od 75 mm i oko milijun zrna teškog topništva (ukupno oko 110 000 tona); od 18. do 24. listopada izvedena je priprema iz 600 oružja; od 10. do 15. prosinca priprema je uključivala 750 oružja. Konačno, priprema napada koja je prethodila definitivnom odbacivanju Nijemaca od Verduna odvijala se od 13. do 20. kolovoza 1917. iz 2200 oružja.

Sve u svemu, bitka kod Verduna bila je zaista »bitka iscrpljivanja« (u kojoj su se Francuzi ipak više iscrpili od svojih protivnika), bitka čovjeka protiv materijala, koja je često poprimala oblik titan skog topničkog dvoboja. Teško je utvrditi koja je strana postigla veći uspjeh (ili neuspjeh). ■

CHASSEPOTOVA OSTRAGUŠA

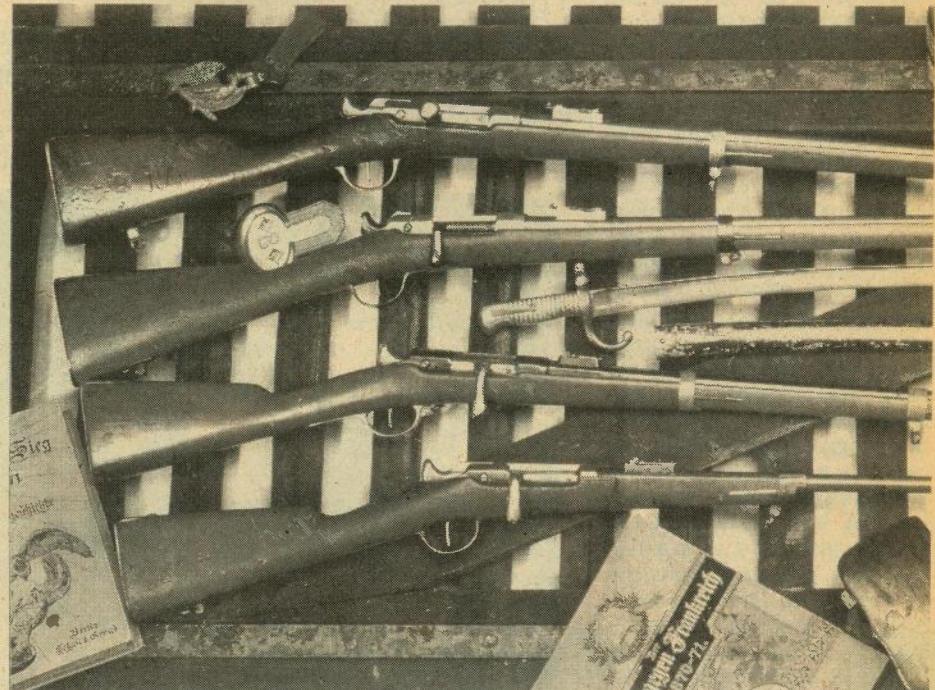
Manji gabariti činili su je zgodnjom za rukovanje, a streljivo je dosezalo fantastičan domet od dvije i pol tisuće metara

pripremio: BORIS ŠVEL

Godine 1866. Francuska je uvela u naoružanje pušku ostragušu sustava Chassepot, u to vrijeme najmoderniji europsko pješačko oružje. Ova se puška izravno zasnovala na pruskoj ostraguši M. 1841 sustava Dreyse, koju su Francuzi nabavili i temeljito ispitivali nakon prusko-danskog rata 1864. godine. Pa ipak, niz rješenja koja su bila čisto francuski izum, poput učinkovitog brtvljenja ležišta metka primjenom elastičnog prstena od kaučuka, činili zgodnjom za rukovanje od pruskog oružja, a streljivo je dosezalo fantastičan domet od dvije i pol tisuće metara. U skladu sa zapovjedima samog cara Napoleona III., državni su arsenali u Châteleraultu i St. Etienne počeli ostvarivati ambiciozan program proizvodnje, a vojska je jedva čekala priliku u kojoj bi iskušala novu pušku.

Svoje vatreno krštenje imala je Chassepotova ostraguša 3. studenoga 1867. u bitki kod Mentane. Učinak pušaka bio je takav da je zapazio kako saveznike, tako i protivnike. Oduševljeni su bili i vojnici u Sjevernoj Africi, koji su vodili staljan rat protiv plemena Berbera i Beduina. U izvješćima su posebno hvalili preciznost i domet novog oružja. Ovi uspjesi nisu prošli nezapaženo, a posebnu uzbuđenost izazvali su u Berlinu. Ondje nije trebalo mnogo da bi vojni vrh spoznao kako pruska nadmoć time polako nestaje. Postojala je nuda da francuska industrija neće moći do kraja 1868. godine isporučiti predviđeni četiri stotine tisuća komada. Ipak, bilo je neospornoda Francuzi raspolažu najmodernijim pješačkim naoružanjem. Ljudi od struke su čak procjenjivali da je paljbenja moć tri stotine Chassepota jednaka onoj koju postižu pet stotina Dreyseovih pušaka! Reagirala je, međutim, samo Bavarska. U tvornici oružja u Spandau proizvedena je 1869. nova puška kalibra 11 mm (po uzoru na francuski metak), čije je streljivo imalo metalni čahuru. I ova je puška bila razvijena iz Dreyseove M. 1811., a konstruktor Johannes Beck (1817.–1903. godine) primjenio je brtvljenje ležišta metka kao na francuskoj puški. No, u trenutku izbijanja francusko-njemačkog rata svega je nekoliko pukovnija bilo opremljeno ovim puškama, te one nisu odigrale zapanjuju ulogu u sukobu.

Njemački su vojnici postali svjesni nadmoći francuskog oružja na osobito bolan način. Taktika njihovog napada bila je prilično djehotorna protiv danskih ili austrijskih trupa naoružanih prednjačama, ali protiv Francuza.

Primjeri pušaka SHASSEPOTOVOG sustava — izvorni (na vrhu) i prepravljeni

su trpili teške gubitke. Naime, pruski je vojnik, da bi učinkovito upotrijebio svoju pušku, morao prići neprijatelju na udaljenosti od najmanje 400 metara, no upravo tijekom prilaženja stradao bi uslijed većeg dometa francuske puške. Tako su, primjerice, kod St. Privata i Gravelottea Prusi izgubili polovicu ljudi jednog zbara (u čijem sastavu je bila i garda), a da ovi nisu ni došli u priliku da zapucaju. Stoga su pješački napadi, u kojima je gubljeno toliko ljudstva, hitno obustavljeni po previšnjoj zapovijedi, a taktika je izmijenjena: sada je napadu prethodila topnička priprema, nakon koje su navaljivali pješaci. Ova izmjena dala je ploda, a mnogo je bilo ostalih čimbenika koji su vodili Pruse sigurno pobjedi.

K tomu, ni Chassepotova puška nije bila bez manja. Čahure su se lako zaglavljivale u ležištu metka prilikom izvlačenja, a samo ležište se prekomjerno prljalo uslijed paljbe. To je vodilo i problemima kad bi se svježi naboј unosio u ležište. Nasilni pokušaji ojadenjih vojnika da metak unesu u ležište počesto bi završili opaljenjem naboja dok je zatvarač još bio otvoren.

Nedostatno održavanje, dugotrajna paljba, ili suvišak ulja dovodili su do pucanja gumene brtve. Najveće nevolje mučile su slabije izvježbane čete, pojme pribušni sastav, koji je uopravu prvi put vidjeli novu pušku kad su krenuli u rat. Pucali su prebrzo, često s boka, a ciljnike su pogrešno koristili.

Zaplijenjene su Chassepotove puške Prusi prilično cijenili. Neke su se pješačke pukovni-

je naoružale njima odmah tijekom rata, a osobito rado su je nosili konjanici, koji su inače bili nedostatno opremljeni karabinima, a većina je pored sablje i kopljja imala samo samokres koji je punio sprjeda. Puške iz plijena omogućile su im da učinkovito izvrste na paljbu kakvih raspršenih francuskih odjela koji su lutali nakon poreza, ili gerilaca, tzv. slobodnih strijelaca (franc-tireurs).

Sve u svemu, u ratnome plijenu se po završetku rata našlo 600.000 pušaka sustava Chassepot. Njima su bile naoružane cijele pukovnije pješaštva, a posebice konjanštva – vinterberški ulani (kopljanci), primjerice. Od 1873. godine prepravljene su na njemačko streljivo M.1871. Mauser, koje je imalo metalnu čahuru. S obzirom na brz razvoj pješačkog naoružanja u posljednjim desetljećima 19. stoljeća, ove su puške razmjerno brzo zastarjele.

Tako su u osamdesetim godinama njima naoružane još samo opskrbne postrojbe i dijelovi njemačkog domobranstva (Landwehr). Ni u francuskoj službi ove puške nisu duže poživjele. Od 1874. godine bivaju udržavnim arsenalima prepravljene na streljivo s metalnim čahurama. Većina je završila kao oružje domorodaca i oružnika u francuskim kolonijama.

Cini se da je ova puška donijela sreću jedino svojem tvorcu. Antoine Alphonse Chassepot je bogato nagraden i više puta odlikovan. Karijeru je završio kao ravnatelj tvornice oružja u Châteleraultu, vrlo cijenjen i poštovan. ■

TRICA ZA PETICU!

Piše: Bože Šimleša

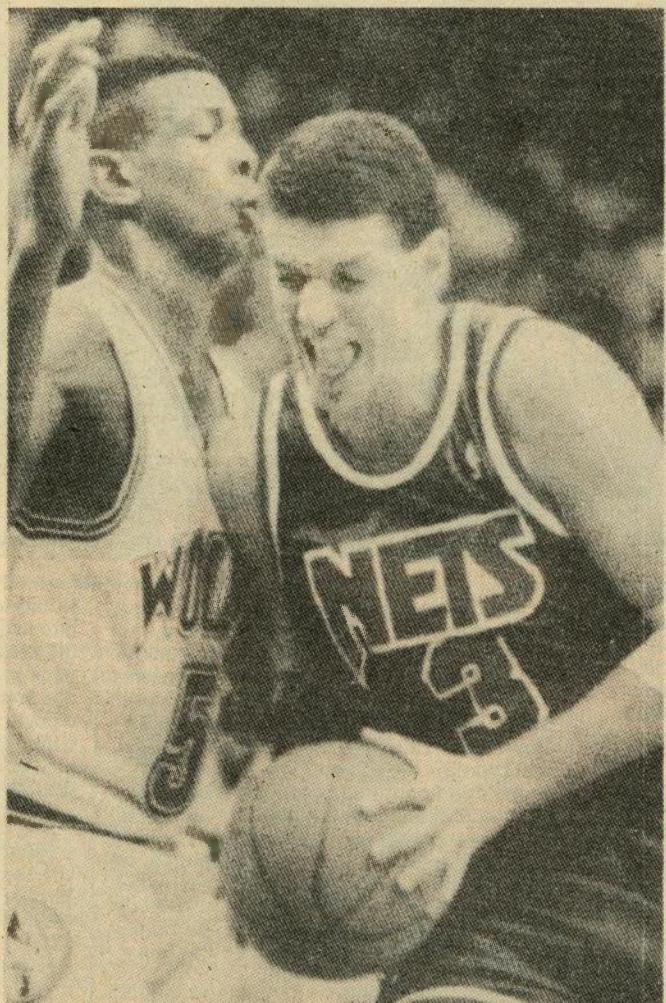
Ono što je do samo prije koju godinu bilo teško i zmisliti, donijela je netom završena 1992. godina. Dražen Petrović najprecizniji je igrač u čuvenoj NBA ligi iza linije 7,25 metara, odnosno u gađanju za tri koša! Ako se ima u vidu i podatak da je u postizanju koševa uopće sedmi na rang-listi najkošarkaša, da je među vodećima i po pogocima iz igre, te slobodnim bacanjima, a često je i u odabranoj momčadi kompletne košarkaške NBA lige, onda nam tek postaje jasno što je sve naš košarkaš postigao. Dodajmo još fenomenu Dražen i činjenicu da je izabran i za najboljeg igrača Starog kontinenta (drugi je opet hrvatski velemajstor pod koševima Toni Kukoč) i eto povoda za pljesak na otvorenoj sceni.

Jos do jučer neostvareni san mnogih u Evropi dokazanih veličina bio je barem zagrati u američkoj prof-ligi. Bilo je pokušaja, pa i trenutnih bljeskova, ali je jedino Dražen dospio u sam vrh svjetskih vrhova. Ako bude sve po planu, velika je vjerojatnoća da će naš košarkaš zaigrati u »NBA All Stars« utakmici, jer mu od vanjskih igrača »bjegi« samo Michael Jordan, a jedini konkurent mu je Joe Dumars! Eto, to su najsvježije športske vijesti koje nam pristižu na kraju više nego briljantne godine hrvatskog športa i na početku, nadamo se, isto tako uspješne, još zlatnije 1993. godine.

Dražen Petrović tako je trijumfalno zaokružio jednu športsku godinu. Dobio je najtežu i najveću športsku i ljudsku utakmicu — s čistom peticom!

Kao što je veliki športaš, borac bez preanca, tako se i na polju domoljublja od samoga početka agresije na domovinu svrstao u prve red-

Dražen Petrović je trijumfalno zaokružio jednu športsku godinu. Dobio je najtežu i najveću športsku i ljudsku utakmicu — igrom i istinom nadvisio je Ameriku!

ve borbe za istinu. I tu je bezuvjetno u prvoj petorci. Rame uz rame s Dinom, Tonijem, Stojkom, Zvonom, Goranima... Zato je ova Draženova pobjeda ispred svih i iznad svih. Kompletna. Istina o Hrvatskoj obišla je svijet!

A kad se prisjetimo njegovih prvih košarkaških koraka u rodnom Šibeniku i slike goluždravog klinca iz uskih šibenskih kaleta i njegove svjetske premijere i osvajanja najširih svjetskih avenija što

ih jedan športaš može i zmisliti, onda nam svi dosadašnji koraci od Šibenika do Amerike postaju bliži, razumljiviji, ljudskiji. Dražen je od samog početka znao što hoće i što želi. Htio je i želio biti — najbolji! Već prve sezone bljesnuo je kao junior u Šibeniku i odmah krenuo na vrh. S Jadrana je preselio u Zagreb, došao i postao prva violina i pravi voda u Ciboni: prvenstvo, kup, europska kruna dvaput uzastopce, ig-

rač prvenstva, kontinenta, igrač čije granice — nemaju granica! Onda u naponu karijere još jedan izazov, još jedna pobjeda: šou u Madridu! Ako su ikome vatreći Španjolci tako vatreno zviždali onda su to činili Draženu. Zašto? Zato što je bio iznad svih, najbolji! Doletjevši tamo odnekud, za njih — iz »španjolskog sela«, osvojio je cijeli Pirinejski poluotok, cijelu Europu. S Cibonom je u pravilu mljevo njihov slavni Real, Barcelonu, Estudiantes, Juventud... Ali kako su mu vatreći zviždali ubrzo ih je natjerao da mu najvatrenije plješće: zaigrao je i u dresu Real-a, podigao sve na noge, vinuo se do nebesa... I kada su ga prigrili kao svetinju, iznenada sve napušta — i slavu, i sigurnost, i novac... — kreće u novi izazov — u osvajanje Oceana i Amerike! I mada su mnogi tada, kao i toliko puta prije, glasno komentirali da je to greška u koracima, jer — eto postigao je sve, debelo osigurao egzistenciju, stekao ime, ugled, osvojio sve što se može, a sada sve stavlja na kocku koju su mnogi prije njega i poslije — prokockali. Što mu to treba?

Dražen ne bi bio Dražen da nije i to odigrao. I još jednom u svom stilu krenuo je od početka. Bilo je sumnji, posrtnja, mnogi su već likovali: ha, što smo predviđali, nije Amerika za svakoga, šta mali misli...

Mali je stisnuo zube i kao toliko puta prije, vjerovao je u sebe i još jednu pobjedu. Dokazao je da Amerika nije za svakoga, ali je — za Draženom! Svojim velikim talentom, silnom voljom i odlučnošću, samopouzdanjem, pa i inatom svojstvenom Dalmatincu, nanizao je takve utakmice i poteze pred kojim je Amerika i cijeli svijet glasno uzviknuo: Bravo!

Dražen je dobio i ovu utakmicu. Najveću i najdražu. Za sebe i Hrvatsku!

Hvala hrvatskim zdravstvenicima

Gerhard Ledić, čovjek koji je navikao da dane u životu pretvara u vlastite rodendane, traganja u zanimljiva kazivanja i da svemu do čega dođe ili što zamisli da funkciju, u ovom vremenu, teškom, ali koje će proći, kako kaže, našao je načina da i svoje hvala, kao dug domovini, materijalizira. Idealan postament za to otkrio je u prostoru između stare i nove zgrade Bolnice za reumatske bolesti i rehabilitaciju u Krapinskim Toplicama, koji se danas, po njemu, zove Trgom od hvale.

»U tom lječilištu vidaju rane naši branitelji, tu zdravstvenici čine sve što je moguće i nemoguće da izlječe, oporave i spasu naše ljude«, objašnjava gospodin Ledić, ne zaboravljajući spomenuti pomoći prijatelja i blagoslov krapinskih zdravstvenika, prije svega, prim. dr. Marcela Majseca, ravnatelja Bolnice, i Vlade Žigera, re-

ferenta zaštite na radu. U Izidoru Popijači prepoznao je još prije dva-tri desetljeća izuzetno nadarenog umjetnika, okrenutog zemlji i Hrvatskom zagorju, veselio se je njegovim uspjesima i potpomagao ih i naposljetku, evo, doveo ga je da Trg od hvale pretvori u spomenište.

Navještenje spomeničkog obilježja, kao svjedočanstva dramatskog i povijesnog trenutka, kao vječno sjećanje i kao dužna hvala, čast hrvatskom ranjeniku, hrvatskim zdravstvenicima i domovinskoj riječi, kako je to obrazložio njegov idejni začetnik Ledić, održano je 30. prosinca prošle godine u predvorju krapinske Bolnice.

»Na Trgu od hvale bit će više spomenika«, pojasnjava gospodin Ledić. »Hrvatskog ranjenika predočuje lik branitelja koji je ponosan jer zna da borbu ne bije svjetlo oružje, već silina domoljublja, ko-

U čast hrvatskom ranjeniku, zdravstvenicima i domovinskoj riječi, u srcu Krapinskih Toplica, od zagorske ilovače, prema zamisli Gerharda Ledića i u izvedbi Izidora Popijača, podignuto je spomeničko obilježje – nisko, dohvratno, idejno duboko, sadržajem blisko i toplo

Snimio: Alojz Borišić

je predstavlja djevojčica uz njegov lik. Kompoziciju u čast i hvalu hrvatskim zdravstvenicima čini skupina: liječnik, medicinska sestra i oporavljeni vojnik; skulptura je oličenje svih napora medicinskog osoblja da se pregorkne ublaže, izlječe. Spomen domovinskoj riječi sastoji se od sedam glinenih listova-ploča sa stihovima malo poznate pjesme »Hrvatsko zagorje« iz

domovinu, sa simboličnom postavom hrvatskog grba. Na ulazu u spomen-prostor zamislili smo livanu, u kojoj će polomljeni keramički cvijet simbolizirati ranjenu prirodu, a pravo cvijeće život probuđen iz ranjenog.«

Trg je pod snijegom. Do lijepšeg vremena, skulpture Izidora Popijača bit će izložene u predvorju, žili kućavici Bolnice. No i tu već čudesno pulsiraju. Kipar, koji i inače tako vješto hvata iznutra svoje ljkove, za Trg od hvale stvorio je reprezentativno djelo. A korak Gerharda Ledića, poznato je, nikada ne vodi samo jednome cilju. Njegova odredišta

Gerhard Ledić i Vlado Žiger pred spomenikom Hvala hrvatskom ranjeniku

1841. god. Ivana Kukuljevića Sakciškog, koja je potrkom i aktualnošću toliko snažna kao da je napisana u našem trenutku.

Sva obilježja tvore cjelinu, uz koju će naći svoje mjesto, kao simbol vječnosti i spomen-živa voda onima koji su dali svoj život za

oplodenja su uvijek i naznakama novog začetka.

Pa tako, u predvorju krapinske Bolnice, proširuje svoje kazivanje na spomenište u Zagrebu, Samoboru... Neka putuje, neka slavi, a ima što i hvaliti! ■

Andelka Mustapić

SPOMENIK KRUNICI

Krunica je poput antene privlačila blagoslov i zaštitu molitelja. Vojnik s krunicom o vratu doživljavao ju je kao antenu za one sile koje preko molitava vjernika dolaze od Boga i slijevaju se na njih

Piše: prof. dr. Tomislav Ivančić

Znak vojnika u hrvatskom domovinskom ratu bila je krunica. Njoj bi stoga svakako trebalo u našoj domovini načiniti spomenik. Doista je to bez presedana u povijesti Crkve i svijeta, da vojnici na bojnom polju nose krunice o vratu. U narodu se i u masovnim medijima s pijetetom govorilo o krunici, pokazivalo ju je na ekranima i ona je bila ponos cijelom narodu, znak nade u pobjedu.

Nema sumnje da su neki nosili krunicu iz običaja. Bilo je i takvih koji nisu puno vjerovali u molitvu i blagoslovljenu krunicu, a ipak su je uzeli kao znak hrvatskog vojnika u domovinskom ratu. Međutim, golema ju je većina nosila iz duboke vjere. Jedni su je uzeli, jer im ju je darovala majka na rastanku, kad su odlazili u rat. Bila je to za njih svetinja, osjećali su da im krunica oko vrata predstavlja nježnost i zaštitu majke, da majčini vapaji Bogu i molitve preko krunice dolaze do vojnika i da ga čuvaju.

Drugi su uzimali krunicu kao sigurnost zaštite. Jer, krunica je blagoslovljena, na njoj leži duhovna snaga Crkve, ona je na neki način u dodiru s Bogom i s duhovnim svjetom koji je jedini mogao pobijediti ovaj rat laži, besmislenog ubijanja, rušenja crkava i kulturnih spomenika. Jedni su nosili krunicu iz dubokog uvjerenja da je ona znak zaštite Majke Božje, te znak prisutnosti čitave Crkve na fronti, Crkve koja molí protiv rata i smrti, te znak Božje prisutnosti i njegova blago-

slova. Vojnici su znali u rogovima, naizmjenično moliti krunicu, dok je jedan držao ruku na okidaču, drugi je molio, da bi se onda mijenjali.

Krunica je vojsta štitila ljudi. Jedan je vojnik priznao da je htio baciti krunicu s vrata, jer mu nije dopuštao da mrzi i da osvetom i bijesom ide na neprijatelja. Mnogi su ranjenici govorili kako im je krunica spasila život. Jedan ranjenik je sedam sati ležao na fronti bez noge i opet ostao živ; rekao je da mu je samo krunica spasila život. Neprestano je križ krunice držao u ustima i vapio Bogu da mu se smiluje. Drugi su vojnici prijavljivali kako im je upravo uzimanje krunice u ruku i vapaj Bogu znalo zaustaviti teške boli.

Krunica je poput antene privlačila blagoslov i zaštitu molitelja. Čitav narod je molio krunicu. Na stotine tisuća krunica podijeljeno je ljudima i osobito vojnicima. Molilo se po kućama, u crkvama i kapelicama, ljudi su molili krunice u procesijama i ispred krijeva na raskršćima, ispred kipova i slike Majke Božje. Vojnik s krunicom o vratu doživljavao ju je kao antenu za one sile koje preko molitava vjernika dolaze od Boga i slijevaju se na njih.

Krunica je u povijesti pokazala pobjedničku snagu. Bitka kod Lepanta bila je dobivena molitvom krunice. Kod nas također i bitka kod Sinja protiv Turaka, zatim bitka kod Beča 1683. godine. Zanimljivo je da su međugorski dogadaji već deset godina prije ovog užasnog rata propagirali krunicu u našem na-

rodu i u čitavom svijetu. Krunica je predstavljana kao pobjeda protiv zla, rata, mržnje i Zloga.

Krunica je nastala u 12.-13. stoljeću u dominikanskom redu. Brzo se širila, jer je predstavljala neku vrstu malog Svetog pisma za vjernike koji nisu imali Svetu pismo, ili su bili nepismeni. Krunica doista sadrži bitne elemente kršćanske molitve i sadržaja. Na početku krunice je znak križa koji vjernika podsjeća da u Božje ime hodi životom. Nakon toga se recitira »Vjeđovanje apostolsko«, čime vjernik posvješće i ispovijeđa što vjeruje. To je vjernikova »osobna iskaznica«. Potom se u krunici moli »Oče naš«, jedinstvena molitva u povijesti čovječanstva, jer ju je molio i nama predao sam Bog, Isus Krist. Moleći pak »Slava Ocu« vjernik hvali i slavi Bogu, što je izvrsna i učinkovita vjernička molitva. Na početku krunice vjernik moli za vjeru, nadu i ljubav, što su temeljne kreplosti vjernika. Nakon toga vjernik moleći »Zdravomarije« razmišlja o povijesti spasenja po Isusu Kristu, a to znači o njegovu utjelovljenju i rođenju, zatim o smrti i o uskrsnuću.

Krunica se može moliti na svakom mjestu i u svaku vrijeme. Na svako zrno krunice se moli »Zdravomarija«, a na odvojeno zrno između desetki »Oče naš« i »Slava Ocu«.

Važno je da se krunica ne moli mehanički, nego svje-

sno, sa srcem. Pravo moliš tek kad si se sabrao, a to znači – postao svjestan da je Bog tu pred tobom, da te gleda, da te obasjava njegovo lice, da ti simpatično želi nešto reći. Tako si otvoren Bogu i njegovu djelovanju, tako ti Bog može pomoći, tako se mijenja i tako ti se mogu dogodati čudesa. Mnoge bolesti mogu tako u tebi biti iscjeljene, mnogi problemi otklonjeni, mnoge ljude može tako mijenjati na dobro. Molitva je nevjerojatna avantura. To je drugovanje s Bogom, prijateljevanje s njime, stupanje u kontakt s njime. Molitva te uždiže do Boga, to je kao da te Bog uzima u naručaj i izdiže iznad zla i patnje.

Vojnik može puno moliti baš krunicu. Na dugim marševima, u besanim noćima, na čekanjima i u svim prilikama. Krunica se može diskretno držati u ruci ili se može moliti i na prste. Važno je da te ona vodi k Bogu, izvodi iz zla i omata zaštitom živoga Boga.

Vojnik koji moli krunicu je najbolji živi spomenik krunici.

HRVATSKI IZ 17.

Izgled hrvatskog konjanika (1683-1699) sačuvan je na brojnim ikonografskim spomenicima, među kojima se osobito ističu plemićki portreti od Antuna Oršića do Juraja Pogledića, Ivana Patačića, Baltazara Patačića i dr.

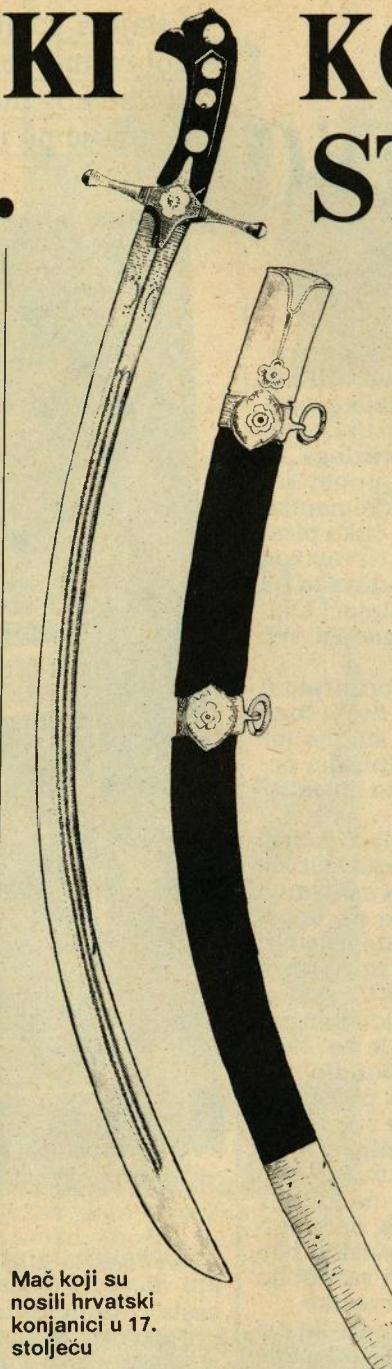
Velika kršćanska pobeda nad Turcima pod Bećom (12. rujna 1683) bila je uvertira u dugotrajni rat u kojem su Turci potpuno poraženi i koji je okončan njihovim istjerivanjem iz gotovo čitave Panonske nizine.

U to je vrijeme vojni ustroj ostataka hrvatskog kraljevstva bio sasvim netipičan, osobit. Radilo se o mješavini feudalnih vojnih ustanova, elemenata vojnog ustrojstva suvremenih zapadnoeuropskih zemalja, te krajiške vojne organizacije s vlaškim pravima.

Na području na kojem je važio pravni ustroj kraljevstva, u takozvanoj Banskoj Hrvatskoj, zemaljska vojska je podizana temeljem saborskog zaključka. Insurekcionska ili zemaljska vojska astojala se od banderija koje su organizirali krupni feudalci, dok su sitni plemići služili pod jedinstvenom »orsaškom zastavom«. U to su vrijeme bili najsnazniji crkveni banderiji biskupa, prepušta i Kaptola zagrebačkog. U njima su najznačajniju ulogu imali predijalci, vazalni plemići na crkvenim vlastelinstvima koji su predstavljali gotovo trećinu populacije vlastelinstava. Slobodnjaci, libertini, tabularii, knapi, dunlige ili kako su se sve nazivali, bili su seljaci, posjednici selišta unutar vlastelinstva, koji su umjesto redovnih feudalnih podavalja imali vojne dužnosti. Bilo ih je na svim vlastelinstvima i predstavljali su veći dio banderija. U banderijama su prema odredenom kluču služili i obični kmetovi kao i takozvani privatni Vlasi, ukoliko ih je bilo na pojedinom vlastelinstvu. Snažne banderije imali su Erdödy, Draškovići, Kegelevići, Baćaniji, Patačići i drugi krupni feudalci.

Hrvatski sabor je uzdržavao jednu stalnu jedinicu banskih haramija (banderijum banale) čiji je broj vojnika varirao iz godine u godinu. Krajem 17. st. bilo ih je oko 500.

Na teritoriju varażdinske (slavonske) i karlovačke (hrvatske) Vojne krajine, ko-

Mač koji su nosili hrvatski konjanici u 17. stoljeću

je su bile organizirane u šest kapetanija, služili su plaćeni vojnici raspoređeni po pojedinim utvrdama. Bili su to većinom sitni plemići, slobodnjaci ili obični seljaci s područja pod banskom vlašću, ali i Vlasi koji su živjeli u krajinama. Važniji zapovjednici bili su mahom plemići iz unutrašnjoaustrijskih pokrajina koje su kontrolirale i financirale krajine preko Dvorskog ratnog savjeta u Grazu. Ciljno 17. st. obilježeno je političkom borbom Hrvatskog sabora i feudalaca protiv sustava vlaških prava koja su drastično podrivala feudalni društveni

Slikovna ilustracija otisnuta na pretposljednoj stranici ovog broja. Autor je Višeslav Aralica.

KONJANIK STOLJEĆA

ustroj. Zbog oslobođenja od feudalnih podavanja, stanovnici krajina bili su dužni davati vojnu službu čija je narav bila precizno regulirana »Statutom Valachorum« iz 1630. godine. U slučaju potrebe neplaćenih Vlaha moglo se dići šest do sedam tisuća.

Opisani vojni ustroj, proizišao iz jednog do maksimuma militariziranog društva, aktiviran je početkom velikog turskog rata i u nekoliko idućih godina od Turaka su oslobođeni Slavonija, Lika, Krbava, bivša županija Gora (današnja Banija) i drugi krajevi. To su bili najveći teritorijalni dobici koje je hrvatska država ostvarila u nekom ratu. Uspjehu su svakako pridonijeli brojni protuturski ustanci kršćanskog stanovništva predvođeni legendarnim junacima poput popa Marka Mesića i fra Luke Ibrimovića.

Slično kao i ranije, dobro opremljen konjanik tog doba imao je kratku konjičku pušku koja se tada uglavnom nosila obešena o široki kožnat remen viseci od pasa nadolje. Remen je imao karabin kopču, koja je i danas poznata pod istim imenom, samo je druge namjene, dok je puška imala dužu šipku s unutarne strane o koju se kopča kvačila. Konjički karabini još su uvijek imali mehanizam na kolo, makar ni kremeni mehanizam nije bio nepoznat. Dva pištolja, također s mehanizmom na kolo, nošena su u tobolcima obešenim o unkaš sedla.

Mač za probijanje pancira nošen je obešen o kolan s desne strane konja. Krajem 17. st. a osobito početkom 18. st. ti mačevi bivaju duži no ranije, tako da često dostižu dužinu od 1,5 metra. Oprema im je srodnna opremi suvremenih hussarskih sablji.

Sudeći po ikonografskim podacima, ali i prema velikom broju sačuvanih predmeta, kod nas se krajem 17. st. posred standardnih husarskih sablji cesto upotrebljavaju sablje turskog tipa. Plemići su se očito voljeli pohvaliti takvim oružjem. Najčešći tip turske sablje tog vremena poznat je pod nazivom karabela, a imao je pticoličku dršku napravljenu od rožine, kosti ili sličnog materijala. Oprema im je bila mјedena, željezna ili srebrna dok je sječivo mahom neturskog podrijetla. Zbog čitavog niza razloga možemo osnovano zaključiti kako su takve sablje radili i kod nas. Praunspurger ih je čak smatrao tipičnim hrvatskim oružjem, što ipak nije točno jer je karabela nedvojbeno turski tip sablje i to vjerovatno centralnoazijskog podrijetla.

Tomislav Aralica

HRVATSKO DOMOBRANSTVO

Piše: dr. Zvonimir Putica

Knjiga »Hrvatsko domobranstvo i II. svjetskom ratu«, primljena sa zadovoljstvom u krugovima »Kluba 242« Domobranske zastavničke škole Hrvatskih oružanih snaga i u Društvu ratnih veterana. »Hrvatski Domobran« – jest vrijedna svake pohvale iz više razloga. G. Ivan Košutić, pisac knjige, koristeći se dostupnom dokumentacijom i svjedočanstvima živućih suvremenika uspio nam je vjerodostojno prikazati, lijepo i čitko pisano, prilike i vrijeme osnivanja i djelovanja Hrvatskog domobranstva od 1868. godine pa do 1918. godine, te od ponovnog ustrojstva 1941. do 1943. godine. Listajući knjigu dobivamo ne samo pregled tadašnjih događaja, već možemo donekle razumjeti i današnje.

Hrvatsko domobranstvo se, kao danas, formiralo u ratnim uvjetima, o čemu se može i mora još dosta toga reći. Vjerujemo da će to biti tema mnogih studija jer ova knjiga je ponajprije korisna kao prva napisana poslije II. svjetskog rata, u našoj sredini i u ovako objektivnom svjetlu.

Pored svega toga, želimo staviti nekoliko dobro-namjernih primjedbi, više kao tumač, nego kao kritika. U prvom redu, jedna trećina knjige obuhvaća osnivanje i ratni put 369. pukovnije – Hrvatske legije na Istočnom bojištu. Mišljenja smo da je taj dio trebalo izdvojiti kao posebno djelo, te se osvrnuti na nju u nešto skraćenijoj verziji. Usput rečeno, Legija je bila specifični sklop dobrovoljaca, ne novaka, pod strateškim i taktičkim zapovjedništvom njemačke vojske. Postavljena je već 1941. godine, te odmah po dolasku u Njemačku čini dio njemačkog vojnog stroja na istočnom bojištu, a početkom 1943. godine trpi poraz i povlači se zajedno s njemačkom vojskom, o čemu također postoji zanimljiva i vrijedna literatura u hrvatskom emigrantskom tisku, kao i u njemačkoj ratnoj eseistici. Možda nam nedostaju, ako postoji dokumentacija pa i svjedočanstva, opisi ratnih pohoda, bitki i posadnih služba domobranskih bojnih, pukovnika pa i aorskih sdrugova, u istom razdoblju na domovinskom tlu Nezavisne Države Hrvatske.

Pisac nam mora dopustiti neke male ispravke pri opisima slika, pa i nazivanju Domobranske zastavničke škole Dom, akademijom, ali u čast istine ona i jest bila najviša časnica odgojna institucija. Možda se mogu po koji preživjeli kolege časnici požaliti na izostanak svojih imena ili navođenje pogrešnih datuma promaknuća odnosno unaprijedenja. Razgovarajući s našim kolegama, topničkim časnicima, primjetili smo denominacije odjela i satnija (umjesto sklop i bitnica – što bi bilo pravilno) no to ipak ne unosi zabunu. Svakako, sve te sitne i slične pogreške mogu se lako ispraviti u sljedećim izdanjima ovog važnog djela hrvatske ratne povijesti.

Druga najavljenja knjiga trebala bi obuhvatiti vrijeme od početka 1943. godine, pa do konca rata. U tom vremenu je Hrvatsko domobranstvo dobro organizirano i suvremena vojska, vođena od, dobrim dijelom, vi-

Čitajući pažljivo knjigu Ivana Košutića dobivamo ne samo pregled rađanja i ustroja Hrvatskog domobranstva, nego bolje razumijemo i današnje vrijeme i događaje

sokokvalificiranih časnika osposobljenih upravo u svojim vlastitim školama, koji sve više ulaze u njen djelatni sastav. Ratne prilike bile su svaki dan sve teže, a borbe sve okrutnije, zbog čega očekujemo od pisca da će u sljedećem djelu uspjeti zaokružiti ulogu i žrtvu Hrvatskog domobranstva u II. svjetskom ratu.

Željeli bismo da se ova knjiga nađe ne samo kod bivših i sadašnjih pripadnika Hrvatskog domobranstva, nego i u širem krugu čitateljstva, te i u svim važnim bibliotekama, kao početna i odskočna daska za daljnja povjesna i ratna istraživanja.

Konačno, znamo da svaki pisac svoje napisano djelo osjeća i voli kao svoje vlastito dijete. Čestitamo mu na ljepoti novorođenčeta, kojem nismo ništa htjeli uskrpati. Nastojali smo istaknuti njegovu vrijednost i kreplosti, žečeći mu u isto vrijme sretan i junački rad do konačne pobjede, a na čast neustrašivom hrvatskom vojniku.

OKOM KAMERE

Snimio: Alojz Boršić

Operativni centar

● Prije nekoliko dana načelnik Glavnog stožera general zbora Janko Bobetko pribivao je otvaranju dijela Operativnog centra Glavnog stožera Hrvatske vojske. Tom prilikom generalu Bobetku i časnicima u njegovoј pratnji prikazana je najsvremenija informatička oprema, koja je ugradena u Centru. Ovako opremljen Operativni centar pridonijet će još većoj učinkovitosti sustava zapovijedanja u Hrvatskoj vojsci.

.....Izložbe.....

● U klubu »Arabeska« otvorena je izložba slika hrvatskog slikara Ilije Šimića. U nazоčnosti brojnih uzvanika, izložbu je otvorio dr. Antun Bauer, a prihod od prodanih dijela namijenjen je djeci postradalim u domovinskom ratu.

● Ratni foto-reporter Hrvoje Gospočić izlaže svoje ratne fotografije u prostorijama Samostalne logističke baze u Zagrebu. Otvaraјуći izložbu, brigadir Ivan Bećir govorio je o značenju fotografije u ratnim vremenima.

..... Škoti u originalu

● Dosadašnji zapovjednik Evropskih promatrača general David Cranston na kraju svog mandata u Hrvatskoj posjetio je Zapovjedništvo Hrvatskog ratnog zrakoplovstva. Za tu priliku došao je odjeven u škotsku narodnu nošnju, pa je to bila prilika za zajednički snimak s general bojnikom Imrom Agotićem.

● Film

SAM KOD KUĆE

I prije nego što se film pojavio u našim kinima stigle su vijesti iz svijeta da je to jedna od najzabavnijih, najgledanijih i najprofitabilnijih komedija svih vremena. Odaziv naše publike sve to svjetsko naj...naj... samo potvrđuje

Piše: Marina Dimić

Neki sanjaju o božićnoj proslavi s velikom obitelji, ali za osmogodišnjeg Kevina (Macaulay Culkin) to je prava noćna mora. Izluduje ga puna kuća rođaka i braće i sve što želi je da bar za neko vrijeme svi nestanu. Želja mu se ostvari kad obitelj otputuje i u žurbi zaboravi da je mali Kevin ostao sam kod kuće. Dok roditelji paničare, njihov sin uživa u kratkotrajnoj slobodi...

I prije nego što se film »Sam kod kuće« konačno pojavio u našim kinima, stigle su vijesti da je to jedna od najzabavnijih, najgledanijih i najprofitabilnijih komedija svih vremena. Brojke su dovoljno govorile – u prvim tjednima prikazivanja, pred Božić 1990. godine, film je utržio 70 milijuna dolara, da bi se danas zarada popela na fantastičnih pola milijarde dolara. Međutim,

ce« konačno pojavio u našim kinima, stigle su vijesti da je to jedna od najzabavnijih, najgledanijih i najprofitabilnijih komedija svih vremena. Brojke su dovoljno govorile – u prvim tjednima prikazivanja, pred Božić 1990. godine, film je utržio 70 milijuna dolara, da bi se danas zarada popela na fantastičnih pola milijarde dolara. Međutim,

priča o finansijskom čudu zvanom »Sam kod kuće« tu ne završava jer se u svjetskim kinima upravo prikazuje njen nastavak: »Home Alone 2 – Lost in New York«. Isti recept, ista ekipa i, naravno, isti uspjeh! Scenarist i producent oba nastavka, četverdesetvogodišnji John Hughes, zaista se ne može žaliti na recesiju. Jedan od najvažnijih elemenata uspjeha komedije »Sam kod kuće« zacijelo je taj što se film obraća najbrojnijoj i najzahvalnijoj kino-publici – djeci i teenegerima. Tema im je bliska: istovremena želja za samostalnošću ali i zaštitom koju pružaju roditelji i obitelj. Naravno, i prezentacija te-

me prilagođena je tom uzrastu. Neke dosjetke i gegrivi gotovo su doslovce preuzeti iz crtanih filmova Chucka Jonesa ili Williama Hanne i Josepha Barbere. Razbojnici koji pokušavaju opljačkati malog Kevina stradavaju poput mačka Toma, ali uvijek izvuku živu glavu. Film »Sam kod kuće« prepun je naizgled bezopasnog nasilja i tko zna što bi se dogodilo kad bi ga neko dijete pokušalo u stvarnosti iskušati. Vječna tema za sociologe kulture! John Hughes često se u svojoj karijeri (kao redatelj, scenarist i producent) bavio djecom i njihovim problemima.

Tražeći umiljate i talentirane klince za svoje filmove, otkrio je devetogodišnjeg Macaulaya Culkinia i angajirao ga u komediji »Ujak Buck« (1989). No, tek godinu dana kasnije, ulogom u »Sam kod kuće« mali Culkin postao je milijunski plaćena i obožavana hollywoodska zvijezda. Nema sumnje da su njegov djetinji šarm i fotogeničnost takoder bili odlično smišljen mamac za privlačenje (i nešto starije) kino-publike. »Obiteljska komedija bez obitelji«, kako reklamiraju film »Sam kod kuće« duhovita je i simpatična pričica, bazirana na poetici crtanog filma, kojoj vjerojatno ni odrasli ne mogu odoljeti. Idealno za zimski raspust!

● Rock...

REA– KRALJ LIRSKOG UGOĐAJA

Cris Rea je, najkraće rečeno, istoznačnica za postojanu, prepoznatljivu, kvalitetnu glazbu. Njegov je album pravi užitak za dušu

Piše: Neven Kepeski

Britanski autor, pjevač i gitarist Chris Rea još je prije petnaest godina zacrtao temelje svoje poetike i sve do danas čvrsto ih se drži. Njegova je inspiracija blues i uopće ga ne zanimaju u popularnoj glazbi tako česte smjene trendova, moda i žanrova. U jednom te

istom stilu Chris je snimio trinaest albuma i čini se da bi ih mogao snimiti još najmanje toliko. Njegove su pjesme više-manje laganijega tempa, natopljene ponajprije posebnom vrstom lirske atmosfere, otpjevane prepoznatljivim, sugestivnim hrapavim glasom i obogaćene lucidnim gitarskim solima. Rea posebno inzistira na tekstovima koji ne služe samo kao dopuna melodiji, već pokušavaju formulirati različite poruke koje se tiču problema naše urbane svakodnevice. Stoga, kad kupujete koji Rein album točno znate što ćete na njemu dobiti. Tu doista nema nikakvih nepoznаница. Da ima mnogo onih koji takav izostanak nepoznаница vole, dovoljno govore podaci o nakladama Reinh albuma, koje dakako nikada neće doseći one Michaela Jacksona ili pak »Guns N' Roses«, ali su u svakom pogledu respektabilne. Rea je najkrace receno, istoznačnica za postojanje, prepoznatljivu ali kvalitetnu glazbu. Tako uverenje neće promijeniti ni njegov najnoviji album »God's Great Banana Skin« koji se netom pojavio i u

domaćim prodavaonicama ploča. I ovaj album, po starom Reinom običaju snimljen u Francuskoj, u studiju »Mírval«, donosi mnoštvo tzv. laid back-pjesama, potencira opuštenu atmosferu, te još jednom naglašava svu magičnost temeljnih blues-obrazaca. Ipak, mora se primijetiti da je Chris Rea u tekstovima donio odredene novosti. Naime, nakon elegičnih napjeva o traumama uvjetovanim nekontroliranim tehnološkim napretkom zapadnoga svijeta, koji su dominirali na njegovu dosad najuspješnijem, pretposljednjem albumu »Road To Hell«, primjetan je povratak tradicionalnim pop-temama, po najprije raščlambi odnosa muškarca i žene. Sve je to upakirano u, za Reu tipičnu, ali još uvijek razmerno uzbudljivu štetnu kroz pomiješane osjećaje, od krajnje nježnosti, preko depresije do susregnute agresivnosti. Dovoljno je primjerice čuti pjesme »Nothing To Fear«, »To Much Pride« i »I'm Ready« i sve će vam biti jasno.

Da zaključimo: »God's Great Banana Skin« je album koji neće promijeniti svijet, ali će se rado slušati. U doba sveopće tutnjave rap-ritmova i heavy-riffova na top-listama, malo lirizma i te kako dobro dođe. ■

● Izložba

Ratni graffiti: HRVATSKA '91/92.

Jedno od područja subkulture, poslijednjih desetljeća vrlo zastupljeno diljem svijeta, našlo je svoje mjesto i u domovinskom ratu. Radi se o grafitima. Grafiti kao simbol mlađih generacija stasalih nakon 2. svjetskog rata bili su jedan od izraza njihovog načina življena i njihovih pogleda na svijet.

Generacija mlađih hrvatskih vojnika koja je podnijela najveća iskušenja tokom borbi protiv okupatora, pronašla je i izgradila svoj identitet u toku domovinskog rata. Odrasli u svijetu rock i pop glazbe, u svijetu kafića i disco-klubova, ali i u svijetu koji im je suzbijao svaki pokušaj izgradnje svog osobnog i nacionalnog identiteta, oni su osjetili da se rada nešto novo, nešto što će biti zaista njihovo. Kao i generacije njihovih prethodnika na Zapadu i oni su taj identitet izražavali putem grafita. No razlika među njima je u tematici koju

grafiti tretiraju. To nije bunt protiv društva niti izraz njihovog socijalnog statusa. To je njihovo viđenje rata i onoga što se zbiva oko njih, ali i onoga što se zbiva u njihovim dušama...

Izložba pod nazivom »Ratni graffiti: Hrvatska '91/92.« otvorena 28. prosinca prošle godine u galeriji »Zvonimir« u Zagrebu jedan je od velikih doprinosa razumijevanju jedne generacije stasale u ratu. Autor izložbe Arif Ključanin, veliki zaljubljenik u grafite i odličan poznavalač te tematike, kao pripadnik postrojbi Hrvatske vojske svojim je foto-aparatom bilježio grafite nastale na prvim linijama bojišta. Objedinjujući svoje radove u jednu cjelinu, ovom je izložbom predočio široj javnosti jedno drukčije viđenje hrvatskih vojnika na bojištu. ■

Siniša Halužan

PAVAO RITTER VITEZOVIC – DOBROVOLJAC U PUKOVNIJI (3)

ČASNIK POSEBNE ČASTI

Povjesničar i pjesnik P. R.
Vitezović, vječiti putnik i
vrstan poklisar, svojim je
dobrovoljnim odlaskom u
hrvatsku pukovniju pokazao
ne samo osobnu hrabrost,
nego i potvrdio ono
domoljublje koje je iznio u
svojim dijelima

Piše: Josip Grbelja

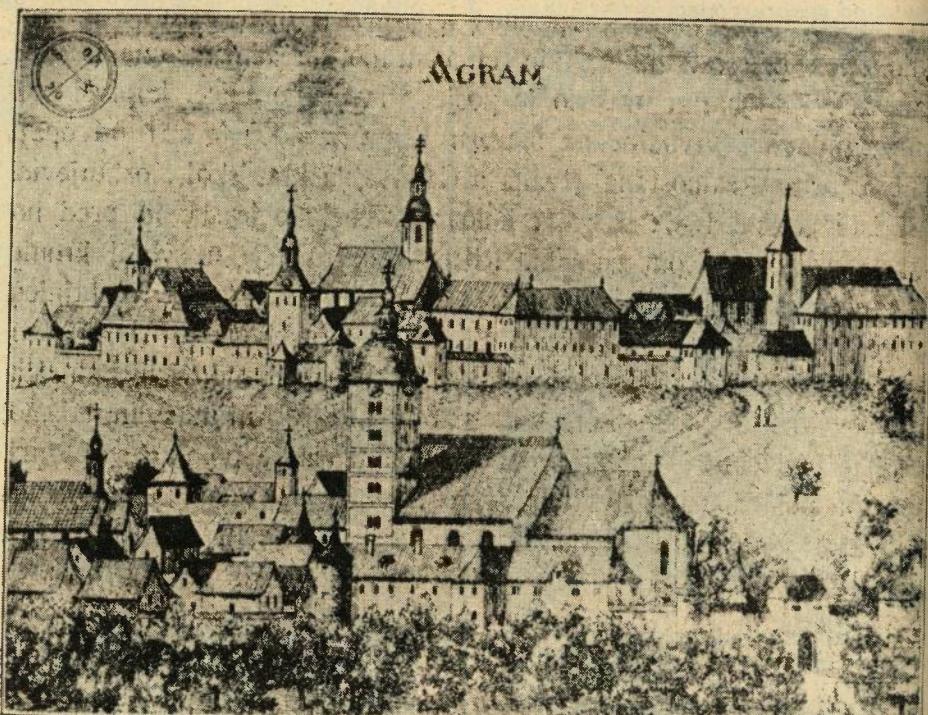
Povjesničar i pjesnik Pavao Ritter Vitezović iz Senja, nastanjen u Zagrebu, vječiti putnik i vrstan poklisar, svojim je dobrovoljnim odlaskom u hrvatsku pokovniju, koja je u Međimurju trebala spriječiti prodror Turaka prema Beću, pokazao ne samo osobnu hrabrost, nego i potvrdio ono domoljublje za koje se zlagao u svojim poslanicama, pismima, kronikama, spjevovima ili bakrorezima. U vojničku službu prijavio se sa četiri konja i za cijelo vrijeme opsade Beća (od 14. srpnja do 12. rujna 1883.) bio je uz bana Nikolu Erdödva.

Kad je kršćanska vojska, nakon pobjede poljskoga kralja Ivana Sobjeskoga (12. rujna 1683) i oslobođenja Beča, stala goniti razbijene Turske prema jugoistoču, i ban Erdödy, koji je još 17. rujna bio u Čakovcu, udario je na tursku uporišta, u kaniškom pašaluku. Tada je i Pavao Ritter sudjelovao u oslobođenju Lendave i Sigeta, kao i u navalni na turske gradaove Breznicu i Bobovišće.

U studenome je ratovanje za 1683. godinu ponegdje bilo završeno i vojska je raspuštena.

Susret s Adamom Zrinskim

Već 11. prosinca, uoči blagdana sv. Luka mučenice, ban Erdödy boravio je u svojoj kuriji u turopoljskom Obrežu i spremao se za hrvatski sabor koji je bio sazvao za 16. prosinca. Uzao nije bio i Pavao Ritter, jer ga je ban uezio za svoga dvorskog časnika. Baš toga dana na ručku kod bana bio je grof Adam Zrinski,

Grad Zagreb (slobodna varoš i Kaptol) u 17. stoljeću

sin bana Nikole i sinovac bana Petra
Zrinskog.

Ritter je pažljivo pratio sve što je gost govorio i radio, pa je, oduševivši se tim »velikim čovjekom«, već kod stola htio sastaviti pjesmu kojom bi ga podario, ali je vino učinilo svoje i muze su zašutjele. Tek sutradan je grofa Adama Zrinskog počastio pjesmom o junačkoj smrti Nikole Zrinskog, ali je pritom napomenuo da bi pjesmu trebalo objaviti i zato što je pisana hrvatskim jezikom. Grof mu je tek u pismu odgovorio da ga proglašava »ovjenčanim pjesnikom«, uz napomenu da vino ne pristaje pjesnicima, a poslao mu je i dukat. Pjesnik Ritter nije se dao smesti, već mu je 29. prosinca 1683. godi- poklisan kod kralja Leopolda. Tu je pjesnik ostavši četiri mjeseca, vjerojatno pomislio i na objavljivanje svoga hrvatskoga pjesničkog djela o junačkoj smrti bana i kneza Nikole Zrinskog pod Sigetom. I doista, u to doba u Linzu tiskano je, a možda i doštampano, prvo izdanje toga djela s naslovom »Oddilene Szigetzko, tuliko razlichitom, kuliko nechujenom doszle Hervatzke ritme lipotom zapravlyeno po plemenitomu y hrabrenomu G. Pavlu Vitezovich aliti Ritter, Hervatzkomu y Szenyzkomu Vlaztelinu, szlavnn. vojvodzta Ricardianzkoga Capitanu. U Lincu kalupom Gosp. Frajsmidovicha 1684. (U 12-inti 88 strana)«.

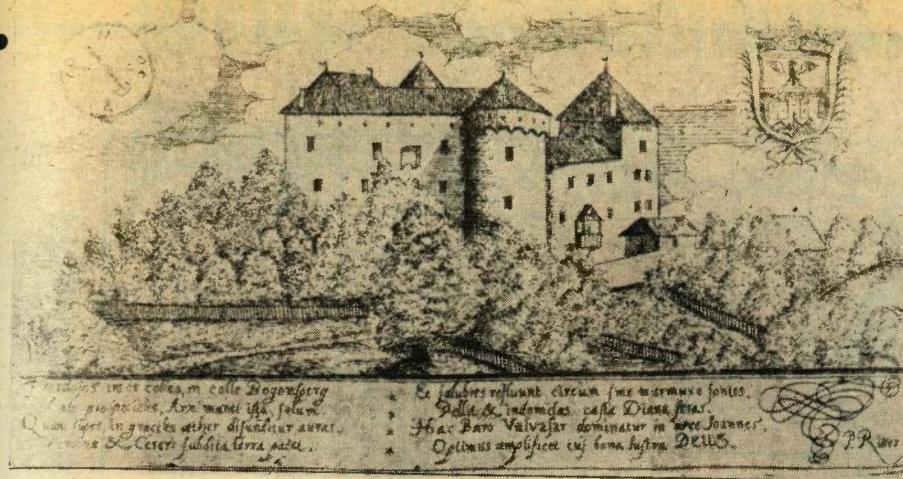
vjenčati u Linzu.

Djelo o obrani Sigeta
Uskoro, u prvim mjesecima 1684. godine hrvatski ban Nikola Erdödy poslao je

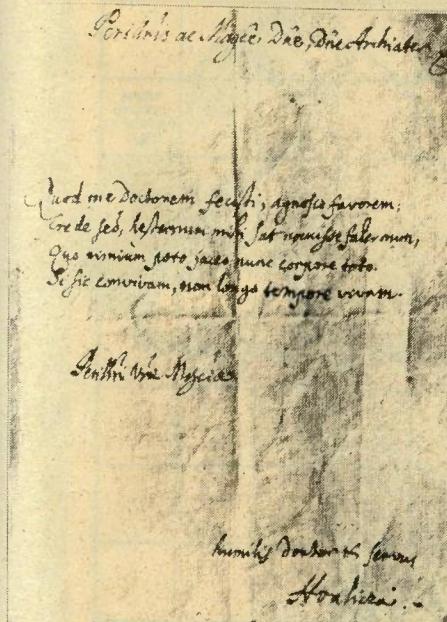
u Linz i Pavla Rittera, da bude njegov poklisar kod kralja Leopolda. Tu je pjesnik ostavši četiri mjeseca, vjerojatno pomislio i na objavljuvanje svoga hrvatskoga pjesničkog djela o junaka smrti bana i kneza Nikole Zrinskoga pod Sigetom. I doista, u to doba u Linzu tiskano je, a možda i doštampano, prvo izdanje tog djela s naslovom »Oddilene Szigetzko, tuliko razlichitom, kuliko nechujenom doszle Hervatzke ritme lipotom zapravlyeno po plementitomu y hrabrenomu G. Pavlu Vitezovich aliti Ritter, Hervatzkomu y Szencyzkому Vlaztelinu, szlavn. vojvodzta Ricardianzkgoga Capitanu. U Lincu kalupom Gosp. Frajsmidovicha 1684. [U 12-ini 88 stranak].

Djelo je objavljeno u krnjem obliku: četiri umjesto sedam dijelova.

Zašto je P. Ritter, koji se otada prizvao i Vitezović, to učinio? Misli se da je htio udovoljiti grofu Adamu Zrinskom, datи oduška svojoj radosti zbog oslobođenja Beća i ujedno istaknuti staro hrvatsko junashtvo i u zasluge hrvatskoga naroda u obrani kršćanstva.

Grad Wagensberg u Kranjskoj – bakrorez Pavla Rittera Vitezovića

Ritterovo pismo Baltazaru Patačiću od 14. siječnja 1701. godine

Kapetan s važnim zadatkom

Što bilo da bilo, tada mu je u Linz stiglo i imenovanje za kapetana u hrvatskoj pukovniji grofa Ricciardia, jer je dotad služio kao dobrovoljac. On se tome obradovao, ali su ga na odlasku do pukovnije spriječile razne zgodne i nezgode. Prvo mu je stigla vijest o smrti brata Jurja u sjevernoj Ugarskoj, u kojoj je bila i njegova pukovnija, a zatim druga – da se hitno vrati u Hrvatsku te banu Erdödyu donese neke službene spise. Na putu preko Alpa spotaknuo mu se konj i Vitezović se ozlijedio padom na kamen, te je nekoliko mjeseci bolovao tako da nije mogao ni pomisliti na ratovanje.

Jednog dana, ipak je s banom Erdödem pošao ususret hrvatskim četama koje su bile utaborene oko Đurdevca u Podravini i koje su u srpnju 1684. godine pod banom Erdödem i generalom Jakovom Lesliem provalile u Slavoniju da tjeraju Turke. Vitezovićeva pukovnija u to je vrijeme ratovala u sjevernoj ugarskoj, oko Levoče i rusinskih strana, i on, bolestan, nije mogao otići tamo.

Vjeruje se da je 25. srpnja 1684. godine, kad je Leslie zauzeo Viroviticu, Vitezović bio u kršćanskom taboru, a zatim je (5. rujna) bio u kršćanskom logoru na poljanama kod Barča na Dravi, odakle je napisao poslanicu grofu Adamu Zrinskom, tražeći da mu novčano pomogne jer je u velikoj oskudici. Uskoro je iz Barča otputovao u Senj, u koji je stigao 23. rujna 1684. godine.

Gubitak prijatelja

Iz Senja je Vitezović grofu Adamu Zrinskom poslao novu poslanicu, u kojoj mu je javio da je tabor na Dravi ostavio poslije ručka istoga dana kad su grof Adam Zrinski i Leslie otputovali odatle; da ga je na putovanju pratila kiša a sluha ostavio na cijedilu; da u Senju bjesni strašno nevrijeme (bura); da su Turci u planinama kod Senja zarobili neke stražare i odveli ih u tamnicu u Perušić; da su Turci provalili na Gatačko polje, ali su ih kršćani susibili; da se po junaštvu tih dana istakao Stojan Janković (poznati junak iz narodne pjesme) koji je provadio do »turske Udbine« i »sada vodi čete do Knina«, te da mletački Senatoteže s velikim ratom protiv Turaka; da će mu i dalje javljati o svemu što se bude događalo.

Grof Adam Zrinski je, međutim, nakon sedam godina, junački poginuo kao potpukovnik kod Slankamena (19. kolovoza 1691), kad je markgrof Ljudevit Babić slavno pobijedio Turke.

Pjesnik Vitezović nije se dugo skrasio ni u Senju: opet je otputovao u Kranjsku, a zimi 1684. na 1685. godinu u Beč, gdje je objavio drugo izdanje »Odiljenja sigetskog« (1685.), posvetivši ga sada Matiji Ignjatu Radonayu, opatu i vrhovnom kapetanu u Szalavaru (na Blatnom jezeru).

U predgovoru čitaocima otkrio je da knjige ne piše ni zbog čega drugog »nego jezika hrvatskoga uzdržanje, i (da) naroda ime upravljam«.

U to vrijeme u Beču su stizali brojni klenovići iz svih zemalja i krajeva koji su bili pod Turcima, pa oslobođeni, ili je oslobođenje tek predstoјalo. Tražili su svoja naslijedna i druga prava na zemlju i gradove. Bilo je medu njima i pustolova koji su krivotvorenim poveljama nasto-

jali zavarati carski dvor i ostale službene ljudе.

Zastupnik svih Hrvata

Vitezović je neprestano pisao pukovniku Ricciardi u da mu kaže gdje će i kada naći pukovniju u kojoj je kapetan, a Ricciardi mu je još upornije odgovarao da ga čeka u Beču. Kad je 5. kolovoza Ricciardi, nakon sedam mjeseci čekanja, ipak došao u Beč, Vitezović je saznao da je njegova pukovnija ukinuta, pa je i Vitezović prestao biti kapetanom. To ga nije zadovoljio, jer je ponovo, na vlastito traženje, dobio kapetansku čast.

Tih burnih godina, međutim, Hrvatsko kraljevstvo je u Beču, više nego ikad prije, trebalo stalnoga poslovodu ili agenta pri Dvoru i Ugarskoj kancelariji. Ta čast pripala je Vitezoviću, koji je tu službu obavljao i 1686. i 1687. godine. Pažljivo je pratio slavodobitno ratovanje cara i kralja Leopolda I. i njegovih saveznika protiv Turaka: oslobođenje Budima, slavodobica u Slavoniji, Lici i Dalmaciji, te je odluciо pjesmom proslaviti vladare (kraljeve i knezove), crkvene dostojanstvenike (papu, kardinale, nadbiskupe i biskupe), generale i sve zapovjednike. Objavio je o tome knjižicu sa 76 većih ili manjih anagrama.

Ni to mu nije pomoglo da riješi svoje novčane probleme, a nije udovoljeno ni njegovoj molbi caru i kralju Leopoldu I. da mu daruje posjed Pravutinu, koji je pripadao gradu Ribniku kod Kupe u zgrebačkoj županiji.

Ostalo je golemo djelo

Pavao Ritter Vitezović ostao je do kraja života velik poklisar, tiskar, pjesnik, ratnik. Koristili su ga car i kralj (da odredi hrvatske granice), plemići, gradske uprave i Hrvatski sabor, a on je uvek bio u dugovima, i umro je osamljen i siromašan.

Njegovo značenje za Hrvatsku objasnio je i Miroslav Šicel u svojoj knjizi »Hrvatska književnost« (Zagreb 1982, str. 33): »Kruna rada i napora oko jezične (kao i pravopisne) reforme prije ilirskog preporoda predstavlja nesumnjivo stvaralaštvo Senjanina Pavla Rittera Vitezovića (1652-1713), književnika i povjesničara, izravnog preteče Gajevih jezičnih reformi. On i praktički i teorijski na samom kraju 17. stoljeća i početkom 18. stoljeća forsira štokavski dijalekt za osnovu zajedničkom jezičnom standardu, iznijevši te svoje misli o jeziku u velikom rječniku 'Lexikon latino-illyricum'«.

Vitezović je značajan i po uvodenju dijakritičkih znakova u pravopis (da svaki glas dobije svoj znak), po pjesničkoj (ilirskoj) inspiraciji njegova djela o sigetskim junacima (»Odiljenje sigetsko«), po duborezima na kojima je prvi ovjekovječio naše utvrde i gradove, po domoljubljiju kakva prije njega i u njegovo doba gotovo i nije bilo (u koje se ugledao i Starčević), po tome što je živio često i zaradiuo mukotrpno i unatoč svemu stvorio golemo djelo! ■

KRIŽALJKA

AUTOR: BORIS NAZANSKY	PIRIDIN- KARBONSKI ACID	Riječ KOJA OPONASA ZVUK IZ PRIRODE	AUTOR GLAZBENIH DJELA, KOMPO- ZITOR	RUSKI ŠAHOVSKI MAJSTOR, LAV SOLO- MONoviĆ	ULIKUSNA BOLEST	POSOK ILI UDAV	GLUMICA HAYWORTH	ANCONA	STIHOVNA CJELINA, STROFA	ISTOK	IVAN PAVAO DRUGI	BARITON NUCCI	PROCES RAZVITKA ŽENSKE SPOLINE STANICE	RUSKO MUŠKO IME (PISAC IVANOV)	ZBIRKA ZEMLJO- PIŠNJIH KARATA	
RATNI BROD S UZLETNO- SLETNOM STAZOM																
OKRIV- LIJENOST, OPTU- ŽENOST																
ODNOS TONOVA I BOJA NA SLICI, OBOŽENJE									MODEL, OBRAZAC					ŽELATI- NOŽNA MASA IZ OTOPNE KOLOIDA		
MLADA SLOVENSKA GLUMICA, BERNARDA				TEKST, PISMO (TURCI)				ZABI- LJEŠKE						ADAMOVA DRUŽICA		
HRVATSKI POVJE- NIČAR SMČIKLAS				VELIKA JAMA										UGRISTI- SE (NP.R. ZA JEŽAK)		
PUČKO ŽENSKO IME (ISTANA)						BOKSAČ RUSEVSKI								UNOŠENJE NEPOSTO- JÉI, NE- STVARAN, NEREALAN		
PUČKO ŽENSKO IME (ISTANA)				PAS PRE- PELJCAR		DVAPUT PEDESET								VISINA VODENE POVRŠINE, NIVO		
GRČKI BOG JUŽNOGA VJETRA (NOTOS)			MAJKA						BLAGAJNA; SEF							
SPRŽE- NOST, PREPE- ČENOST			TRI ŽICE U PASMU PREDE						LISTIĆ SPORTSKE PROGNOZE							
LIJEPITI STOLARI- SKIM LJEPILOM, TUTKALITI																
VIOLON- ČELIST JANIGRO		ČLANOVI SINDIKATA												SAINt LOUIS	"ZAPAD"	
VLASNIK KAVANE		TETIVE NA VRATU													FINA PRO- ZIRNA MREZASTA TKANINA	
"ISTOK"	KUBANSKI POLITIČAR, RAUL PRIJATELJ TALIJANA			NAVOD "DEMOK- RAT. REPUB- LIK AFGA- NISTAN"												
GL. GRAD KINESKE POKRJAJNE SHENSI				AUSTRIJA PAPINSKI POSLANICI PRI VLADAMA		GLUMICA LUALDI										
MJESTO U FRANCUS- KOJ U DE- PARTMANU MOSELLE						RODAK S OČEVE STRANE										
PLAHTA, PONJAVA (PO TAL.)																
OPERNA PJEVACICA COTRUBAŠ																
DIO JEDAČEGA PRIBORA			CENTURIJ PROSTRA- NOST, SIRINA													
PLAKATI, OGLASI																
UČENIK BO- GOSLOVUE, SVEĆE- NIČKI PRI- PRAVNIK	GLUMAC IVEZIĆ															
	KALU															

Hrvatski konjanik iz velikog Turškog rata

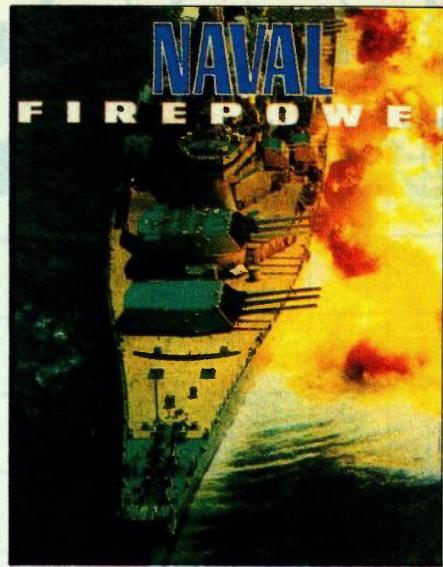
Povjescnice

HRVATSKI
VOJNIK

KNJIGE IZ UVOZA

1. THE US WAR MACHINE	28.400.- HRD
2. ARMOURED FIREPOWER	28.400.- HRD
3. NAVAL FIREPOWER	28.400.- HRD
4. SPACE WARFARE	13.600.- HRD
5. MODERN BOMBERS	15.300.- HRD
6. MODERN ATTACK AIRCRAFT	15.300.- HRD
7. MODERN AIRBORNE MISSILES	15.300.- HRD
8. MODERN NAVAL WARFARE	15.300.- HRD
9. ELECTRONIC WARFARE	13.600.- HRD
10. COMBAT ARMS MODERN ATTACK AIRCRAFT	18.400.- HRD
11. COMBAT ARMS MODERN CARRIERS	18.400.- HRD
12. COMBAT ARMS MODERN HELICOPTERS	18.400.- HRD
13. COMBAT ARMS MODERN FIGHTERS	18.400.- HRD
14. COMBAT ARMS MODERN SPYPLANES	18.400.- HRD
15. THE WORLD'S MAJOR MILITARY JETS	15.300.- HRD
16. THE WORLD'S MAJOR PASSENGER AIRLINERS	15.300.- HRD

NAKLADNI ZAVOD
»ZNANJE«
Knjižara i papirnica
»A. G. MATOŠ«

41000 ZAGREB
Frankopanska 5a

17. CLASSIC WARPLANES: F-16 FIGHTING FALCON	15.300.- HRD
18. CLASSIC WARPLANES: B-2 BOMBER	13.600.- HRD
19. CLASSIC WARPLANES: BAe/McDD HARRIER	13.600.- HRD
20. CLASSIC WARPLANES: F-15 EAGLE	15.100.- HRD
21. CLASSIC WARPLANES: F-14 TOMCAT	13.600.- HRD
22. CLASSIC WARPLANES: F-105 THUNDERCHIEF	15.100.- HRD
23. CLASSIC WARPLANES: AH-64 APACHE	13.600.- HRD
24. CLASSIC WARPLANES: F-86 SABRE	13.600.- HRD
25. CLASSIC WARPLANES: B-17 FLYING FORTRESS	13.600.- HRD
26. CLASSIC WARPLANES: P-51 MUSTANG	13.600.- HRD
27. CLASSIC WARPLANES: SPITFIRE	13.600.- HRD

Nakladni zavod »ZNANJE« Knjižara i papirnica »AG MATOŠ«
41000 ZAGREB — Frankopanska 5a — telefon: 041/422-353 telefax: 041/433-283

NARUDŽBENICA

Naručujem navedene knjige: _____

Knjige ću platiti POUZEĆEM (poštaru kod primitka)

PREZIME _____ IME _____

ADRESA _____

POTPIS KUPCA

Poduzećima i ustanovama knjige isporučujemo nakon plaćenog predračuna.

Žiro račun:
30105-603-10792

Knjige možete pogledati i kupiti u našoj knjižari u Zagrebu,
Frankopanska 5a